

ANASTASIE
IORDACHE

◆ CONSTANTIN
VLĂDUȚ,

CHRISTIAN TELL

B. INST. ISTORIE
A. R. S. R.

II
15.585
L

π 15.585 L

ANASTASIE IORDACHE ● CONSTANTIN VLĂDUȚ

CHRISTIAN TELL

1808 — 1884

Coperta : DUMITRU RISTEA

Anastasio IORDACHE • Constantin VLĂDUȚ

CHRISTIAN TELL

1808 — 1884

EDITURA SCRISUL ROMĂNESC

Craiova, 1976

St. Cluj 16834

86 8981

INTRODUCERE. LITERATURA ȘI IZVOARELE

Christian Tell face parte dintre acele personalități ale istoriei care s-au făcut exponentele ideilor și năzuințelor fundamentale ale poporului român.

Numele său este întâlnit la loc de frunte în temerare lupte de panduri, în organizarea armatei române sub Regulamentul organic, ca membru al Societății filarmone, ca întemeietor al societății secrete revoluționare „Frăția“. În revoluția din 1848, al cărei fruntaș renumit a fost, a ocupat cele mai înalte funcții, făcând parte din Guvernul provizoriu și din Locotenența domnească.

Dacă Eliade a fost „spiritul care a conceput revoluția de la 1848, Tell a fost inima care a înțeles și brațul care a executat“.¹

Exilat după intrarea armatelor contrarevoluției în țară, el a suferit 9 ani privațiunile și greutățile exilului, fără ca acestea să-i fi alterat cituși de puțin dragostea față de țară și viitorul ei. Și în această perioadă se numără printre fruntașii exilați care făceau proiecte pentru acțiuni viitoare, continuând atât teoretic cât și practic lupta pentru realizarea marilor deziderate înscrise în programul revoluției din 1848.

Întors din exil, ia parte activă la lupta pentru Unirea Principatelor fiind ales în Adunarea ad-hoc a Țării Românești. Ca deputat și ministru, susține activ politica de înnoire a lui Cuza Vodă : consolidarea Unirii, secularizarea averilor mănăstirești și scoaterea limbii grecești din

---

¹ *Biblioteca Academiei R.S. România, mss. Arh. Chr. Tell, I, imprimată 1.*

biserica românească, înproprietărirea țăranilor, dreptul lărgit de vot, extinderea învățământului etc.

După îndepărtarea din domnie a lui Cuza, în activitatea politică a lui Tell, deși se observă o oboseală și chiar o abandonare a principiilor înaintate ce-l animaseră, mergând pînă la acceptarea unor idei conservatoare, mai ales în politica internă, și de conformism, în politica domnitorului Carol I, el rămîne totuși un om politic demn, cu dragoste față de poporul român și de interesele sale majore, murind, de fapt, sărac, așa cum se născuse.

Curajul, onestitatea, tăria caracterului său, demnitatea sa „nemărginită“ au impresionat pe contemporani care l-au numit „omul de bronz“ sau „omul-miracol“.

În istoriografia românească referitoare la secolul al XIX-lea, atît cea veche cît și cea din ultimele două decenii, lui Christian Tell, omniprezent, datorită rolului istoric jucat de el, nu i s-a consacrat totuși nici o lucrare, nici un articol¹, pînă în anul 1970 cînd a fost publicat un studiu² bazat pe principalele documente de arhivă, care tratează, în rezumat, ansamblul vieții și activității fruntașului politic de la 1848.

În încercarea de a înfățișa succint viața și activitatea politică a generalului Christian Tell, materialul documentar cel mai important este, fără îndoială, „Fondul Chr. Tell“ și „Corespondență politică Tell“ din Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, secția manuscrise. Aceste fonduri de documente, majoritatea în original, cuprind mai multe sute de piese : acte de familie, de proprietăți, însemnări zilnice, corespondență cu diferite personalități etc., cele mai multe inedite sau folosite arareori. Ele cuprind date despre aproape toate perioadele din viața și activitatea lui Tell, precum și despre originea și familia sa. Majoritatea sînt scrise în limba

---

¹ O broșurică de 8 pagini scrisă de general I. Anastasiu, *Generalul Christian Tell*, București, 1942, apărută în Biblioteca Asociației scriitorilor și tutorilor militari români „Vestea Bună“, nu are aproape nici o importanță științifică.

² Constantin Vlădăuț, *Christian Tell (1807—1884)* în „Revue roumaine d'Histoire“, tome IX, nr. 5/1970, p. 855—871.

franceză și română cu caractere chirilice, de tranziție și latine. Ele cuprind știrile cele mai importante.

Cu voință fermă, sirguincios și ordonat, cu grijă pentru viitorul României, Tell a copiat o mulțime de acte: memorii despre politica turcească și țaristă în Principate, memorii ale românilor adresate Conferinței de la Paris din 1856, articole din presa străină (franceză, mai ales din ziarul „Constituționalul”) etc. La sfârșitul unora, are reflecții de compătimire față de neamul său asuprit, sau de un ardent patriotism. El își mai însemna, de asemenea, cu regularitate problemele curente ce trebuia să le îndeplinească. O parte sînt scrise în limba turcă și alta în grecește (Chr. Tell știa bine neogreaca și probabil și turca). Documentele scrise în aceste limbi, ne-au fost accesibile numai în parte, prin intermediul unor traduceri ad-hoc, dar avem convingerea că ele nu cuprind elemente care să schimbe vreo problemă mai importantă din rezultatul strădaniilor noastre.

Tot la Biblioteca Academiei, secția manuscrise, se găsesc date prețioase despre Tell în fondurile de documente consacrate altor fruntași pașoptiști: Ion Câmpineanu, Gheorghe Magheru, Ion Ghica și alții.

Documente de acest fel, despre Tell, mai puține însă ca număr, se află la Biblioteca Centrală de Stat, secția manuscrise, la unele fonduri constituite sau pe cale de constituire: „Așezămîntul Bălcescu” și „Nicolae Pleșoianu”.

Rolul lui Tell în revoluția de la 1848 este amplu cuprins în prețioasa colecție *Anul 1848 în Principatele Române. Acte și Documente...*, București, 1902—1910, în șase volume. Pe scurt va fi citat *Anul 1848...*, precum și în *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească*, București, 1962.

Despre activitatea patriotică a lui Christian Tell în emigrație, documente de un larg interes există în cele patru volume de corespondență politică a unor fruntași pașoptiști editate de G. Fotino, sub titlul *Din vremea renașterii naționale a României. Boierii Golești*, București, 1939.

Despre rolul lui Chr. Tell în timpul luptei pentru Unirea Principatelor există material documentar în colecția *Acte și Documente relative la Istoria renașterii României* publicat de Ghenadie Petrescu, Dimitrie A. Sturdza

și Dimitrie C. Sturdza, vol. V și VI, București, 1890 (Pe scurt va fi citată *Acte și Doc.*), precum și în colecția *Documente privind Unirea Principatelor* în special volumele I și III, Buc. 1959—1961. Date lămuritoare pentru contextul problemei și în special pentru perioada exilului lui Tell conține, de asemenea, volumul al IV-lea al *Operelor* lui N. Bălcescu.

Ca ministru, sub Cuza, de un interes larg pentru cunoașterea activității lui Tell, sînt *Protocoloalele ședințelor Adunării legislative a Țării Românești*, Tom. I, 1860 și următoarele.

O altă categorie de informații dintre cele mai importante pentru abordarea temei o formează scrierile memorialistice. Ion Eliade Rădulescu, care l-a influențat atît de mult pe Tell, are referiri numeroase la evenimentele din 1848, la perioada exilului, la activitatea acestuia³, ca și C. D. Aricescu⁴, Ion Ghica⁵, N. B. Locusteanu⁶, Alexandru Christofi⁷, N. Pleșoianu⁸, toți cunoscîndu-l îndeaproape.

Presa vremii consultată a fost, de asemenea, de un real folos. Mai ales „Românul” din anii 1857—1866 și 1884, precum și „Timpul” din anii 1876—1884 au furnizat date prețioase despre activitatea politică din această perioadă, originea, familia, caracterul și sfîrșitul generalului Chr. Tell.

Unele lucrări cu caracter monografic asupra unor evenimente, perioade sau personalități, ale unor cunoscuți istorici români mai vechi sau actuali ca : Al. Ștefulescu⁹,

---

³ I. Heliade-Rădulescu, *Amintiri asupra istoriei regenerării române sau evenimentele de la 1848*, București, 1893, 304 p. ; Idem, *Scrisori din exil*, cu note de N. B. Locusteanu, București, 1891 ; Idem, *Amintirile și impresiile unui proscris*, București, (f. a.), 244 p.

⁴ C. D. Aricescu, *Capii revoluției române de la 1848 judecați prin propriile lor acte*, București, 1866, 94 p.

⁵ Ion Ghica, *Scrisori către Vasile Alecsandri*, vol. I—II, București, 1925 ; Idem, *Amintiri din pribegia după 1848*, ediția O. Boitoș, vol. I.

⁶ N. B. Locusteanu, *Amintiri din trecut*, Craiova, 1896.

⁷ *Biografia Domnului Alexandru Christofi*, Craiova, 1900.

⁸ Biblioteca Centrală de Stat (B.C.S.), secția manuscrise, *Memoarele lui N. Pleșoianu*, asupra revoluțiunii din 1848, 18 file.

⁹ *Istoria Țirgu-Jiului*, ed. a II-a, Tg. Jiu, 1906 ; Idem, *Gorjul istoric și pitoresc*, Tg. Jiu, 1904 ; *Mănăstirea Tismana*, ed. a II-a, București, 1903.

C. Colescu-Vartic¹⁰, N. Iorga¹¹, Ion I. Nistor¹², I. C. Filitti¹³, Constantin C. Giurescu¹⁴, Silviu Dragomir¹⁵, Andrei Oțetea¹⁶, Cornelia Bodea¹⁷, Vasile Netea¹⁸ etc. dînd relatări și despre viața, activitatea și timpul lui Christian Tell, au folosit în mod deosebit pentru încadrarea în contextul epocii.

De asemenea, monografia consacrată lui Ion Cămpineanu¹⁹, aduce, printre altele, și unele date inedite din viața și activitatea lui Christian Tell. În aceeași ordine de idei, lucrarea *Gheorghe Magheru* de Apostol Stan și C. Vlăduț²⁰ a fost de un real folos în elaborarea studiului de față, prin similitudinea de origine, preocupări, activitate revoluționară precum și pentru prietenia dintre Christian Tell și Gheorghe Magheru.

---

¹⁰ 1848. *Zile revoluționare*, București, 1898.

¹¹ *Situația agrară, economică și socială a Olteniei în epoca lui Tudor Vladimirescu*, București, 1915; *Idem*, *Orașele Olteniei și mai ales Craiova pe pragul vremilor noi, 1760—1830*, în „Biblioteca Arhivelor Olteniei” nr. 2/1914; *Idem*, *Studii și documente*, tom. VIII, 1906; *Idem*, *Istoria poporului românesc vol. II*, trad. din limba germană, 1927.

¹² *Primele încercări de organizare a oștilor pămîntene*, București, 1939; *Idem*, *Un proiect de organizare a oștilor pămîntene din 1812*, București, 1939.

¹³ *Principatele Române de la 1828 la 1843*, București, 1934; *Idem*, *Tulburări revoluționare în Țara Românească între 1840—1843*, în Anal. Acad. Rom. Mem. Sect. Ist. S. II, t. XXXII.

¹⁴ *Viața și opera lui Cuza Vodă*, București, 1966, 477 p.; *Idem*, *Transilvania în istoria poporului român*, București, 1967.

¹⁵ *Avram Iancu*, București, 1965.

¹⁶ *Tudor Vladimirescu și mișcarea eteristă în țările românești, 1821—1922*, București, 1945.

¹⁷ *Lupta românilor pentru unitatea națională 1834—1849*, București, 1967.

¹⁸ *George Barițiu, Viața și activitatea sa*, București, 1966.

¹⁹ *Constantin Vlăduț, Ion Cămpineanu*, București, 1973, 264 pag.

²⁰ *Apostol Stan și Constantin Vlăduț, Gheorghe Magheru*, București, 1969.

ÎNCEPUTURILE ACTIVITĂȚII POLITICE. ADEZIUNEA LA CURENTELE DE IDEI PROGRESISTE ȘI LA OPERA DE PROPĂȘIRE NAȚIONALĂ

Christian Tell s-a născut la 12 ianuarie 1808 în orașul Brașov. Data și localitatea nu pot fi puse la îndoială. Pe certificatul de căsătorie cu Tarsița Ștefănescu, Tell însuși a notat datele nașterii sale: „Eu m-am născut la anul 1808, ianuarie 12, în Brasiovu din părinții Alessandru Theodoru și Maria”¹. Aceste date sînt consemnate ca atare în numeroase alte lucrări și nu e de presupus că toți autorii ar fi cunoscut scurta notiță autobiografică a lui Tell de pe certificatul său de căsătorie². Alte surse documentare menționează eronat data și locul nașterii, printre care certificatul de deces. Aceste date, preluate de presă, au fost răspîndite, încît, de cele mai multe ori, datele biografice esențiale ale lui Christian Tell au fost greșit consemnate în diverse lucrări³. Prin urmare, sînt lipsite de temei afirmațiile din aceste ultime surse documentare, precum că Tell s-ar fi născut la Craiova, în

¹ Biblioteca Academiei R. S. România, secția *manuscrise Fondul — Christian Tell* (citată pe scurt B.A., mss. arh. Chr. Tell) I acte 11 a—b.

² Vezi în acest sens: Dr. C. Diaconovich, *Enciclopedia Română*, Sibiu, 1904, p. 1074; Lucian Predescu, *Enciclopedia „Cugetarea”*, București, 1940, p. 840; Minerva, *Enciclopedia Română*, Cluj, 1930, p. 912; I. Anastasiu, *Generalul Christian Tell*, București, 1942, p. 2; *Amintirile colonelului Lăcusteanu*. Publicate și adnotate de Radu Crutcescu. Cu un comentariu istoric de Ioan C. Filitti, București, 1935, p. 51—52.

³ Vezi: G. Fotino, *Boierii Golești*, vol. II, p. 177; „Timpul” din 15 februarie 1884; „Peșul” I, nr. 6 din 22 februarie 1884; B.A. Mss. Arh. Chr. Tell, I, acte II a.

anul 1807. În toate se menționează însă corect că familia sa era de religie ortodoxă, originară din județul Gorj.

Rezonanța neobișnuită la români a numelui de *Tell*, precum și transcrierea cu doi de *l* nu trebuie să ne mire, dacă avem în vedere că în județul de origine al familiei sale, Gorj, sint trei sate cu numele de Telești⁴, precum și transformările fonetice și ortografice profunde ale limbii noastre în secolul al XIX-lea, ca și obiceiul relativ răspândit al unor personalități române (Kretzulescu, Tattarescu, Kogălniceanu etc.) de a da o nuanță deosebitoare față de alți compatrioți ce purtau același nume.

Tatăl său era om fără avere. Într-un memoriu anonim despre mișcarea de la 1848, unde, printre altele, se caracterizează și unii revoluționari fruntași, despre Tell se spune că era fiul unui sărac paracliser (țircovnic) de țară⁵.

C. D. Aricescu, prieten și tovarăș de idei al lui Tell, consideră că acesta, ca și Eliade și Gheorghe Magheru, făceau parte din noblețea (boieria) cea mică⁶, a cărei bază economică era neînsemnată.

În încercarea de complot din 19 iunie 1848, când colonelul Odobescu ordonă unor ofițeri să-l aresteze pe Christian Tell, îl și apostrofează pe acesta zicînd că „el (Tell, n.n.) care n-are proprietate, cum a îndrăznit să facă proprietari pe țărani”⁷, să „dispozezi de moșiile noastre”⁸. Pornirea lui Odobescu era, desigur, determinată mai ales de opoziția dîră a lui Tell, care, de altfel, a fost singurul ce s-a opus unei circulare date de guvernul provizoriu, la Craiova, pe 13 iunie 1848, prin care se cerea țăranilor să-și respecte îndatoririle față de proprietari pînă la anul viitor⁹. Tell face această opoziție, desigur, ca om din popor, ce cunoștea greutățile îndurate de țărani, dar și

---

⁴ *Indicatorul alfabetic al localităților din R.P.R.*, București, 1956, p. 498.

⁵ *Anul 1848*, IV, 689.

⁶ C. D. Aricescu, *Capii revoluțiunii române de la 1848*, vol. I, București, 1866, p. 17.

⁷ *Anul 1848*, II, p. 87—88.

⁸ *Ibidem*, p. 120.

⁹ Ion Heliade-Rădulescu, *Amintiri asupra istoriei regenerării române sau evenimentele de la 1848*, București, 1893, p. 27.

ca revoluționar clarvăzător, care-și dădea seama că prin această hotărîre baza socială a revoluției, ca și succesul ei, se diminuau.

Deputatul liberal, N. Ionescu, deși avusese conflicte cu Chr. Tell și făcea parte din partidul opus celui al lui Tell (conservator acum) îl caracterizează în 1884 pe acesta ca : „omul din popor care se înalță însuflețit de ideea revendicărilor naționale pînă la cele mai înalte dregătorii, totdeauna rămînînd credincios acelor idei ale emancipării poporului”¹⁰.

Neconcordanța dintre aceste versiuni : „om modest“, „paracliser sărac“, „om din popor“, pe de o parte, și „mică noblete“ sau „boierie“ pe de altă parte, este neînsemnată, dacă avem în vedere că țărani liberi (moșnenii), mai ales într-o regiune ca cea a Gorjului, erau asimilați cu proprietarii de pămînt și că mica boierime era, în multe cazuri, foarte puțin diferențiată din punct de vedere economic și social de țărani liberi.

Oricum originea socială modestă a lui Chr. Tell va influența în cea mai mare parte asupra vieții și activității lui revoluționare.

Chiar după ce revine din exil, considerat¹¹ și considerîndu-se mereu ca „fiu al Gorjului“, Christian Tell va candida în parlament ca deputat din partea micilor proprietari¹² ai județului amintit, spre deosebire de Gheorghe Magheru care se prezenta ca ales al marilor proprietari.

Un alt exemplu elocvent al acestei atitudini. Fiind în cunoștință de cauză, Tell a sprijinit deschis lovitura de stat din 2/14 mai 1864 a domnitorului Unirii, prin care se creau condiții pentru largi reforme democratice. El ar fi zis unui sfetnic de-al lui Cuza încurajîndu-l : „Nu vă opriți. Mergeți înainte, cărăbaniți pe ciocoi”¹³.

Nu se cunosc prea multe despre copilăria lui Tell. Se știe însă că de timpuriu, la 12—13 ani, își face „prima educațiune în casa nemuritorului Lazăr”¹⁴. Aici, desigur.

---

¹⁰ „Timpul“, 16 februarie 1884.

¹¹ B. A. mss. arh. Chr. Tell, I, Imprimare, 9.

¹² Acte și doc., V, p. 657 și 708.

¹³ B. A. mss. arh. Chr. Tell, I, Imprimare 9. Vezi și „Epoca“ din 9 martie 1935. Vezi și : Amintirile colonelului Lăcusteanu, p. 51.

¹⁴ Ibidem, I, Imprimare 3. Vezi și „Peleșul“ din 27 februarie 1884.

cunoaște pentru prima dată pe Eliade-Rădulescu N. Bălcescu, Ion Chica și alți viitori fruntași ai culturii și politicii românești din secolul trecut. Avînd în vedere originea sa socială, trebuie să admitem că fie copilul, fie părinții, fie cu toții, dădeau dovadă de o ambiție de ridicare în ierarhia socială demnă de reținut, deoarece Tell ajunge la școala lui Lazăr, unde totuși n-au fost prea mulți școlari de condiția socială a lui Tell. Aici și-a în-susit, desigur, în condiții bune, cunoștințele predate dacă se au în vedere profilul lui spiritual de mai tîrziu, convingerile lui politice ferme, patriotismul său ardent. Evident, el nu este un cărturar, nici un publicist ca mulți dintre străluciții lui tovarăși de idei. Dar felul în care concepea corespondența sa, cunoașterea îndeaproape a limbilor neogreacă, franceză și probabil și turcă, cuvîntările sale ca deputat și comportarea sa în relațiile cu oficialitățile străine, stau mărturie unei pregătiri intelectuale remarcabile.

Există mențiuni că Tell a luat parte la revoluția lui Tudor Vladimirescu și chiar că „a rămas în picioare ca să lupte cu pandurii de peste Olt după căderea”¹⁵ acestuia din 26—27 mai 1821. Desigur, personalitatea și actele sale de uimitor curaj patriotic trebuie să-l fi impresionat profund pe Chr. Tell, și el crescut în tradițiile țărănimii libere din nordul Olteniei și format la școala lui Lazăr. Probabil că așa se explică participarea lui (greu de precizat în ce fel) la o vîrstă așa de fragedă (13 ani) la evenimentele din 1821.

După înăbușirea revoluției din 1821, cînd se redeschide școala de la Sf. Sava, Tell va continua studiul, aici, pentru puțină vreme, cu Lazăr, care va pleca în 1822, bolnav, în Avrigul lui, apoi cu Ion Eliade-Rădulescu¹⁶, ale cărui convingeri politice și patriotice îl vor influența mult pe Tell, și probabil cu Eufrosin Poteca, ambii ajunși la conducerea școlii.

Intrat în rîndurile pandurilor, va ajunge vestit căpitan de panduri precum Ion Solomon, Gh. Magheru, Zamfirache Bilteanu și alții. În această calitate, se va distinge în războiul ruso-turc din 1828—1829. La participarea în acest război, avea să se refere mai tîrziu, 18 aprilie 1858,

---

¹⁵ *Ibidem*, Vezi și „Timpul” din 16 februarie 1884.

¹⁶ I. Anastasiu, *Generalul Chr. Tell* (p. 2); *Amintirile colonelului Lăcusteanu*, p. 51.

insuși Chr. Tell, într-o cerere pentru pensia întreagă, corespunzătoare cu serviciile aduse în trecut și gradul pe care l-a avut, adresată caimacanului Alex. Ghica : „servind în panduri ca căpitan în campaniile de la 1828 și 1829 și apoi în oștire pînă la anul 1848 inclusiv, fiind în postul de comandir de batalion în activitate zece ani ; avînd și vîrsta mai mult de 50 de ani, rog pe alteța V. să binevoiți a-mi acorda pensiunea întreagă de pe gradul meu“, adică cel de maior, întrucît cele acordate în timpul revoluției, de colonel și general nu i-au fost recunoscute ulterior. Există, însă, și alte mărturii despre participarea sa la campaniile militare din 1828—1829, în calitate de căpitan de panduri¹⁶. Desigur, Tell, ca și alți căpitani de panduri, gîdea că în acest fel va scăpa țara de insuportabila asuprire turcească, incompatibilă cu înnoirile impuse în mod obiectiv societății românești la începutul secolului al XIX-lea.

Din această perioadă Christian Tell începe să înțeleagă complexul social-politic defavorabil în care se găsea poporul român și tot de acum se va angaja pe calea unei largi lupte politice pe care n-o va părăsi decît la sfîrșitul vieții sale.

Se cunoaște îndeobște că spre sfîrșitul secolului al XVIII-lea și mai ales în prima jumătate a secolului următor, cînd are loc procesul de destrămare a feudalismului și de ascensiune a elementelor modului de producție capitalist ce se caracterizează prin dezvoltarea comerțului, a meșteșugurilor, prin creșterea populației orașelor și a însemnătății lor economice, apare și se dezvoltă burghezia românească. Ea va avea un rol de prim rang în modernizarea instituțiilor țării și a contextului economic și social-politic în genere.

Tot în această perioadă, în cadrul avîntului național pe plan european, a apărut și s-a dezvoltat ideologia burgheziei românești împărtășită și de o mare parte a boierimii. În cadrul acestei ideologii, ideea națională a avut un loc

---

¹⁶ B. A. Mss. Chr. Tell, I varia 10 ; *Amintirile colonelului Lăcusteanu*, p. 51 ; Al. Ștefulescu, *Istoria Tîrgu-Jiului*, Tg. Jiu 1905, p. 92.

preponderent datorită condițiilor istorice specifice în care se afla poporul român. O serie de acte istorice pregătite și conduse de reprezentanți de seamă ai burgheziei în ascensiune, ai boierimii liberale și ai claselor de jos ca : *Școala ardeleană și Supplex Libellus Valachorum*, abolirea detestatului regim fanariot în urma revoluției lui Tudor din Vladimiri, desființarea monopolului turcesc asupra Principatelor în 1829 și antrenarea mai largă a economiei țărilor române în circuitul economic european, vor conduce la evidențierea burgheziei române și a ideilor sale naționale. La începutul deceniului al IV-lea al secolului trecut, încep să apară aproape concomitent o serie de diverse asociații și publicații, în toate cele trei țări române, care conferă mișcării un caracter național. Christian Tell, ca mulți alți tineri, va fi receptiv la aceste idei, și, în spiritul lor, va milita acum neîncetat pentru eliberarea națională și propășire socială.

Astfel, când în 1830, sub Regulamentul organic, are loc organizarea miliției naționale, reluându-se unele inițiative mai vechi, ca acelea din 1788 și 1806—1812¹⁷, boieri mari ca Manolache Băleanu, Ion Câmpineanu, Costache Filipescu etc. și-au lepădat işlicele, giubelele și anteriile, îmbrăcînd uniforme de ofițeri ai miliției pămîntene, ca și frații Nicolae și Ștefan Golescu, vărul lor Radu, frații Constantin și Scarlat Kretzulescu, Nicolae Filipescu, frații Voinescu, frații Tudor și Ion Brătianu, Costache Ruset, Grigore Alexandrescu, N. Bălcescu, Cezar Bolliac, Ion Solomon și Christache Tell.

La începutul acestei organizări s-au format trei regimente de infanterie și șase escadroane de cavalerie. Fiii de boieri de mai sus fură numiți ca șefi de escadroane și companii. Ofițerii români, în mai puțin de un an, și-au însușit foarte bine cunoștințele predate de instructorii ruși, în frunte cu generalul Ștoroff, coloneii Gorbasky și Poznansky, precum și de colonelul Odobescu, încît Kiseleff menționa că era o plăcere să-i inspecteze¹⁸.

---

¹⁷ Vezi *Hurmuzaki-Nistor*, doc. nr. CCCLXXXV, p. 490 și Ion I. Nistor, *Primele încercări de organizare a oștirilor pămîntene*, Acad. Rom. Mem. Sect. Ist. Seria III, tom. XXII, mem. 2, p. 15.

¹⁸ *B. A. mss. Arh. Chr. Tell, I mss.* 16; vezi mai pe larg organizarea miliției naționale Nicolae Kretzulescu, *Amințiri istorice*, p. 19—20 și altele.

Gr. Lăcusteanu, unul dintre primii ofițeri ai armatei românești reînființate, relatează cum, prin luna iunie 1830, Ion Solomon a primit gradul de maior, la Craiova : „Tot atunci s-au primit în oștire și vreo cîțiva căpitani de voluntari sau panduri, cu gradul de praporcic (sublocotenent), precum Tellii, adică Hristache Tell și fratele său, care s-a sinucis, Boboc, Ispir și alții trei, patru”¹⁹. Mai departe se spune că „primirea acestora a făcut pe mai mulți boieri aristocrați și ambițioși de a renunța la intrarea în oștire”. Prezența în cadrele armatei, cu grade de tineri ofițeri a unor elemente provenind din clasele de jos irita tînăra aristocrație românească, tinzînd neconținut la monopolizarea tuturor funcțiilor de conducere în stat. Frații Tell se ridicau în mod cert din rîndurile micilor proprietari rurali, numai prin merite personale, într-o lume care-i recepta cu greu, date fiind condițiile interne și externe dificile ascensiunii tinerelor elemente provenind de jos.

Christian Tell s-a inițiat curînd în tainele artei militare, devenind un tactician apreciat. Același Gr. Lăcusteanu relatează cum, la 15 noiembrie 1830, i s-a ordonat să se deplaseze cu compania la București spre a se constata progresele făcute în instrucția militară : „La 1 decembrie 1830 am fost în București cu compania completă, avînd ofițeri în companie pe frații Tell, luați vremelnicește din regimentul al 3-lea, fiindcă cunoșteau bine tactica și Tache Budișteanu”²⁰. În luna aprilie a anului 1831 se întorseseră la Craiova.

Chr. Tell, de la gradul de praporcic (sublocotenent) în regimentul al III-lea de linie, va fi înaintat în 1836 la gradul de căpitan²¹, iar la 1837 „polcovoicomandir”²².

În certificatul dat de baronul Ruckman la 29 ianuarie 1836 în București, se atestă cum căpitanul de panduri Christian Tell, a primit medalia de argint cu inscripția „Pentru bravură”, purtată pe panglica Sf. Ana²³.

La 1841 trece în polcul al II-lea, comandat de colonelul Ilie Enghel, și ajunge maior, comandantul batalionului I, batalion care, în ajunul lui 1848, era cazat în gar-

---

¹⁹ *Amintirile colonelului Lăcusteanu*, pp. 51—52.

²⁰ *Ibidem*, p. 54.

²¹ I. Anastasiu, *op. cit.*, p. 2.

²² *Ibidem* ; B. A., Mss, *Arh. Chr. Tell*, I, impr. 1.

²³ B. C. S., Msse, *Așezămîntul Nicolae Bălcescu*, piesa 51.

nizoana oraşului Giurgiu. În această unitate militară el va dobîndi o mare influenţă.

Animat de aceleaşi idei patriotice, în 1837—38 el face parte²⁴ din Societatea filarmonică, înfiinţată de Eliade-Rădulescu, Costache Aristia şi Ion Câmpineanu, acesta din urmă fiind personalitatea cea mai proeminentă a mişcării naţionale.

Desigur, intrarea lui Tell în această societate, ca şi a multora, era determinată de convingerile sale politice, deoarece Societatea filarmonică avea scopuri culturale numai în formă, ea urmărind, de fapt, scopuri politice, între care cultivarea şi consolidarea ideii naţionale la românii de pretutindeni era ţelul cel mai însemnat. Aici îşi va consolida legăturile cu alţi viitori fruntaşi N. Bălcescu, Voinescu II, Gheorghe Magheru, afară de Ion Câmpineanu şi Eliade, care se impuseseră deja ca personalităţi.

În această perioadă, convingerile lui politice evoluează spre o concepţie democrat-revoluţionară. Astfel, în 1843 este, alături de Ion Ghica şi Nicolae Bălcescu, fondatorul²⁵ societăţii secrete revoluţionare „Frăţia“, cu deviza „Dreptate-Frăţie“. Această societate, în scopurile ei de răsturnare a feudalismului, făcea apel atât la burghezie şi la boierimea liberală, cât şi la mica burghezie, alcătuită indeosebi din meşteşugari şi negustori, şi mai ales la ţărănimea clăcaşă. Este cunoscut rolul acestei societăţi care, prin caracterul programului ei, îl influenţează pe Mihail Kogălniceanu în elaborarea cursului de istorie naţională la Academia Mihăileană, un adevărat program politic al tuturor românilor, ca şi la formarea „Societăţii studenţilor români din Paris“, a „Societăţii literare“, în 1845 etc.

Christian Tell se dovedea un zelos animator al mişcării culturale din acest timp şi un participant activ la numeroasele acţiuni întreprinse. Printre altele, datorită atracţiei fireşti faţă de problemele militare, Tell, împreună cu N. Bălcescu, alcătuia un proiect de colecţii de scrieri militare, evident necesare instruirii tinerilor care optaseră pentru cariera armelor, dar şi altor scopuri. Despre acesta, N. Bălcescu îi scria lui I. Ghica la 16 noiembrie 1843 :

²⁴ *Ibidem*, Vezi şi I. Anastasiu, op. cit., p. 2.

²⁵ *Din scrierile şi cuvîntările lui I. C. Brătianu*, Bucureşti, 1921, p. 19. Vezi şi Cornelia Bodea, *Lupta românilor...*, p. 50.

„În câteva zile vă voi trimite un program al unei Biblioteci militare, pe care eu și Tell îl vom imprima. Sper că ne veți procura câteva scrieri militare printre militarii moldoveni”²⁶.

Tot N. Bălcescu relatează, în altă scrisoare către Ion Ghica din 11 ianuarie 1844, cum, săptămînal, de vreo trei luni, au organizat seri literare, la care, printre participanți, notează pe primul loc pe Chr. Tell. La aceste seri literare mai veneau : N. și Șt. Golescu, frații Bălcescu, C. Bolliac, A. T. Laurian, I. Eliade Rădulescu, D. Bolintineanu și alții. Dezbaterile aveau ca obiectiv esențial limba : „Am făcut o apropiere între deosebiți autori și deosebitele sisteme și căutam să venim la unul, după care să scriim toți”²⁷. Deci, probleme ale formării și dezvoltării limbii române literare, atît de necesare propagării culturii în toate părțile locuite de români. În aceeași scrisoare, N. Bălcescu menționa impresia produsă de organizarea săptămînală a acestor seri literare și, de unde erau criticate asemenea ședințe, pînă la urmă mulți s-au convins de utilitatea lor, devenind membri : „Stăpînirea ne lasă în pace, căci politică nu vorbim. De multă vreme nu s-a văzut la noi o adunare rezultată și hotărîtă de vreo 20 tineri !”²⁸.

În orientarea politică, Tell va fi totuși foarte reținut și înclinat spre moderațiune. Astfel, prieten și coleg de colegiu cu Cezar Bolliac, Tell nu accepta radicalismul revoluționar, cam utopic, al acestuia. Cezar Bolliac povestește cum Tell a respins un temerar plan al acestuia²⁹ de a arunca în aer palatul domnitorului, cînd acesta va da un bal la care veneau mulți boieri, precum și consulul puterii „protectoare”.

Prin orizontul său politic, prin legăturile cu românii din celelalte două țări, Tell devenise un om cunoscut, cu prestigiu. Astfel, există un act (diplomă, fără dată) prin care „Societatea de medici și naturaliști din Moldova” îl numește ca membru de onoare al ei³⁰.

---

²⁶ N. Bălcescu, *Opere, IV. Corespondență*, Ediție critică de G. Zane, București, 1964, p. 41.

²⁷ *Ibidem*, p. 45.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ B. A. mss. Arh. Chr. Tell, mss. 16, extras din „Noua bibliotecă Populară” de Cezar Bolliac, nr. 11, an I, p. 9—10.

³⁰ B. A. mss Chr. Tell, I acte 10.

Familia lui Christian Tell. După cum s-a menționat, Christian Tell s-a născut la Brașov, dintr-o familie originară din Gorj. În decembrie 1834, el se căsătorește cu domnișoara Tarsița³¹, fiica clucerului Constantin Ștefănescu și a cluceresei Catinca, sora fostului prefect de Gorj, D. Ștefănescu.

Prin căsătoria cu fiica unor mici boieri, starea sa materială, ca și prestigiul său de proprietar se consolidează. Prin foaia de zestre³², clucereasa Catinca lăsa fiicei sale, Tarsița Tell : moșia din hotarul Văcarea și din Botorogi (azi sate ale comunei Dănești, Gorj) ; jumătate din seliștea de casă din Tîrgu-Jiu, lei 5 000 etc.

Christian și Tarsița Tell au avut, potrivit datelor însemnate de Tell pe certificatul de căsătorie, 13 copii : șapte fete : Marița, Polixenia, Alicsandrina, Tarsița, Catinca, Arestica (născută la Brașov), Felicia (născută la Smirna) și șase băieți : Costandin, Hristache, Alecsandru, Ion, Ștefan (născut la Schei) și ultimul, născut în 1858 și decedat în 1860. Primii născuți au fost Marița, în 1836, și Costandin, în 1838³³. Polixenia (Paulina) a fost căsătorită cu Nițu (Niță) Magheru³⁴, nepot de frate al generalului Gh. Magheru, iuncăr și matematician distins. La 1884, Paulina apare sub numele de Măcescu³⁵, probabil se recăsătorise. O altă fată a fost căsătorită cu colonelul P. Zăgăneanu³⁶, o alta cu maiorul Homoriceanu³⁷. Fiul său, Alexandru Tell, născut în 1846, ajunge și el militar de frunte al armatei române³⁸, general de

³¹ *Ibidem*, I, acte 16 (a-c) și A. I. Ștefulescu, *Istoria Tîrgu-Jiului*, Tg. Jiu, 1905, p. 92.

³² *Ibidem*, I, acte 16 (a-c).

³³ B. A., *Msse, Arh. Chr. Tell*, I acte 1 a.

³⁴ *Boierii Golești*, II, 253 (subsol). Vezi și Apostol Stan și Constantin Vlăduț, *Gheorghe Magheru*, București, 1969, p. 18.

³⁵ B. A., *Arh. Tell*, I Imprimare 3. Vezi și „Timpul” din 14 februarie 1884.

³⁶ *Ibidem*

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ Figurează în *Enciclopedia Română* a Dr. C. Diaconovich, Sibiu, 1904, p. 1074. Vezi și „Anuarul oficial al Armatei Române” pe anul 1884, București, 1884, p. 510 ; B. A., *Msse, Arh. Chr. Tell*, I acte 1 a.

brigadă din artilerie. În 1905 publică la Piatra Neamț *Instrucțiuni pentru executarea concentrărilor și manevrelor din toamna anului curent*. Era atunci general de divizie, comandantul diviziei a 8-a. Absolvisc școala militară în 1864 și a participat ulterior la luptele din Bulgaria, în timpul războiului de independență, cu gradul de maior.

Toată viața sa, Christian Tell va milita pentru întărirea armatei, convins fiind de necesitatea acestei instituții în câștigarea și consolidarea independenței naționale. În anul 1848 are, în această privință, rolul cel mai important.

PARTICIPAREA LA REVOLUȚIA ROMÂNĂ DE LA 1848

Odată cu revoluția din 1848, cariera politică și militară a lui Tell ajunge apogeul. Ca organizator și conducător al revoluției, el va avea un rol dintre cele mai importante. Toți capii revoluției de la 1848 au fost de acord că se poate conta pe ajutorul oștirii muntene, pentru o deplină reușită a revoluției, deoarece în rândurile ei, ca și Gheorghe Mașgheru, avea o influență deosebită maiorul Tell, prieten al lui Eliade-Rădulescu, Ion Ghica, N. Bălcescu, Golești-lor etc.

Este știut că revoluția de la 1848 a fost determinată de necesitatea stringentă pe care o simțea societatea românească pentru abolirea privilegiilor feudale și eliberarea națională. Suzeranitatea otomană, dar mai ales protectoratul țarist împiedicau orice inițiativă, orice progres al națiunii române. Dorințele naționale fundamentale erau incompatibile cu dominația acestor două retrograde imperii.

Regimul regulamentar, impus de acestea, deși introdusese unele instituții esențiale ale statului modern, nu rezolvase nici una dintre marile probleme ce stăteau în fața Principatelor în acea vreme, pentru că își propusese să realizeze „obiectivul, în aparență paradoxal, de a consolida baza economică și socială a statului feudal, și de a asigura, în același timp, evoluția rapidă spre capitalism”¹. Avînd un caracter profund contradictoriu în ceea ce privește baza economico-socială, Regulamentul organic va genera

---

¹ A. Oțetea, *Geneza regulamentului organic*, în „Studii și articole de istorie”, II, București, p. 402.

în viața politică un lung șir de abuzuri ce vor nemulțumi cea mai mare parte a populației : burghezia, intelectualii patrioți, masele populare.

Printre patrioții care se vor ridica împotriva relei aplicațiuni și interpretări a Regulamentului organic, a modului abuziv în care se exercita protectoratul străin, Tell va fi în primele rînduri².

Rolul lui Christian Tell, de organizator al revoluției, este exemplificat de o multitudine de dovezi.

În luna aprilie 1848, Tell vine în Romanați, unde are o discuție cu Gh. Magheru și N. Pleșoianu³. Atunci s-a hotărît, cum relatea mai târziu Gh. Magheru, că „ne-am decis cu viața noastră pentru sprijinirea a 21 de articole din Constituția poporului român”⁴.

La 10 mai același an, din garnizoana Giurgiu, al cărei comandant era, maiorul Tell trimite pe N. Rucăreanu cu o misiune la Eliade-Rădulescu, la București, chemîndu-l pe acesta, probabil undeva în afara Capitalei. Eliade tocmai lucra în tipografia sa la proclamația mișcării pentru care milita, îi răspunde că nu este cu putință să iasă din București deoarece „toți birjarii sînt ai poliției, unii plătiți, alții amenințați”⁵.

Cunoscutul luptător craiovean de la 1848, Alexandru Christofi, menționează, printre altele, într-o scrisoare prin 1898 către Tarsița Tell, că soțul acesteia l-a inițiat la 1848, pe cîmpul de la Filaret, în societatea secretă „Dreptate-Frăție”, mîndrindu-se apoi față de Iancu Ghica de achiziția sa⁶. Tot el menționează cum maiorul Christian Tell i-a trimis pe 6 iunie 1848, prin Nicu Bălcescu, la Telega, un bilet în care-i spunea : „Scoală-te dacă îți iubești țara că acum este vremea”⁷.

După cum relatează colonelul Gr. Lăcusteanu în amintirile sale, la 6 iunie 1848 se constituise deja comitetul revoluționar în satul Celei din județul Romanați, unde era preot Radu Șapcă, unul din fruntașii revoluției. Autorul, unul din cei mai înverșunați adversari ai revoluției, denigrează pe toți membrii acestui comitet. Despre Tell spune

---

² B. C. S. mss. *Memoriile lui N. Pleșoianu*, fila 3.

³ *Ibidem*.

⁴ *Anul 1848*, vol. III, p. 226.

⁵ B. A. mss *Chr. Tell*, I mss. 16.

⁶ *Ibidem*, *Vezi și Biografia D-lui Alexandru Christofi*, p. 29.

⁷ *Ibidem*.

că era comandantul regimentului al doilea „de o familie cu totul obscură”⁸. În înverșunarea sa contra revoluției, îi dezvăluia însă originile și scopurile urmărite, proveniența revoluționarilor, în cea mai mare parte, din rîndurile categoriilor sociale profund nemulțumite, legate de popor.

Ca și alți revoluționari, Tell concepea viitoarea descătușare revoluționară în legătură cu fruntașii tuturor provinciilor românești, indiferent de stăpînirea străină care le asuprea. Acest lucru dovedește lărgimea de orizont a lui Christian Tell, idealul lui național larg, care, în a doua parte a vieții sale, a fost obiectul mai multor atacuri din partea liberalilor radicali, I. C. Brătianu și C. A. Rosetti, cu care rupsesese mai de mult relațiile de amicitie.

Grigore Serurie menționează că Tell „avea corespondență cu românii transilvăneni despre o înțelegere la revoluție în unirea Țării Românești cu Transilvania”¹⁰. Din această cauză el ar fi fost chemat de la Giurgiu la București și pus sub acuzație¹¹.

În *Memoriile* sale, Nicolae Pleșoianu menționează că la 1/13 mai Tell i-ar fi comunicat vești despre amînarea declanșării revoluției pînă se vor ști rezultatele discuțiilor cu revoluționarii transilvăneni¹².

Tot astfel, legăturile sale cu moldovenii sînt pe larg cunoscute.

Ion Ghica în *însemnările* sale, încă inedite, consideră că arestarea maiorului Tell de către domnitor, în mai 1848, s-ar datora interceptării unei corespondențe nepermise de oficialitate între acesta și Gheorghe Magheru¹³.

Este posibil ca la această corespondență să se fi referit ziarul parizian „La Réforme” din 4/16 mai 1848 în asprul său rechizitoriu la adresa agentului austriac de la București, Timoni, care „ar fi predat în mod trădător poliției țarului și celei muntene scrisorile boierilor”¹⁴.

---

⁸⁻⁹ Gr. Lăcusteanu, *Amintiri*, p. 111 și *Ibidem*, p. 108.

¹⁰ Grigore Serurie, *Memoriu despre începerea revoluției române din 1848*, cf. Cornelia Bodea, *Lupta pentru Unire a revoluționarilor exilați*, în „Studii privind Unirea Principatelor”, București, 1960, p. 127; *Ibidem*, *Lupta românilor pentru unitatea națională 1834—1849*, p. 125.

¹¹ *Ibidem*.

¹² N. Pleșoianu, *op. cit.*

¹³ Cornelia Bodea, *Lupta românilor...*, p. 125.

¹⁴ *Ibidem*, p. 127.

Nicolae Pleșoianu mai menționează că el și Tell dădeau o foarte mare importanță pregătirii revoluției în rîndurile țăranilor și soldaților, și că, mai ales după triumful revoluției în Franța, discuțiile dintre ei nu se purtau decît pe marginea viitoarei revoluții din Țara Românească¹⁵.

În mai 1848, Comitetul revoluționar din București, după ce alcătuiește o proclamație către popor și alege Comisia executivă (Nicolae Bălcescu, A. G. Golescu, Ion Ghica, înlocuit apoi cu C. A. Rosetti pentru că Ghica a fost trimis la Constantinopol, hotărăște data începerii insurecției în Oltenia, la Islaz, la 9/21 iunie 1848, iar în București în ziua următoare, 10/22 iunie.

Într-un articol intitulat *Desrobirea României*, publicat în „Pruncul Român“, nr. 2 din 17 iunie 1848, se evidențiază entuziasmul cu care era primită propaganda în favoarea revoluției, înainte de 9 iunie 1848 : „Propaganda se face și se primește de toate clasele societății în toată țeara cu cel mai mare entuziasm ; C. A. Rosetti, frații Golești, I. Eliad, frații Brătieni, maiorul Tell, Magheru, Ion Ghica, frații Bălcești, maiorul Voinescu II, C. Bolliac și alții, nesocotind primejdia, se pun în capul sfintei întreprinderi“. Tell era printre cei trimiși în județe spre a ridica poporul la luptă : „La 7 iunie ridicarea popoului era pregătită în toate direcțiile“.

Este de remarcat că Oltenia a fost aleasă pentru declanșarea revoluției nu numai pentru tradițiile ei de luptă revoluționară, pentru pandurii și dorobanții ei, ci și pentru faptul că acolo mai mulți șefi administrativi și de armată fuseseră deja cîștigați de partea revoluției : Gheorghe Magheru, Nicolae Pleșoianu, Zalic și alții. Chr. Tell avea aici, precum s-a văzut mai înainte, cele mai strînse legături de prietenie și de conspirativitate.

Încă de la început s-a recunoscut lui Tell rolul de șef militar al revoluției. I. Eliade-Rădulescu relatează¹⁶ că, la 9 iunie, în centrul comunei Islaz, după oficierea serviciului divin, cele două stindarde au fost încredințate unul poporului și altul de către Tell soldaților, după un discurs entuziasmant. După aceasta, Eliade citi Proclamațiunea sa, explică unele paragrafe și ceilalți prestară jurămîntul

---

¹⁵ N. Pleșoianu, *op. cit.*

¹⁶ Ion Eliade Rădulescu, *Amintiri asupra istoriei regenerării române sau evenimentele de la 1848*, București, 1893, p. 3 și următ.

pe Constituție, pe evanghelie și pe stindarde. Se proclamă apoi guvernul revoluționar provizoriu : Ion Eliade-Rădulescu, Christian Tell, ca șef al oștirii, Ștefan Golescu, preotul Șapcă din Celei, N. Pleșoianu și alții.

N. Bălcescu, referindu-se la faza de început a revoluției, descria entuziasmul general, coalizarea forțelor armate la Islaz, în jurul lui Tell și Pleșoianu, întrucât acolo se întrevădea victoria : „În urma arestărilor din ziua de 9/21 iunie, cițiva din membrii comitetului revoluționar, izbutind a se furișa și a scăpa de arestări, au alergat la Islaz, unde se afla maiorul Tell și căpitanul Pleșoianu cu două companii de infanterie, și acolo au ridicat stindardul revoluționar, au proclamat constituțiunea și au dat de știre în toată țara, încunoștințind și pe comitetul din București. Pretutindeni știrea răsculării a fost primită cu mulțumire și entuziasm. Țara întreagă s-a deșteptat ca dintr-o letargie adîncă”¹⁷.

Ca membru al guvernului, Tell semnează la 9 iunie 1848 adresa nr. 1 a guvernului provizoriu ales la Islaz, în care se menționa că acest guvern văzînd zguduirile din Europa și mișcarea spontană din țară, pe care domnitorul nu o mai putea controla, temîndu-se ca această „mișcare să nu degenereze în anarhie..., a hotărît să se pună în fruntea unei mișcări de regenerare, al cărei țel este menținerea ordinii și proclamarea voinței poporului”¹⁸. Adresa cheamă pe tot românul să ia parte la această operă de regenerare, inclusiv pe domnitorul Gh. Bibescu, pentru a da o aparență de legalitate mișcării și pentru că, eventuala adeziune a domnitorului la programul revoluționarilor ar fi avut șanse de izbîndă mai mari în fața celor două imperii asupritoare.

Nicolae Bălcescu, urmărind drumul revoluționarilor după 9 iunie 1848, cînd a avut loc atentatul contra lui Gh. Bibescu, la București, scria : „În timpul acesta, Eliad, Tel și Ștefan Golescu pornesc cu cele două companii de la Islaz spre Caracal, ridicînd satele și implîntînd stindardul tricolor pe biserici și pe casele publice”¹⁹.

---

¹⁷ Ion Ghica, *Amintiri din pribegia după 1848. Noi scrisori către V. Alecsandri*. Comentate de Olimpiu Boitoș, vol. I, Craiova, 1940, p. 34. Mersul revoluției din Muntenia și atitudinea Marilor Puteri. N. Bălcescu despre revoluție.

¹⁸ *Anul 1848*, t. I, București, 1902, p. 501.

¹⁹ Ion Ghica, *op. cit.*, I, p. 35.

Detașamentul revoluționar, în drumul său prin centrele mai importante ale Olteniei, pentru a cîștiga această provincie de partea revoluției, ca apoi să facă presiune cu succes asupra autorităților Capitalei, se oprește la 11 iunie la Caracal, unde Magheru pregătise succesul revoluției. În seara aceleiași zile, maiorul Christian Tell fu ridicat de guvernul provizoriu la gradul de colonel²⁰, căpitanul Pleșoianu la cel de maior, ca și alți militari.

Din Caracal, Tell și Eliade trimiteau ștafetă la București, cerînd lui Gh. Bibescu să primească Constituția. Cu privire la aceasta, într-o corespondență din București, către „Gazeta de Transilvania“, din 12 iunie 1848, se spunea : „După ce în săptămîna asta se făcură mai multe încercări spre dobîndirea Constituției, atît în Capitală cît și pe dinafară, cum și după atentatul făcut asupra Măriei Sale, urmînd mai multe arestări, de odată sosi ștafeta de la Caracal peste Olt, că d. I. Eliade cu d. maior Tell, înțeles cu toată oștirea și cu Valahia Mică, au adresat către M. Sa Domnul o declarație că dinșii, în puterea voinței obștii, formară un guvern provizoriu și-l poftesc pe M. Sa să primească Constituția“.²¹

Între timp, la București, insurecția proiectată pe 10/22 iunie nu putuse avea loc din cauza arestărilor din după amiaza zilei de 9 iunie, provocate de un atac nereușit asupra domnitorului Gheorghe Bibescu. Dar, a doua zi, sub presiunea maselor bucureștene și a țăranilor veniți din satele apropiate, Bibescu sancționează programul revoluției și acceptă guvernul format de revoluționari, cu excepția lui Christian Tell, ca șef al oștirii.

În locul său a fost numit colonelul Ion Odobescu. Nicolae Golescu, în calitate sa de ministru de interne în noul guvern, îi făcea cunoscut, printr-o adresă din 11 iunie 1848, cum că „După voința poporului, Constituția s-a primit și Măria sa Prea Înălțatul nostru Domn a binevoit a orîndui Ministerul de mai jos“. Și în continuare sînt date numele membrilor guvernului ; Tell nu mai era șef al oștirii. În încheierea adresei, se spunea : „De aceea, se vestește dumitale ca îndată să te întorci înapoi la postul du-

---

²⁰ I. Heliade-Rădulescu, *op. cit.*, p. 25.

²¹ *Anul 1848*, I, p. 544.

mitale, adăstînd mai pe larg instrucții de la Șeful Oștirii, d. polcovnic Odobescu²².

Mai tîrziu, într-una din lucrările sale, C. D. Aricescu analiza ordinul ministrului de interne, N. Golescu, către Tell, din 11 iunie 1848. I. Eliade a numit trădare acest act, înlocuirea lui Tell cu Odobescu fiind considerată o cursă în care au căzut : „Primind această știre la Craiova — spune Eliade — noi respunserăm lui Bibescu că nu ne-am sculat pentru ministere, ci spre a realiza dorințele românilor ; și dacă a consimțit a numi miniștri pe cei ce se bucurau de încrederea publică, apoi reclamăm ca Tell să rămîie la ministerul de rezbel, după cum se hotărîse mai nainte și unde era locul său, avînd comanda armiei regulate ; iar Magheru să fie numit căpitan general al tuturor dorobanților ș-al oștirii neregulate ; și că toate actele Guvernului provizoriu de la 9 iunie încoa să fie recunoscute ; altfel, represintanța Națiunei vor veni cu lagărul lor a trata la porțile Capitalei²³.

După întoarcerea în Capitală, de la Islaz, Tell l-a întrebat pe N. Golescu despre ordinul dat la 11 iunie 1848. Acesta a recunoscut semnătura, dar a negat actul ; la fel C. A. Rosetti, unul din secretarii Guvernului provizoriu. Mai tîrziu, în timpul emigrației, A. G. Golescu mărturisea lui Tell că înlocuirea din funcția de șef al oștirii a fost înfăptuită de N. Golescu și C. A. Rosetti, de acord cu I. C. Brătianu și Al. G. Golescu, temîndu-se ca Tell să nu devină dictator. C. A. Rosetti se disculpa, afirmînd că „pe cînd d. Golescu scria acel adres înțelept, eu eram prizonier încă²⁴.

Cît de înțelept era ordinul lui N. Golescu, se poate constata din unele acte care-l contrazic. Însuși C. A. Rosetti scria în „Pruncul Român“ că „fără sabia lui Tell Revoluțiunea n-ar fi reușit“. De asemenea, prin decretul nr. 13 al Guvernului provizoriu din 20 iunie 1848, semnat și de C. A. Rosetti, se înainta la gradul de colonel maiorul

---

²² B. A., *Msse, Arh. Chr. Tell*, I varia 26 ; *Anul 1848*, I, 513—514.

²³ I. Eliade Rădulescu, *Mémoire sur l'histoire de la régénération roumaine ou sur les événements de 1848 accomplis en Valachie*, Paris, 1851, p. 92 ; Vezi și C. D. Aricescu, *Capitl revoluțiunii române de la 1848 judecați prin propriile lor acte*, vol. I, București, 1866, p. 32—33.

²⁴ C. D. Aricescu, *op. cit.*, p. 34.

Chr. Tell. În „Monitorul“ din 22 iunie 1848, nr. 2, se spunea „toată viața trecută a d. maior Tell a fost plăcută tuturor, iar acum, domnia sa a fost unul din cele mai puternice brațe ce liberară România“²⁵.

C. D. Aricescu, aducînd astfel de argumente, considera nesinceră atitudinea colegilor lui Tell. Ion Odobescu nu prezenta nicidecum mai multe garanții decît Tell : „D. Tell, nu Odobescu, cu batalionul său, asigurase triumful Revoluțiunii ; el cel dintîi a pus sabia sa de maior în serviciul cauzei sacre. Ei bine ! aceasta urma a fi răsplata colegilor săi în privința liberatorului patriei ?“²⁶.

Dirzenia, caracterul ferm, tăria opiniilor și tenacitatea cu care le susținea făceau din Tell un om de temut din partea unor conducători ai revoluției, fie moderați, fie radicali. Investirea cu funcția de comandant al armatei regulate era de natură a le spori teama de a nu deveni, așa precum s-a spus, dictator. Numirea lui Ion Odobescu în această funcție explică îndeajuns mobilurile înlocuirii lui Tell.

De altfel, cel care a inițiat înlocuirea a fost C. A. Rosetti. Dacă se are în vedere caracterul lui N. Golescu și faptele sale, se poate conchide că nu el, cel care a semnat ordinul, a înfăptuit înlocuirea. C. D. Aricescu consideră că „adresa 2958 este un act de perfidie, ce nu face de loc onoare celui ce a scris. Istoria, care este un juriu, chiar în lipsă de alte probe decît cele ce am arătat noi, nu se va îndoi a stigmatiza pentru aceasta fapta necalificabilă, pe adevăratul autor, pe acela care a abuzat de încrederea colegului său“²⁷.

În scopul urmărit, anume de a îndepărta din funcțiile de conducere ale armatei tocmai pe cei mai renumiți comandanți, făuritori ai Revoluției, pe Magheru, care era recunoscut ca șef al pandurilor și dorobanților (armatei neregulate), îl trec la finanțe. Dar membrii Guvernului provizoriu, ce se afla deja în Craiova, trimit vorbă domnitorului că nu recunosc aceste schimbări.

Detașamentul revoluționar, între timp, intra triumfător în Craiova, fiind primit cu entuziasm de masele populare. În Proclamația nr. 18 a Guvernului provizoriu

---

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*, pp. 34—35.

²⁷ C. D. Aricescu, *op. cit.*, pp. 35—36.

dată la 16 iunie 1848 se combăteau zvonurile și calomniile reacțiunii, arătându-se că revoluția e în plină desfășurare, victorioasă. Tot ce se spunea nu erau decît simple zvonuri, pentru a induce în eroare poporul : „Țeara în unanimitate a primit cu strigări de bucurie aceea ce ați consfințit la 11 iunie. Mădularii Guvernului provizoriu, dd. Tell și Eliad, cari începuseră mișcarea peste Olt, sînt triumfători în Craiova și peste puțin îi vom avea aici”²⁸.

Primirea entuziastă făcută revoluționarilor la Craiova l-a determinat pe Tell, în înțelegere cu Șt. Golescu, să prezinte un decret, datat 9 iunie 1848, pentru abolirea clăcii, cerînd celorlalți membri ai Guvernului provizoriu aprobarea și semnarea lui. Eliade a fost însă, cu toată îndîrjirea, împotrivă. El considera că acest decret „sub masca filantropiei, ascundea și antrena după el cele mai deplorabile calamități pentru țară : război civil, pierderea în întregime a averilor particulare și foametea impuse de cel mai arbitrar dintre absolutisme”²⁹. Eliade credea că Tell l-a pus în fața unei situații dificile, din care, oricum, ar fi ieșit compromis. Opoziția lui a fost categorică, argumentînd că decretul nu era decît ceva arbitrar, inuman și în contradicție cu proclamația și jurămîntul solemn pe care l-au depus. După părerea sa, noua Constituție nu era decît un proiect, urmînd ca o Adunare Națională să elaboreze noi legi și proiecte. Așadar, Guvernul provizoriu nu putea rezolva astfel de probleme. A declarat că nu-l va semna. La fel Gh. Magheru și Radu Șapcă. De partea lui Tell erau Șt. Golescu și N. Pleșoianu. În cele din urmă, lăudabila inițiativă a lui Tell a eșuat, fiind nevoit a abandona proiectul său de decret.³⁰

A doua zi, 15 iunie 1848, Guvernul provizoriu alcătuit la Islaz trimitea o adresă către Cîrmuirea județului Dolj prin care cerea să se ia măsuri ca țăranii clăcași să-și îndeplinească obligațiile față de proprietari la fel ca în trecut. Cei care nu ar voi să dea ascultare, vor pierde drepturile făgăduite. Țăranii erau obligați a-și îndeplini obligațiile de muncă pînă la 1 octombrie 1848, iar dacă

---

²⁸ *Anul 1848*, I, p. 617.

²⁹ N. Rouso, *Suite ou supplément à l'histoire des Principautés danubiennes de m. Elias Regnault par...*, Bruxelles, 1855, p. 61.

³⁰ *Ibidem*, p. 62.

Adunarea Obștească de la București va hotărî ca desființarea clăcii să se ia în considerație din ziua cînd a fost dată prin Proclamația de la 9 iunie, atunci, pentru zilele lucrate de la 9 iunie și pînă la 1 octombrie 1848 să se plătească cîte 2 lei pe zi. Christian Tell a refuzat să semneze această adresă în care se motiva astfel necesitatea măsurilor : „Mișcarea libertăților publice s-a întins în toată țeara. Capitala București e guvernată astăzi de Proclamația ce s-a împărțășit... Însă cu toate că Proclamația arată că claca și toate drepturile proprietare se desființează din zioa mișcării 9 iunie, însă Guvernul provizoriu țiind drumul de a se face binele de obște fără paguba nimului, văzu că ar fi o mare pagubă a țerei dacă s-ar paraliza munca cîmpului³¹. Era o primă lipsă de consecvență a Guvernului provizoriu de la Islaz. Reacțiunea din capitala Olteniei nu va înceta a-și exprima ostilitatea contra revoluției.

Guvernul provizoriu are de făcut față unei situații dificile. Oraș al multor mari boieri, aceștia fac presiuni asupra detașamentului revoluționar, încearcă chiar să-l aresteze, tentativă spulberată grație prezenței de spirit și curajului lui Gh. Magheru.

Baza socială a revoluției, prestigiul ei în masele de clăcași îi erau noțiuni nu numai clare ci și scumpe lui Tell.

În ziua de 14 iunie, la București au loc alte evenimente importante. După ce sancționase cererile revoluționarilor, domnitorul Bibescu, intimidat de protestele brutale ale consulului rus, Kotzebue, părăsește țara, îndreptîndu-se spre Brașov.

În publicația Guvernului provizoriu publicată în „Pruncul român“ din 17 iunie 1848 despre constituirea sa din 14 iunie, se spunea că domnitorul Gh. Bibescu, deși a confînțit drepturile românilor cîștigate în ultima vreme, simțîndu-se slab de boală demisionează, lepădîndu-se de toată puterea sa. Patria aflîndu-se în împrejurări grele, se numește un „guvern vremelnicesc“, din oameni care s-au jertfit pentru patrie și sînt gata să se jertfească și azi. Ei erau : I. Eliade-Rădulescu, Ștefan Golescu, Christian Tell, Gh. Magheru, Gh. Scurtu³². În noul guvern e numit

---

³¹ *Problema țărănească în Oltenia în secolul al XIX-lea*. Documente publicate de Al. Blintescu, București, 1967, p. 217.

³² *Anul 1848...*, I, pp. 564, 565 ; B. A., *Msse, Arh. Chr. Tell*, I impr. 1.

președinte mitropolitul Neofit și rămîne pe mai departe șef al oștirii Odobescu, deși era dezavuat de guvern. Acești doi din urmă erau menținuți tocmai pentru a tempera pornirile spre represalii ale puterilor suzerană, dar mai ales protectoare. Prin urmare, deși numit în Guvernul provizoriu, Tell nu făcea parte din „Minister“ care era alcătuit din : N. Golescu, la Interne, I. Cămpineanu la Justiție, I. Voinescu II la Externe, C. N. Filipescu la Finanțe, G. Nițescu, controlor general, Ion Odobescu la Război, I. Eliade la Instrucțiuni, Mărgărit Moșoi, Șeful Poliției³³. Prin urmare, I. Odobescu fusese pentru a doua oară numit ministru de război.

Cum guvernul era format din persoane ale căror vederi erau în bună parte contradictorii, între acestea se vor naște discuțiuni. C. A. Rosetti și I. C. Brătianu, ca liberali radicali, nu acceptau ascensiunea rapidă la conducerea revoluției a lui Eliade și Tell, liberali și ei, însă cu vederi mai moderate ; N. Bălcescu și Alexandru G. Golescu insistau pentru aplicarea art. 13, cel care prevedea improprietărea țăranilor, fapt care indispucea majoritatea guvernului, ce vedea, în amînarea acestei probleme, cea mai nimerită soluție. Aceste neînțelegeri slăbesc unitatea guvernului și elementele reacționare încearcă la 19 iunie o lovitură contrarevoluționară, cînd, pentru cîteva ore, tot guvernul, afară de Gh. Magheru, care scapă luptînd cu soldații, este surprins la sediul său și arestat de colonelii Ion Odobescu, Ion Solomon și maiorul Lăcusteanu³⁴.

Deplorabila scindare între membrii Guvernului provizoriu e constatată și de consulul Franței la București, Hory, care trimitea o depeșă ministrului de externe, Bastide, chiar în ziua complotului contrarevoluționar, 19 iunie 1848. Această scindare o consideră pornită din ambiții personale, care amenință țara cu anarhia. Apoi relatează cum o delegație de proprietari s-a dus la Guvernul provizoriu spre a protesta contra articolului 13 din Proclamație. Cel care a conceput planul răsturnării Guvernului a fost colonelul Ion Solomon, care a înconjurat palatul cu trupe. Guvernul, temîndu-se de o capcană, trimite emisari în tot orașul spre a striga trădare și numește pe maiorul Tell, unul din membrii săi, la comandamentul miliției,

³³ C. D. Aricescu, *Capți revoluției...*, p. 35.

³⁴ *Anul 1848*, p. 565.

în locul colonelului Odobescu, care era șef. Maiorul Tell a fost refuzat de soldați și condus la arest. Eliberat, se întoarce însoțit de popor și de câțiva soldați în sprijinul Guvernului provizoriu care era blocat în palat³⁵. În acest timp, Solomon a ordonat foc, căzând câțiva, apoi s-a retras în cazarmă cu soldații săi, de unde preconiza a ieși noaptea spre a aresta pe membrii Guvernului și a schimba noua stare de lucruri. Dar, garda națională a venit la cazarmă, somându-l să se predea³⁶.

Într-o corespondență din București către „Gazeta de Transilvania” din 20 iunie 1848, se relatează alte aspecte ale evenimentelor de la 19 iunie. Astfel, la orele 12 și 15 minute, Odobescu și Solomon, cu ofițerii regimentului 3 din garnizoană, au înconjurat palatul, unde se afla Guvernul. S-a ordonat să fie prins Gh. Magheru, dar acesta s-a apărat cu sabia, închizându-se într-o cameră : „Într-aceea Odobescu și Solomon pun chiar ei mâinile pe d. Tell, pe care Guvernul îl numise cu o zi mai înainte comandant general al armatei regulate, îl dau în mîna beților soldați, îl pun între zece baionete și încep a se depărta cu el. Popolul adunat cu miriadele se desparte. O parte înconjură pe soldații ce duceau pe Tell, alta pe Odobescu. Se cutremurau casele de sbierete : Tell înapoi, Tell înapoi ! Odobescu, strîmător de mulțime, trimite ofițeri ca să aducă pe Tell înapoi. Îl aduseră și se suiră la palat³⁷.

La colonelul Tell, după propria-i declarație³⁸, s-a repezit chiar Odobescu, cu vreo doi ofițeri și 20—30 de soldați, i-au luat sabia și Odobescu a dat ordin să fie pus sub supraveghere la cazarmă, lucru pe care soldații l-au și făcut, tirîndu-l pe străzile din dosul Palatului. Dar curînd îi ajunge din urmă un alt ofițer, care cere ca Tell să fie dus lui Odobescu. Din cauza presiunii maselor populare, observînd că lovitura n-are sorți de izbîndă, Odobescu încearcă o manevră și, flatîndu-l pe Tell, îi cere acestuia să anunțe mulțimii intrarea în guvern a lui Ion Cămpineanu, fost mare luptător pentru libertatea și emanciparea românilor dar acum depășit de evenimente, și rămînerea pe mai departe a sa, adică a lui Odobescu.

³⁵ *Anul 1848*, I, p. 666.

³⁶ *Ibidem*, p. 668.

³⁷ *Anul 1848*, I, p. 701.

³⁸ *Ibidem*, II, p. 87—88.

ca membru al guvernului. Știind doleanțele mulțimii și vrînd să-i dea o lecție aspră, Tell a ieșit pe balconul palatului anunțînd cele ce-i pretindea Odobescu. Mulțimea adunată însă a protestat energic, iar Tell i-a precizat că poporul își cunoaște prietenii³⁹.

Masele încurajate și de exemplul Anei Ipătescu, neutralizează pe soldați, scapă guvernul⁴⁰, Odobescu recunoaște că a greșit, dar pocăința lui era ipocrită, și masele îl pun pe el, pe Solomon și pe Lăcusteanu sub stare de arest.

A doua zi, 20 iunie 1848, prin decretul nr. 51 al Guvernului provizoriu „se înalță la ranguri cei ce au bine-meritat de la patrie : colonelul Tell la rangul de general și șef al armatei regulate, maiorul Nicolae Pleșoianu la rangul de colonel“ etc.⁴¹. De altminteri, printr-un decret special, dat în aceeași zi, Chr. Tell era numit în funcția de comandant al armatei și ministru de război : „Domnul colonel Christache Tell, membru al Guvernului provizoriu, se orînduește cap al oștirilor regulate și ministru în locul d-lui colonel Odobescu ; de aceea se poruncește tuturor cirurilor ostășești ca să aibă a primi porunci de la d-lui întru toate cele atingătoare de slujba ostășească“⁴². Tardiv și cu pagube pentru revoluție, a fost restabilit în funcțiile care i se cuveneau, spre marele său merit și în folosul cauzei revoluționare, Chr. Tell, cel care o servise cu atît devotament. Din fericire, eroarea fusese îndreptată, fără urmări prea grave. Au fost însă săvîrșite altele, cauzate de aceeași lipsă de vederi unitare asupra mijloacelor cu care trebuia înfăptuit programul revoluției.

Elementele reacționare făceau continuie presiuni asupra guvernului, profitînd de faptul că mitropolitul Neofit, ca președinte al acestuia, le informa de orice nouă inițiativă a guvernului și se împotriva la orice act. El începe să facă și presiuni asupra elementelor radicale. Presiunii lui nu i-a scăpat nici Tell. Probabil că Neofit i-a cerut să se retragă din guvern, fapt care face pe Tell să-i trimită o scrisoare acestuia în care-i preciza cu dem-

---

³⁹ *Ibidem*. Vezi și Ion Heliade-Rădulescu, *Amintiri asupra istoriei...*, p. 43.

⁴⁰ *Anul 1848...*, I, pp. 665, 702.

⁴¹ *Ibidem*, I, p. 688.

⁴² *Ibidem*, p. 687.

nitare și hotărîre că el n-a ajuns în guvern „mînat de vederi individuale“, că dorește cu nerăbdare să fie slobod de orice îndatorire publică... dar că „chemat acolo prin voința poporului, nu cred că e de dignitatea mea și a poporului, să mă lepăd prin voința unor trădători ce au vărsat sîngele poporului“. Se miră apoi cum de mitropolitul n-a văzut că această cerere vine din partea unor trădători, și conchide că, deliberînd cu colegii lui, nu se va retrage decît cînd poporul i-ar revoca însărcinările⁴³.

El devenise o persoană cunoscută și peste hotare. Printr-o scrisoare din Paris cu data de 13 iunie 1848, secretarul general al Institutului Africii de acolo, îi făcea cunoscut lui Tell că a fost desemnat, prin votul Consiliului superior, membru titular. Scopul acestui institut era de a acționa pentru abolirea sclaviei. Consiliul, după ce a primit cererea sa de adeziune, i-a conferit o diplomă, în care era felicitat noul membru titular, precizîndu-se scopurile umanitare urmărite : „regenerarea rasei africane prin abolirea comerțului cu sclavi și sclaviei“⁴⁴.

Desigur, s-au avut în vedere, la alegerea lui Tell ca membru titular, concepțiile sale social-politice înaintate.

Popularitatea lui era un fapt evident. Eliade relatează cum la 28 iunie/10 iulie 1848 la zvonul intrării rușilor în țară, I. C. Brătianu și Neofit ar fi stăruit cu insistență ca Tell și Magheru (de care se lega ideea rezistenței armate) să-și dea demisia pentru binele liniștii publice, ca ei să fie înlocuiți cu Ion Cămpineanu și Crețulescu etc. Aceștia însă nu s-au lăsat intimidați, iar la reîntoarcerea lor în București, cînd zvonurile despre venirea armatei ruse s-au dovedit pentru moment false, după scurta perioadă petrecută în munte, poporul i-a primit cu aclamații entuziaste⁴⁵. La această refugiere temporară spre Cîmpu-

---

⁴³ *Ibidem*, II, p. 189—190. Vezi scrisoarea adresată de Chr. Tell mitropolitului, redactată de N. Bălcescu la B. A. Msse, *Fondul*

N. Bălcescu, S ^{LXIV}. Scrisul a fost identificat de Cornelia Bodea, care a publicat textul documentului cu un comentariu, sub titlul *O scrisoare din 1848 — redactată de Nicolae Bălcescu în numele lui Chr. Tell în Studii și cercetări de bibliologie*, vol. III, 1960, p. 378.

⁴⁴ B. A. Arh. Chr. Tell, acte 54—55.

⁴⁵ Ion-Heliade Rădulescu, *Amintiri asupra istoriei...*, p. 121.

lung sau Rucăr, pentru o rezistență îndelungată și cu un eventual ajutor al românilor transilvăneni, guvernul a fost păzit de „roatele lui Tell”⁴⁶.

Tot în legătură cu popularitatea celor doi șefi militari ai revoluției muntene, o altă corespondență către „Gazeta de Transilvania” menționează un alt episod. Profitînd de situația incertă a guvernului revoluționar și la adăpostul unor eventuale ajutoare externe, coloneii Odobescu și Solomon, încă la 1 iulie se mai considerau șefi ai miliției, stăteau în cazarmă și pretindeau ca Tell și Magheru să fie eliminați din guvern. Cum aceștia se bucurau de popularitate în rîndul maselor bucureștene, un număr de 20 000 de oameni dărimă gardul închisorii (cazărmi), neutralizează soldații, care de fapt n-au opus decît o rezistență formală, le iau armele și înfruntînd cu dispreț pe cei doi colonei vinovați, le dăruiesc viața și libertatea, cu condiția ca ei să plece din posturile lor și din țară⁴⁷.

Presiunea externă, insistențele elementelor reacționare din interior, înclinarea spre moderațiune a unor membri ai guvernului, creează o atmosferă de compromisuri chiar din primele zile ale revoluției.

Ca membru al Guvernului provizoriu, Tell semnează toate proclamațiile, adresele și actele guvernului, printre care și pe cel din 16 iunie 1848, în care se spunea sătenilor că în curînd (peste trei luni) se vor abolii claca și iobăgia, că fiecare va fi un moșnean cu petecul lui de pămînt, dar că, pînă atunci, e imperios necesar ca ei să strîngă recoltele boierilor de pe cîmp. Se mai spunea că dușmanii țăranilor nu sînt boierii ci domnul și pravilele⁴⁸.

Există temeiuuri a crede că Tell era sincer cînd promitea țăranilor abolirea clăcii „în curînd”, deoarece, la consolidarea rezistenței armate, și el și Magheru vor considera această problemă ca fundamentală pentru mobilizarea resurselor umane interne. Și apoi, doar cu trei zile înainte, se împotrivise la Craiova circularei date în favoarea boierilor.

La 23 iunie „Monitorul Român” publică însă o altă declarație a guvernului prin care proprietarii erau asigurați că nimeni nu se va atinge de bunurile lor pînă la hotări-

⁴⁶ *Anul 1848...*, II, p. 546.

⁴⁷ *Ibidem*, II, p. 225.

⁴⁸ *Ibidem*, I, p. 615—616

rea Obșteștei Adunări⁴⁹. O nouă concesie pe care guvernul simțea nevoia s-o facă. Această situație impunea organizarea unei rezistențe pe multiple planuri în favoarea revoluției.

Tell semnează, de asemenea, la 18 iunie 1848 decretul pentru eliberarea celor arestați pentru delikte politice⁵⁰. Printr-un alt decret al guvernului provizoriu, din 19 iulie 1848, se invitau ca toți românii ce se află peste graniță și pe la moșiile lor să vină cât mai degrabă în Capitală, pentru a dovedi Europei că la mișcarea de regenerare iau parte toți fiii României⁵¹. Se înțelege că Guvernul provizoriu voia să precizeze că toți românii voiau îndepărtarea legiurii Regulamentului organic și a presiunii țariste, ceea ce era într-un totul adevărat.

Generalul Chr. Tell, ca membru al guvernului, a avut un mare rol la inițierea tuturor decretelor în legătură cu apărarea țării și a revoluției de invaziile amenințătoare străine. În acest sens, el semnează împuternicirea dată de Guvernul provizoriu lui Al. G. Golescu, către toate guvernele, să-l recunoască de reprezentant al Țării Românești, să trateze⁵² cu el ajutoare de arme și oameni pentru că Țara Românească, în care triumfase revoluția, era amenințată de Rusia țaristă care-și vedea periclitată acum politica sa panslavistă. La 21 iunie se semnează, de asemenea, o mulțime de decrete în acest sens.

Prin decretul înființării unei gărzii mobile⁵³, al unui corp de 200 de oameni (100 călare și 100 pedestri) se avu-sese în vedere reorganizarea și asigurarea rolului cel avu-seseră dorobanții poliției și al serviciului de informații pe care revoluția le dezorganizase. În aceeași zi Gheorghe Magheru este ridicat la rangul de „general căpitan al corpurilor de arme neregulate, dorobanți și voluntari”⁵⁴, dat fiind prestigiul și legăturile acestuia în țară și mai ales în județele de peste Olt, în care se vedea mereu baza rezistenței revoluției. Alte decizii se refereau la schimbarea denumirii de *spătar* în cea de *general* pentru șeful arma-

---

⁴⁹ *Ibidem*, p. 673.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 647.

⁵¹ *Ibidem*, vol. II, p. 603

⁵² *Ibidem*, VI, p. 8.

⁵³ *Ibidem*, II, p. 12.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 13.

tei⁵⁵, la formarea gărzii naționale, la împuternicirea șefului acestei gărzi din București, pentru a mobiliza pe meșterii fierari să facă arme⁵⁶ (2 000 de lănci), cât mai curînd, la Comisia pentru organizarea puterii armate al cărei șef era tot Tell, la decretul către Ministerul Finanțelor pentru o sumă de 300 de galbeni pentru înarmarea Capitalei⁵⁷, decretul pentru organizarea dorobanților și a regimentelor de panduri și volintiri⁵⁸.

Ca șef al oștirii, generalul Christian Tell insistă în fața guvernului provizoriu pentru întărirea, cu arme și oameni, a regimentului nr. 3, comandat de colonelul Nicolae Pleșoianu și a batalioanelor sale, conduse de maiorii Mavrocordat și Racotă ; recomandă (cere) guvernului să-l numească pe colonelul I. Voinescu I ca adjunct al său, și pe maiorul Stoica, șef al Ștabului oștirii⁵⁹, (statului major, n.n.), pentru că aceștia își dovediseră devotamentul pentru cauza revoluției. La 27 iunie 1848, guvernul provizoriu aproba propunerea generalului Chr. Tell, cu unele modificări, de a se concentra trupe la Pitești și Ploiești.⁶⁰

Alte decrete se refereau la întărirea (confirmarea) în posturile lor a altor comandanți de regimente și batalioane⁶¹. În ziua de 22 iunie, Guvernul provizoriu numește comisia care să judece pe capii atentatului de la 19 iunie (coloneii Ion Odobescu, Ion Solomon și complicele lor, maiorul Lăcusteanu). Comisia era formată din colonelul N. Pleșoianu, maiorii Mavrocordat și Racotă, căpitanul Dumitrescu etc. Chr. Tell semnează ca membru al guvernului provizoriu și dă instrucțiuni în acest sens⁶².

Cu energia cunoscută, Tell, după ce influențează și asigură guvernul provizoriu de necesitatea măsurilor sale, reprimă și „slobozește din slujbă” și pe alți ofițeri suspecti față de cauza revoluției : coloneii Lahovari, Bălăceanu, Bibescu, maiorul Lenș etc., ca unii ce nu mai au posturi în oștire⁶³.

---

⁵⁵ *Ibidem*, p. 15.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 46.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 82.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 153—154.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 19—20.

⁶⁰ Vezi : *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească*, București, 1962, p. 15.

⁶¹ *Anul 1848...*, p. 25—26.

⁶² *Ibidem*, p. 28.

⁶³ *Ibidem*, p. 536.

Printr-un ordin de zi pe oștire, în 7 iulie 1848, semnat de generalul Tell, se face cunoscut că el a primit demisiile din oștire⁶⁴ a coloneilor Odobescu și Solomon care „se vor bucura de pensie după 18 ani de serviciu“, a maiorului Lăcusteanu și a altor ofițeri. Cunoscuta prudență a Guvernului provizoriu de a nu irita puterea protectoare, care avea ca devotați pe ofițerii trădători, a făcut ca aceștia să nu sufere nici o pedeapsă.

În același timp se numea ca șef al gărzii naționale maiorul Teologu, în locul col. Crețulescu care lipsea din București.

Pe lângă alte decrete cu caracter social-economic ca : dezrobirea țăganilor (26 iunie/8 iulie), instituirea Comisiei pentru împrumut (9/21 iulie) și altele, la elaborarea cărora Tell a avut, desigur, un rol secundar, amintim un altul pentru care Tell a militat intens. Pentru lărgirea bazei sociale a revoluției trebuiau neapărat antrenate masele de țărani. La insistența lui Bălcescu, Tell și Magheru, la 24 iunie/5 iulie Guvernul revoluționar va decreta trimiterea în țară a unui corp de comisari cu misiunea ca aceștia să îndemne pe țărani să apere revoluția. Ei erau formați în special din intelectualii radicali, devotați revoluției. Acești comisari vor întâmpina mari greutăți în mobilizarea sătenilor, deoarece împrumutarea promisă se amîna mereu. Cum erau și unele încercări de revoltă, Guvernul provizoriu, de teama unei răscoale, instituie Comisia pentru împrumut, formată din 17 deputați moșieri și 17 deputați țărani, din fiecare județ câte unul. Proiectul de lege pentru aplicarea articolului 13 din Proclamația de la Islaz nu va fi însă definitivat din cauza rezistenței boierilor.

Preocupările primordiale ale lui Tell, după numirea ca șef al oștirii, au fost cele de înzestrare a armatei, de amplasare judicioasă a unităților militare. Sesizînd rolul important al gărzii naționale, ia măsuri pentru organizarea ei. Astfel, în iulie 1848, în calitate de șef al Gărzii naționale, Tell dădea o Proclamație asupra necesității organizării acesteia. El arăta, cu regret, că garda națională, cel mai important mijloc de menținere a Constituției, s-a dezvoltat foarte încet. De aceea, făcea apel pentru noi înscrieri : „Sînteți chemați, fraților, concetățeni, a vă pă-

---

⁶⁴ *Ibidem*, p. 393—340.

trunde de sfînta misie a dumneavoastră, de marea importanță a acestei întocmiri și s-alergați toți cu toată inima a vă înscrie în rîndurile acestei gardii, ce vă asigură averile și onoarea d-voastră ; ce va fi o manifestație a naționalității noastre și va face onoare Capitalei⁶⁵.

Pentru a convinge asupra necesității organizării gărzii naționale, Tell atrage atenția asupra primejdiilor care au putut fi evitate sau înlăturate cu sprijinul ei. „Ea a apărut libertatea noastră de cîte ori a fost amenințată ; ea face puterea și ea poate să ne asigureze în toată vremea acele articole pe cari am jurat pe Cîmpul Libertății⁶⁶. Arată apoi că s-a constituit o comisie centrală compusă din 9 membri care vor înscrie în registre pe toți solicitanții din Capitală între 25 și 50 de ani, apoi încă cinci comisii pe „văpsele⁶⁷.

Conștiința datoriei, sobrietatea, spîritul disciplinat, devotamentul față de cauza revoluției îl caracterizau pe revoluționarul Chr. Tell și-l impuneau atenției contemporanilor. Al. G. Golescu îi aprecia inteligența și priceperea, modestia, propunîndu-l lui Bălcescu a fi preferat în calitate de comandant suprem al revoluției. Într-o scrisoare către N. Bălcescu, expediată din Viena, la 19 iulie 1848, unde fusese trimis cu misiune diplomatică în favoarea revoluției, Al. G. Golescu, care trecuse cu puțin în urmă prin Transilvania, scria : „Lipsă mare în Ardeal de un cap cu mare popularitate ca Murgu în Banat. Cam așa lipsă este și la noi, și ne-ar trebui un dictator bun, dar unde să-l găsești ? Am putea hotărî cel puțin ca unul din membrii Guvernului să comăndeze tot (dar între noi și fără publicitate) ; Tell ar fi de preferat ca unul ce este mîna de fer a revoluției, însă totodată are și putere inteligentă și de loc nu este îngîmfat de a sa înțelegere⁶⁸.

Văzînd angajarea guvernului pe calea dezvoltării revoluției, armatele țariste, după ce ocupaseră Moldova, se pregăteau să intre și în Țara Românească. De aceea turcii se grăbesc să trimită forțe armate, pentru a restabili liniștea în Țara Românească, evitînd astfel prezența armatelor ruse.

---

⁶⁵ *Anul 1848*, II, p. 291.

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ *Ibidem*.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 615—616.

Preocupat intens de desfășurarea evenimentelor, Tell le relatea lui Magheru, care se afla în Oltenia. Într-o scrisoare din 22 iulie 1848, îl felicita pentru reprimarea unor acțiuni contrarevoluționare : „Lucrează, iubite, tot cu acea activitate pretutindenea, căci acum e vremea să se înfrățească toate partidele, spre a fi tari către cei ce vor a ne ispiti”⁶⁹.

Întrevedea, așadar, primejdia externă și necesitatea solidarizării în fața ei. Relata, apoi, cum la 20 iulie 1848 a sosit la București dragomanul lui Soliman Pașa, Tangîr Efendi. Soliman rămăsese în carantină la Giurgiu. Tangîr venise a discuta cu mitropolitul, dar, după cum se decisesese într-o ședință a Guvernului provizoriu, a refuzat să meargă singur. Tangîr Efendi a primit ca mitropolitul să fie însoțit de Eliade, spre a le înmîna o scrisoare către boieri. I s-a răspuns că nu mai există boieri în Țara Românească, încît scrisoarea poate fi prezentată doar în fața notabilităților din București, ceea ce a fost acceptat⁷⁰.

Tell aprecia că scrisoarea denatura sensul evenimentelor din Țara Românească și relatea cuprinsul ei așa cum l-a înțeles. Astfel, se începea prin a se demonstra convingerea Porții că „oarecari oameni ce se zic români au înșelat miliția și au turburat țara prin acest mijloc, din care pricină a fugit și Vodă și că acești oameni s-au impus singuri la nație sub numire de Guvern provizoriu”. În atare situație, Poarta a trimis trupele sale în țară spre a restabili liniștea, invitînd pe fruntașii țării a alege un Locotenent domnesc, cu care să se trateze reaplicarea Regulamentului organic, zice-se, spre binele țării. Tell conchide : „Astfel stau lucrurile acum. Trebuie să știi însă că turcii ne-au spus în taină, că ei de nevoie se poartă astfel cu noi, dar fiind noi cu minte și avînd răbdare că or vrea, numai să ne dea Constituția. Cu toate acestea, dumneata caută-ți de lucru cum se cade și ține în friu România mică, ca să nu facă reacție. Am protestat la consuli asupra scrisorii lui Soliman Pașa. Ce-o mai fi, om vedea ; dar dumneata ține-te bine”⁷¹.

Prin urmare, Tell și Magheru se aflau la posturile lor, consultîndu-se în probleme de cea mai mare importanță pentru apărarea cuceririlor revoluției. Rolul lor, în acele

---

⁶⁹ *Ibidem*, p. 673.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 674.

⁷¹ *Ibidem*.

momente, era într-adevăr, de mare însemnătate. A. G. Golescu se arăta îngrijorat, din Viena, unde se afla la 25 iulie 1848, pentru soarta țării, cerind știri lui Bălcescu despre activitatea Guvernului provizoriu, despre Tell și Magheru, găsind inoportună o acțiune militară contra turcilor : „Noi auzim că Tell și Magheru s-au făcut nevăzuți ; dusu-s-au să adune armie spre a se împotrivi turcilor ? Aceasta n-ar fi deloc politic, de vreme ce rușii n-așteaptă alt nimic ca să găsească pricină a intra ca vrăjmași în țeara noastră și, în starea în care se află lucrurile, nici Austria, nici Franția nu sînt în stare a deschide un război”⁷².

Chr. Tell și Gh. Magheru nu intenționau în nici un fel a se opune turcilor pe cale armată. Magheru se afla în Oltenia, spre a reprima orice încercare de mișcare contrarevoluționară, de unde-i scria lui Tell, la 26 iulie 1848⁷³. Cu turcii se urma altă cale, a tratativelor, discuțiilor spre a se lămuri starea de fapt existentă în Țara Românească și a-i determina să înțeleagă realitățile așa cum erau și nu în chip denaturat, așa precum erau prezentate de ambasadorul Rusiei țariste la Constantinopol. Pe de altă parte, Turcia era ea însăși nemulțumită de caracterul democratic al noului regim politic, în discrepanță evidentă cu cel din marginile propriului imperiu. De aceea, dacă în privința luptei contra protectoratului se arată dispusă la conciliere, în problema reformelor, Turcia devenea rigidă, căutînd a-și impune punctele de vedere, prin amenințarea cu forța armată care se afla la Giurgiu. Condiția primordială era înlocuirea Guvernului, cu care nu vroia a trata în nici un fel.

Astfel, după tratative îndelungate, Soliman Pașa, trimisul sultanului, insistă, printre altele, pentru desființarea Guvernului provizoriu și înlocuirea lui cu o căimăcămie. Revoluționarii, fiind nevoiți s-o primească, au hotărît s-o denumească, „Locotenență domnească”. Într-un mod diplomatic abil, românii constituie locotenența domnească din aceiași membri ai guvernului revoluționar și astfel în publicațiunea (decretul) din 23 iulie nr. 341 al Locotenenței domnești, se face cunoscut că guvernul „vremelnicesc”, format în țară la abdicarea lui Gh. Bibescu, a încetat. Se menționa în continuare, că poporul român va fi de acum

---

⁷² *Anul 1848*, II, p. 735.

⁷³ *Ibidem*, p. 750.

înainte guvernat de o *Locotenență domnească compusă din șase membri*⁷⁴, aleși de popor, pînă la alegerea noului domnitor. Între cei șase, toți elemente moderate, era trecut și Tell⁷⁵. Se mai precizează în aceeași publicație, că noile instituții cerute de popor vor avea putere (legiuitoare) desăvîrșită numai după aprobarea lor de către trimisul sultanului, Suleiman Pașa, și de către sultanul însuși⁷⁶. Aici locotenența greșise pentru că prin această precizare tăgăduia chiar ea dreptul de autonomie din vechime, și chiar după art. 5 al Tratatului de la Adrianopole. Locotenența domnească a doua zi a regretat⁷⁷.

La 28 iulie/9 august se dă în aceiași termeni o nouă Publicațiune în care se face cunoscut că noua Locotenență domnească aleasă în 27 iulie de popor, pe Cîmpia Libertății, e formată însă din *trei membri* aleși de popor, investiți cu aceleași puteri pînă la alegerea noului domn. Din ea făceau parte : Nicolae Golescu (pentru departamentul din Năuntru-Interne), Ion Eliade-Rădulescu (la departamentul Instrucțiunii Publice) și generalul Christian Tell la departamentul de Război⁷⁸.

Restrîngerea Locotenenței de la șase la trei membri s-a făcut, desigur, la insistențele turcilor pentru a nu semăna prea mult cu guvernul revoluționar ce-l succedase. Cu această locotenență Suleiman, amabil și înțelegător, primește să trateze, deci o acceptase.

Alegerea Locotenenței domnești face, printre altele, și obiectivul reflecțiilor lui Tell. Într-o scrisoare către Gh. Magheru, din 28 iulie 1848, după ce îi arată cît este de mulțumit, la fel ca și ceilalți colegi, de activitatea sa în Oltenia, îi relatează cum Soliman Pașa, care se afla la Giurgiu cu 8 000 de oameni, a cerut să fie deîndată numită o Locotenență cu care să trateze. S-a ales o Locotenență formată din toți membrii Guvernului provizoriu, în afară de secretari, dar n-a fost acceptată. S-a făcut o nouă alegere : Tell, Eliade și N. Golescu, declarîndu-se că la aceasta soluționare a problemei nu se va renunța, în virtutea dreptului la autonomie. În situația existentă, îl îndeamnă pe Magheru să acționeze cu ener-

---

⁷⁴ *Ibidem*, p. 704—705.

⁷⁵ *Ibidem*.

⁷⁶ *Ibidem*.

⁷⁷ *Ibidem*, III, p. 11.

⁷⁸ *Ibidem*, p. 1. Vezi și C. Fotino, *Bolerii Golești*, I, p. 64.

gie, promițându-i tot sprijinul. Mai ales să formeze o infanterie și o cavalerie bune. În privința Locotenenței, deși s-au ales trei, se lucrează la fel ca mai înainte, cu toți membrii Guvernului provizoriu. Numai când se semnează sînt trei. Îi face cunoscut că : „Reacționarii aici s-au vîrî-tără în gaură de șarpe”⁷⁹. În încheiere, îl invită să-și așeze tabăra la Rîmnicu-Vilcea și să aștepte instrucțiuni de la București și numai în cazuri extreme să procedeze după cum consideră el.

Despre același eveniment, alegerea Locotenenței, informa și consulul francez Hory pe ministrul său de externe, Bastide, la 29 iulie 1848. Printre altele, spunea că cei trei locotenenți „au fost aleși de popor.... sub ochii unui ofițer turc”, rezultatul fiind comunicat lui Soliman Pașa⁸⁰.

C. A. Rosetti relata lui Ion Ghica, la 30 iulie 1848, că, după alegerea celor trei locotenenți, poporul a venit la palat și le-a zis : „Nu aveți voe să înstrăinați nici unul din drepturile noastre, căci la dimpotrivă, noi vom protesta și nu vom recunoaște acea lucrare”⁸¹.

Dar guvernul revoluționar de fapt nu se destrămase. Într-o corespondență către George Bariț, un anume I. P. din București spune că deși s-au ales numai trei din fostul guvern, ceilalți mai au totuși un rol : dacă cei trei (Eliade, Tell, N. Golescu) sînt „mădulare active”, ceilalți au rămas „mădulare consultative”⁸². Se reiau legăturile întrerupte la începerea revoluției cu consulii puterilor străine, ceea ce era un succes al revoluției care tindea spre realizarea programului propus.

Mai tîrziu, după Unirea Principatelor, mai mulți deputați, printre care și C. D. Aricescu, adresau o scrisoare lui Tell, la 15 octombrie 1861, prin care-l solicitau să ia atitudine contra afirmațiilor lui Barbu Catargiu, făcute în ședința Adunării electivă a Țării Românești, precum că revoluționarii de la 1848 au dat Turciei un act prin care, „înstrăinau autonomia țării”. Tell a făcut o declarație lui Aricescu, autorizîndu-l a o da publicității, prin care arăta că atît Guvernul provizoriu, cît și Locotenența domnească semnavă deciziile Comitetului revoluționar, or-

⁷⁹ *Ibidem*, pp. 10—12.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 29.

⁸¹ *Ibidem*, p. 71. Vezi și nota din „Popolul Suveran” din 30 iulie 1848, în *Anul 1848*, III, p. 83.

⁸² *Ibidem*, III, p. 92.

ganismul care cuprindea pe toți membrii Guvernului provizoriu : „Cată a ști — spunea el lui Aricescu —că, cât a ținut Revoluțiunea, acest comitet decidea singur de toate ; și înainte de iulie guvernul provizoriu, și după iulie Locotenența aproba fără observație toate decisiunile majorității Comitetului”⁸³.

La 28 iulie 1848 Soliman Pașa pretinde să se anuleze toate actele de pînă atunci și, pe viitor, guvernul să se ocupe numai de „simpla administrare a trebilor publice”, dar Comitetul revoluționar a respins această pretenție. Eliade „cu spiritul său reconciliator” a propus să fie menajată Turcia și să fie acceptată propunerea lui Soliman și afișată în trei exemplare. După aceea să se facă proteste din partea poporului contra ei și rupte, rezolvindu-se astfel o situație dificilă. Majoritatea membrilor Comitetului revoluționar au acceptat soluția lui Eliade, minoritatea, printre care cel mai îndârjit era C. A. Rosetti, s-a supus deciziei. Tell afirma că nu numai minoritatea, dar și Locotenența s-au supus întotdeauna hotărîrilor Comitetului revoluționar⁸⁴.

În pofida unor aprecieri lipsite de temei, Locotenența a fost, așadar, un organism politic impus de împrejurări, adevărata conducere aparținînd Comitetului revoluționar. Membrii Locotenenței se bucurau de prestigiu printre contemporani. Eliade, N. Golescu și Chr. Tell nu erau, firește, printre conducătorii aparținînd curentului radical. Dar, numai astfel ar putea fi acceptați de Poartă, servind interesele țării și ale revoluției în împrejurări dificile. În genere, nu erau bine priviți, în noile lor funcții. În afară de N. Golescu, care aparținea, prin origină socială, clasei marilor proprietari, Eliade și Tell erau, de cele mai multe ori, denigrați, tocmai datorită condiției lor sociale modeste.

Și în alte documente⁸⁵⁻⁸⁶, apar aluzii subiective referitoare la originea și activitatea revoluționară a lui Chr. Tell.

Îndată, după înăbușirea revoluției, Tell se va despărți de Eliade, nutrind convingeri diferite în probleme esențiale.

---

⁸³ C. D. Aricescu, *Corespondență secretă*, p. 91.

⁸⁴ *Ibidem*, p. 92.

⁸⁵ *Anul 1848*, IV, p. 689.

⁸⁶ *Ibidem*, vol. III, p.247

Locotenența domnească a fost recunoscută de Soliman Pașa. Tell relatează acest fapt lui Magheru, la 2 august 1848. Generalul turc a cerut să fie trimisă o deputație la Constantinopol, pentru a susține cauza românească în fața ambasadurilor Marilor Puteri, dând asigurări în privința admiterii Constituției, în afara a 3—4 puncte, cum ar fi numirea domnitorului pe viață, schimbarea denumirii gărzii naționale, restrângerea votului universal, anumite posibilități de cenzurare a presei, stabilirea veniturilor mănăstirilor grecești. Tell se arăta nemulțumit, de această situație, conchizând : „Turcii ne iubesc cu osebire”⁸⁷, ceea ce însemna în realitate dovada unei oarecare înțelegeri din partea lor, având în vedere că, pe lângă necesitatea unor reforme sociale de structură, scopul politic fundamental al revoluției era abolirea protectoratului țarist, deosebit de convenabilă pentru Poartă. Cu toate acestea, Tell era circumspect și rezervat în privința raporturilor cu turcii. La oferta lor de a da ajutor pentru a înfringe elementele reacționare din interior, s-a grăbit să răspundă că Locotenența este capabilă să facă față unor mișcări interne, ostile regimului politic⁸⁸, ceea ce dovedește perspicacitatea lui Tell, precum și încrederea pe care o avea în forțele revoluției.

În același document se spune, fapt deosebit de important pentru cauza revoluției, că oameni din județul Slam-Rîmnicea vor să se înroleze ca panduri⁸⁹. Tell va fi informat desigur pe Magheru despre ideea prețioasă a lui N. Bălcescu de a cere ajutor bănățeanului Eftimie Murgu⁹⁰, pe care o adunare populară a românilor din Banat îl numise căpitan al armatei revoluționare din această provincie istorică românească.

Ca membru al Locotenenței domnești, Tell are contribuție însemnată. El ia parte la elaborarea unor decrete și proclamații necesare dezvoltării revoluției. Astfel, semnează decizia referitoare la întocmirea comisiilor ce trebuiau să perfecteze transformările descătuse de revoluție, Comisia pentru întocmirea Constituției, pentru organizarea armatei și Justiției⁹¹ etc. De asemenea, semnează

⁸⁷ *Ibidem*, p. 167—168.

⁸⁸ *Ibidem*.

⁸⁹ *Ibidem*, p. 168.

⁹⁰ N. Bălcescu, *Opere*, IV, ed. Gh. Zane, București, 1964, p. 106—107.

⁹¹ *Anul 1848*, III, p. 194.

decizii referitoare la obligațiile presei⁹², la cheltuielile guvernului cu diferite ceremonii, la condițiile ce trebuiau să îndeplinească cei cu drept de vot⁹³, cei cu drept de împă-mîntenire⁹⁴ etc. Nu sînt neglijate nici unele probleme de amănunt pentru ridicarea statuii lui Gheorghe Lazăr⁹⁵, profesorul lui Tell, pentru ajutorarea cu burse a unor tineri români aflați la studii în străinătate⁹⁶, pentru înființarea de școli pentru fete în Capitală și în reședințele de județe (acolo unde nu erau încă)⁹⁷, pentru ajutorarea locuitorilor orașului Pitești, care suferiseră de pe urma unui incendiu⁹⁸ etc.

Una dintre hotărârile cele mai importante din această perioadă, susținută insistent de Tell, era aceea referitoare la trimiterea lui Magheru în Oltenia⁹⁹, care să organizeze acolo apărarea revoluției.

Contribuția esențială a lui Tell a constat, cum era și firesc, în domeniul organizării armatei. Printr-o adresă a Locotenenței către Ministerul de Interne, din 3 august 1848, Tell era numit, alături de I. E. Florescu, colonelul I. Voinescu I, Gh. Magheru, I. C. Brătianu, colonelul Iablonski, membru în comisia pentru organizarea armatei¹⁰⁰.

Chr. Tell, întotdeauna la datorie, făcea, apoi, un călduros apel către tineret spre a se înrola în armată, începînd prin a arăta noblețea carierei militare și necesitatea armatei pentru apărarea patriei. Tocmai pentru împlinirea scopului său nobil, armata avea nevoie de tineri cu știință de carte, existînd, atunci, toate condițiile pentru afirmarea calităților lor, anume egalitatea în drepturi, recunoașterea meritelor după calitățile fiecăruia și după contribuția sa efectivă. Generalul Tell îndeamnă fierbinte pe tineri să se înroleze în armata renăscută a patriei : „Nu vă sfiiți, junilor, că o să fiți primiți în oștire cu gradul de soldat, căci ofițerul de orice grad este mai prețuit cînd este din rîndurile soldaților, căci prin conviețuire cu dînsii veți afla mai lesne trebuințele lor și, făcîndu-vă capi ai lor, veți

---

⁹² *Ibidem*, p. 160.

⁹³ *Ibidem*, p. 163.

⁹⁴ *Ibidem*, p. 164.

⁹⁵ *Ibidem*, p. 450.

⁹⁶ *Ibidem*, p. 489—490.

⁹⁷ *Ibidem*, p. 540.

⁹⁸ *Ibidem*, p. 738—739.

⁹⁹ *Ibidem*, p. 160—161.

¹⁰⁰ *Ibidem*, III, p. 194.

ști să-i comandați mai părintește. Rîndurile sînt deschise, veniți juni de le complectuiți. Lumea civilizată privește la renașterea noastră ; juni români, arătați-vă capabili de a fi strănepoții eroicilor noștri străbuni ; este timpul faptei, arătați dar prin faptă că circulează în vinele voastre cel glorios sînge de român și că în pepturile voastre flăcărează sacrul amor pentru patrie. Mai odată : adeveriți prin faptă ai cui strănepoți sînteți și întrucit sînteți consacrați Patriei pe care o adorăm cu toții. Să trăiască România !¹⁰¹.

Inflăcăratului apel îi urma, printre multe altele, un entuziasmat răspuns. Un grup de 14 elevi de la Colegiul „Sf. Sava” trimiteau o scrisoare generalului Tell, la 21 septembrie 1848, în care încep astfel : „Glasul patriei s-a ridicat ferbinte să cheme pe fiii săi, d-ța ai fost interpretul duioaselor sale accente”. Ei cereau să fie înrolați și să li se dea arma pentru a-și face datoria ca simpli soldați¹⁰².

Cu toate strădaniile sale pentru întărirea armatei, rezultatele nu erau întotdeauna bune. Întîmpina dificultăți cu disciplina și era dezamăgit. La 1 septembrie 1848 se vedea nevoit a da un ordin de zi către armată în care se arăta că, deși s-au dat în repetate rînduri instrucțiuni pentru întărirea disciplinei și respectarea regulamentelor militare, se constată unele abateri, care dovedesc fie neînțelegerea lor, fie neluarea în considerație. Pe străzi și în localuri publice erau văzuți militari de grade inferioare, mai ales din cavalerie, care-și pierdeau timpul, în loc să se ocupe cu pregătirea militară. Or, sublinia Tell, ostașul are timp limitat, cînd e vorba de o bună instruire. Șefii lor, desigur, nu se preocupau îndeajuns de asemenea probleme : „de aceea încă odată mă văd silit a aduce d-lor aminte, că una din cele mai însemnătoare îndatoriri ce ar putea face slujbei este păzirea celor sus scrise întru toată sfîntenia lor, făcînd pe chiar gradurile de jos să înțeleagă că folosul slujbei este legat negreșit de împlinirea datoriilor lor cu scumpătate și onoare¹⁰³”.

În aceeași zi, ordona companiilor 5, 6 și 8 din regimentul 1 să se concentreze la Craiova, pentru a sta la dispoziția colonelului N. Pleșoianu. În ordin se dădeau instrucțiuni pentru procurarea hranei pe căi legale „luînd

¹⁰¹ *Ibidem*, IV, p. 35.

¹⁰² *Ibidem*, p. 299—300.

¹⁰³ *Anul 1848*, IV, p. 155.

cuviiincioasele cvitanții de buna efartiruire și plata îndes-
tulării¹⁰⁴, cerînd a se lua măsurile de rigoare spre „a să
purta bine cu lăcuitarii¹⁰⁴.

Din ordinele date, rezultă nemulțumirea lui Tell, cau-
zată de lipsa de disciplină a trupelor. Nemulțumit era și
de evoluția tratativelor cu turcii. Gh. Magheru, scriindu-i
colonelului N. Pleșoianu, la 2 septembrie 1848, îi relatea
cum primise cu o zi înainte o scrisoare de la Tell în care-i
făcea cunoscută sosirea comisarului Fuad Efendi : „Se
vede din scrisoarea d-lui [a lui Tell] o descurajare foarte
mare și se pare că acolo sînt gata a mai face și alte con-
cesii, cari ar zădărnici cu totul constituția noastră și pe
cari le vrea numitul comisar¹⁰⁵, conchidea Magheru referi-
tor la aceasta¹⁰⁵.

În armată să iscă unele nemulțumiri care degenerază,
apoi, în acțiuni necugetate. Sub influența unor răuvoitori,
unii dintre soldații garnizoanei bucureștene s-au răsculat.
Fără vreo cerere adresată comandantului lor, au vrut să
capete unele așa-numite drepturi. De fapt nici nu se des-
lușea bine ce vroiau, fiind foarte întăriți : „Venirea ge-
neralului Tell în cazarmă a fost îndestul să-i aducă la
cunoștință și să-i facă să înțeleagă cît de vinovată era
cugetarea lor¹⁰⁶.

La 6 septembrie 1848, Tell primește sarcina provizorie
de a comanda și organiza garda națională, în urma îmbol-
năvirii titularului acestei funcții¹⁰⁷. Chiar în aceeași zi,
6 septembrie 1848, generalul Tell a și împărțit cîte 100 de
puști de rezervă pentru fiecare comisie, s-au ales ofiterii
și comandirii, iar la clubul de la Mitropolie s-a deschis o
listă pentru ajutorarea celor care n-au mijloace pentru
uniformă etc.¹⁰⁸.

De fapt, membrii gărzii naționale nu se prea pregăteau
pentru o bătălie, ci mai mult de „statornicie și rezistență
unanimă¹⁰⁹. Era de fapt aici însăși concepția moderată a

---

¹⁰⁴ *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Româ-
nească*, București, 1962, p. 25.

¹⁰⁵ *Anul 1848*, V, p. 174.

¹⁰⁶ *Ibidem*, p. 207-208. Notă din „Pruncul Român“ din 4 sep-
tembrie 1848.

¹⁰⁷ *Ibidem*, p. 215. Decretul nr. 514 al Locotenenței domnești din
6 septembrie 1848.

¹⁰⁸ *Ibidem*. Scrisoarea lui N. Nenovici către Dimitrie Golescu,
administrator de Brăila, din 6 septembrie 1848.

¹⁰⁹ *Ibidem*.

lui Tell, care, se deosebea din acest punct de vedere de concepțiile lui Magheru și Bălcescu. Ei concepeau această rezistență pe un plan larg, cu inițiative, chiar de înfruntare a agresiunii contrarevoluției. Și la 13 septembrie 1848, în Dealul Spirii, Tell a făcut totul pentru a evita conflictul armat cu turcii¹¹⁰.

Ca să încurajeze succesul lui Magheru printre țărani în Oltenia, Locotenența domnească emite la 6 septembrie 1848 o nouă proclamație¹¹¹, la care se pare că Tell a avut rolul cel mai important dintre cei trei membri.

În această proclamație, după ce se insistă asupra necesității arăturilor de toamnă, asigură pe țăranii clăcași că cea mai fierbinte dorință a Locotenenței este respectarea articolului 13 al Proclamației de la Islaz, că încă de atunci s-a consfințit că țăranii clăcași vor „fi scutiți și liberi de clacă”, de ziua de plug și de carul cu lemne, fără de a mai putea nici o silă a-i mai întoarce la aceste îndatoriri asu-pitoare“.

Întreprinzător, activ, mereu la datorie spre a servi cauza revoluției, Tell nu putea fi totuși mulțumit de evoluția evenimentelor, din ce în ce mai neliniștitoare și, în strînsă legătură cu aceasta, de pregătirea pentru a le putea face față. Starea sa de spirit rezultă în mod evident dintr-o scrisoare pe care i-a trimis-o generalul Gh. Magheru, la 9 septembrie 1848. Între altele, mulțumește pentru scrisoarea trimisă de Tell la 6 septembrie 1848 și pentru aprobarea dată deciziei ce a luat. Apoi, referindu-se la anumite decepții, dezamăgiri, ce se desprind din scrisoarea lui Tell, Magheru stăruiește îndelung asupra meritelor sale, spre a-l încuraja în activitatea de viitor. „Știu bine, scumpule, că focul sacru arde mai curat și mai viu în inima d-tale decît în a oricărui român și te plîng că ești silit, din fatalitatea împrejurărilor, a mistui acest foc în sînul d-tale. Nu te despera însă iubite amice, de lașitatea cîtorva români“. Mai departe îi elogiază meritele, care nu vor fi uitate de către generațiile viitoare, fiind izvorîte dintr-un fierbinte patriotism : „Cunosc pe bravul Tell și am con-vincția că viața lui nu o prețuește pe lîngă triumful libertăților Patriei lui ! Fii încredințat, iubite amice, că românii nu vor putea uita niciodată cît ai lucrat pentru

¹¹⁰ *Ibidem*, IV, p. 443.

¹¹¹ *Ibidem*, p. 216—217.

renașterea lor și nu fii mihnit că n-ai mijloacele a lucra și mai mult pentru dinșii ! Numele d-tale, amice, e adînc înscris în inimile românilor și aceasta dovedește curat că d-ta ți-ai împlinit datoria de adevărat cetățean¹¹².

Meritele lui Tell, devotamentul pentru patrie și cauza națională îi erau recunoscute și apreciate însă și de alți contemporani ai săi, popularitatea sa printre cei mulți fiind evidentă. Una dintre aceste dovezi : la 11 august 1848 Tell fusese înscris pe lista de propuneri spre a fi ales în Adu-narea Constituantă. Recomandația era făcută din partea județului Gorj¹¹³. Pe de altă parte, dezamăgirea și descu-rajarea, care puseseră, în parte, stăpînire pe sentimentele sale, nu-l împiedicau totuși de la împlinirea datoriei, așa cum o înțelegea el. La 11 septembrie 1848, cu numai două zile înainte de innăbușirea revoluției, dădea maiorului Mavrocordat trei drapele tricolore ca „să se trimită la divisioane, poruncindu-li-se a le consfinți cu toată cuve-nita ținimonie, ca unele ce sînt a servi în viitor drept devisă ostașilor români [...] întorcînd acele vechi stindarde spre a se depune la arsenal¹¹⁴.

Puțin mai înainte, Magheru făcuse un apel disperat că-tre Rosetti și Tell pentru a i se trimitе arme, „brațe de a le purta avînd destule“ și mai adăuga că pentru cauza re-voluției și succesul rezistenței „ar fi de neapărată trebuință ca Ministerul din Lăuntru să obștească în țară, acum pe dată, emanciparea completă a clacașilor...“¹¹⁵. De fapt Tell s-a ocupat insistent de armele pe care le cere Magheru¹¹⁶, dar nu a putut să i le trimită.

Este însă știut că la sfîrșitul lui august și începutul lui septembrie 1848, consulii țarului din Iași și București îl boicotează pe Suleiman, care recunoscuse Locotenența, și cer energic sultanului un alt comisar care să curme regi-mul revoluției în Țara Românească. De teama ocupării Țării Românești, sultanul recheamă pe Suleiman, nu pri-mește delegația română, care se dusesese să supună aprobă-rii sultanului schimbările începute în iunie, și trimite pe Fuad Efendi cu armată în București, pentru restaurarea vechiului regim regulamentar.

---

¹¹² *Anul 1848*, IV, p. 273—274.

¹¹³ *Ibidem*, III, p. 353.

¹¹⁴ *Ibidem*, IV, p. 294—295.

¹¹⁵ *Ibidem*, p. 214.

¹¹⁶ *Ibidem*, p. 264.

Aceste presiuni și viitoare schimbări, Tell le-a simțit încă de la începutul lunii septembrie, când îi comunică lui Magheru și Pleșoianu că în curînd nu le va mai putea „scrie ca șef”¹¹⁷. Apoi, ultimii doi au fost încunoștințați că Tell e descurajat de evoluția evenimentelor¹¹⁸. Magheru îl încurajează zicîndu-i printre altele că s-a gîndit mult și că s-a „pătruns că numai făcînd o împotrivire disperată am putea scăpa onoarea revoluției noastre și viitorul popoului român...”¹¹⁹.

Într-o scrisoare a lui Chr. Tell din București, din 13—14 septembrie 1848, către Ion Maiorescu, la Frankfurt pe Main, îi spunea acestuia cum deputația română trimisă la Constantinopol a avut insucces din cauza intervenției vehemente a ambasadorului rus, Titof. El a cerut arestarea capilor revoluției și exilarea lor de către alt comisar, decît Soliman Pașa, care să restabilească vechile stări de lucruri și Regulamentul organic. Sultanul a fost de acord cu reintroducerea Regulamentului, fără însă a lua vreo măsură contra membrilor deputăției. Spre a îndeplini cele hotărîte, a trimis pe Fuad Efendi spre a temporiza, pînă la primirea sprijinului necesar din partea Franței, în caz de agresiune din partea Rusiei „căci, cunoscînd sfîntenia dreptului românilor, cum și umilitatea în care o pune Rusia, Poarta a hotărît să rupă visiera și să declare război Rusiei, de va fi ajutată de Franța sau de Anglia, și pînă atunci comisarul ei să temporizeze”¹²⁰.

Cel puțin așa judeca lucrurile Chr. Tell. Dar, nu avea să se întîmple un război cu Rusia în acel moment. Înăbușirea revoluției era un scop comun al celor două imperii absolutiste și retrograde, neînțelegînd a ajunge la conflict între ele tocmai pe un asemenea motiv. Evenimentele ulterioare o demonstau cu prisosință. Însuși Tell relatează, în scrisoarea sa către Ion Maiorescu cum, la Galați, Fuad, întîlnindu-se cu Duhamel, au hotărît să desființeze Locotenența și să numească un Locotenent, în afara celor participanți la revoluție. De acolo, Fuad a plecat la Giurgiu. Îndată au sosit în această localitate o deputație de 15 000 de români, pentru a-i mulțumi lui Soliman și a-i adresa

---

¹¹⁷ *Ibidem*, p. 260—261.

¹¹⁸ *Ibidem*, p. 174.

¹¹⁹ *Ibidem*.

¹²⁰ *Anul 1848*, IV, p. 345.

lui Fuad o petiție spre a sprijini drepturile poporului român. Fuad s-a văzut nevoit a primi deputăția¹²¹.

La întoarcerea deputăției în București, relatează în continuare Tell lui Ioan Maiorescu, poporul s-a înfuriat, la vestea preconizatei venituri a lui Fuad, și s-a îndreptat spre palatul administrativ, unde au cerut Regulamentul și Arhondologia, le-au purtat prin Capitală pe un car funebru și, cu cîntece de jale, a trecut prin fața consulatului rusesc, apoi le-a ars în curtea mitropoliei, făcînd și o caricatură lui Duhamel, sub forma unui om cu cap și picioare de urs, îmbrăcat în uniformă de general, spînzurat de către un membru al gărzii naționale : „La astfel de exasperație a adus pe popor știrea că armata vine să impue Regulamentul”¹²².

De patru zile se afla armata turcă la porțile Capitalei, unde stăteau 100 000 locuitori, cărora li s-au alăturat țărani veniți de prin județe. Avangardurile lui Fuad erau deci de patru zile în contact cu poporul, demoralizîndu-se. Fuad a trimis, apoi, o scrisoare mitropolitului spre a convoca pe boieri și notabilități, pentru a le comunica instrucțiunile sale. Se zvonea că se intenționa a fi numit caimacam C. Cantacuzino. Referitor la aceasta, Tell reflecta : „Nu știu însă ce sfîrșit va lua această impunere a lui C. Cantacuzino căci poporul este în astfel de exasperație sublimă și astfel determinat, încît nu e nici o mirare, cînd va călca tabăra ce nu se compune decît de la 10 pînă la 12 mii. Locotenența este în permanență de 3 zile și sîntem hotărîți a nu ne desface decît cînd ne va porunci poporul care ne-a ales”¹²³.

Între timp, la Constantinopol s-au primit știri că guvernul francez a primit a sprijini Turcia contra Rusiei. Prin urmare, considera Tell, lui Duhamel nu-i rămînea decît să se sinucidă, în caz că-i eșuau planurile : „Aseară, vrăjmașii liniștei au împărtășit vorba în oraș că turcii au intrat, tăind la capete în Capitală ; într-un anumit moment s-a dat semnal de adunare prin clopotele bisericilor și poporul plin de entuziasm spunea că se duce să întîmpine pe turci, care cu arme, care cu ciomege, scînduri, pietre ș.a., toate minciuni. Ce popor brav și inteligent ! Bucură-te,

---

¹²¹ *Ibidem*, p. 346.

¹²² *Anul 1848*, IV, p. 346.

¹²³ *Ibidem*, p. 347.

frate, și nădăjduște, căci cu un astfel de popor cauza noastră totdeauna va fi câștigată¹²⁴.

Mai departe, Tell relatează lui Ion Maiorescu episodul arestării revoluționarilor și înăbușirii singeroase a revoluției. Pe la orele 14 după amiază, Faud a invitat o deputație în tabăra sa. S-au dus trei-patru sute de boieri și notabilități, separându-se în două părți : una din reacționari și una din revoluționari. De îndată, revoluționarii au fost înconjurați de armată. O parte din armata turcă a intrat în oraș „călcînd în picioare oameni dezarmați și copii”. La cazarma din Dealul Spirii, au dezarmat pe soldați și i-au măcelărit. Eroarea a constatat în aceea că locuitorii Capitalei îi priveau pe turci ca prieteni și de aceea n-au acționat de la început contra lor. Revoluționarii arestați au dormit în cîmp, înconjurați de turci, fără mîncare și fără apă. Orașul a fost ocupat militarmente. C. Cantacuzino a fost numit caimacam, însă toate documentele urmau a fi semnate de Fuad și Duhamel. Tell conchidea, îndurerat : „Astfel toate calamitățile au căzut pe România cu toate că nici o revoluție n-a fost mai omenoasă decît a românilor. Toate acestea se petrec în veacul al XIX-lea în fața Europei civilizate care e mută pentru noi...”¹²⁵.

Dar nu era totul : sub pretextul apărării populației de excesele turcilor, pe care tot el îi adusese, Duhamel ordonă intrarea trupelor țariste în Țara Românească, desăvirșind astfel sfîrșitul revoluției.

Aceste evenimente produc confuzii și neînțelegeri între membrii Locotenenței. Generalul Tell și N. Golescu ziceau să rămînă în funcții pînă cînd vor fi înlocuiți de cei ce i-au ales : „poporul ne-a ales, poporul are drept a ne destitui”¹²⁶, înțelegînd prin aceasta că nu trebuie să se supună necondiționat turcilor. De aceea Tell, la o întrebare a unui ofițer care-i cerea instrucțiuni generalului dacă să le dea sau nu armele turcilor (care voiau să-i dezarmeze pe români) Tell îi răspunde să nu le dea¹²⁷. Eliade însă se

---

¹²⁴ *Ibidem*, p. 348. Vezi și Scrisoarea lui Ion Maiorescu către A. G. Golescu din Frankfurt, 6 octombrie 1848, în *Anul 1848*, vol. V, p. 37.

¹²⁵ *Ibidem*, p. 345—349.

¹²⁶ *Ibidem*, p. 442. Vezi și „Gazeta de Transilvania” din 19 septembrie 1848.

¹²⁷ *Ibidem*, IV, p. 442.

împotrivește considerînd inutilă rezistența și, declinîndu-și orice răspundere, se retrage din proprie inițiativă din Locotenență¹²⁸.

Se dovedește încă o dată că Tell, ca revoluționar și om politic, a avut în situații hotărîtoare, păreri personale, de cele mai multe ori altele decît cele ale lui Eliade. Cele inserate de unii consuli străini¹²⁹ că Tell era „un spirit mărginit“, atașat în întregime influenței și ideilor lui Eliade, nu sînt exacte. Ele dovedesc, de fapt, că acești consuli erau ei înșiși convinși peste măsură de personalitatea complexă de scriitor, poet și om politic a lui Eliade, de influența și prestigiul său care, la prima vedere, îi eclipsa pe toți ceilalți revoluționari.

După retragerea lui Eliade din Locotenență, în numele acesteia, Tell și N. Goleșcu adresează un protest consulilor puterilor străine, la 13 septembrie 1848. Printre altele, se spunea cum trupele turcești „fără somație prealabilă și contrar tuturor regulilor dreptului internațional... au intrat în orașul București, în pas de atac, cu baioneta în vîrfurile armelor, cu fitilul tunurilor aprins, după ce au zdrobit sub picioarele cailor lor grupuri de țărani fără arme; orașul a fost ocupat militarmente; acțiunea guvernului a fost paralizată, toate puterile legale au fost desființate de fapt, fără a se fi îngrijit de înlocuirea lor“. În încheiere, se protesta „cu toată energia indignării... contra unei asemenea curse criminale“, cerîndu-se medierea Puterilor europene în această situație gravă.¹³⁰

În afară de Eliade, ceilalți locotenenți au hotărît să rămînă la posturile lor, continuînd să se considere guvernul legal constituit. Singurul în drept a-i înlocui era poporul, care-i alesese: „poporul m-a ales, poporul are drept a ne destitue“, spuneau ei. Eliade s-a retras, pretextînd că misiunea lui se împlinise, apoi „capitala și țeara prin uzurpare au luat-o alții în sarcina lor“, prin urmare „ei vor fi răspunzători d-aci înainte. Eu mă trag acasă“¹³¹. Cu o zi înainte de intrarea turcilor în București, colonelul Radu Goleșcu, comandantul regimentului de garnizoană, l-a întrebat pe generalul Tell ce trebuie să facă. I s-a răspuns că turcii să fie primiți cu onoruri ostășești, iar în caz că

---

¹²⁸ *Ibidem*.

¹²⁹ *Ibidem*, III, p. 247.

¹³⁰ *Ibidem*, p. 322.

¹³¹ *Ibidem*, IV, p. 443.

vor cere armele, să nu li se dea : „Prietenii nu cer armele“¹³². Așadar, Tell, deși prevenitor cu armatele turcești, se arăta dîrz în cazul unei intenții de dezarmare a țării. La fel a rămas și după înăbușirea revoluției.

După numirea lui C. Cantacuzino în funcția de caimacam și retragerea lui Eliade, N. Golescu și Tell au rămas în palatul administrativ. A doua zi, palatul a fost înconjurat de trupe, dar locotenenții n-au fost arestați. N. Golescu s-a dus la Omer Pașa nestîinjenit, iar Tell a mers să-și vadă familia. În următoarele cinci zile, de asemenea, nu au fost deranjați. Dar, la 14 septembrie 1848, pe lista ofițerilor scoși din cadrele armatei, la rubrica maiori, prin urmare vechile grade de dinainte de revoluție, erau trecuți Chr. Tell și Radu Golescu, ambii din regimentul 2¹³³. La 19 septembrie 1848, după cum se relatează într-o scrisoare către „Gazeta de Transilvania“, membrii locotenenței domnești au cerut pașapoarte spre a pleca din țară „temîndu-se ca nu cumva popoul nemulțumit de reînființarea Regulamentului și de cruzimile întîmplăte să facă vreo mișcare și apoi să se atribuiască că s-a făcut prin hotărîrea lor. Pașaporturile nu li se refuzară și dd. Tell și Eliade porniră cu diligența peste Carpați, iar d. N. Golescu se hotărî pentru Constantinopol“¹³⁴.

De fapt, la 25 septembrie 1848, comisarul turc, Fuad Efendi, și caimacanul C. Contacuzino au dat un decret pentru exilarea conducătorilor revoluției de la 1848. Pe locul doi, după Eliade, era trecut Chr. Tell. Lista cuprindea 22 de revoluționari, printre care frații Bălcescu, frații Brătianu, frații Golescu, C. A. Rosetti, C. Bolliac, D. Bolineanu etc.¹³⁵.

La 29 septembrie 1848, Eliade scria din Sibiu lui Ion Ghica, anunțîndu-l că se afla acolo împreună cu Tell¹³⁶.

Informîndu-l despre cele întîmplăte, Tell și Eliade îi spuneau apoi lui Gh. Magheru, la Riurenî, că rezistența armată nu mai are rost.

Se încheia astfel prima etapă a activității politico-revoluționare a lui Tell și începea o alta ; cu privațiuni și lipuri de tot felul, dar plină de speranțe și de realizări.

¹³² *Ibidem*.

¹³³ *Documente 1848*, p. 74.

¹³⁴ *Anul 1848*, IV, p. 448, 458.

¹³⁵ *Ibidem*, p. 516.

¹³⁶ *Ibidem*, p. 600.

ACTIVITATEA POLITICĂ ÎN TIMPUL EXILULUI

După intrarea în țară a trupelor turcești și rusești conducătorii revoluției muntene, precum și alți revoluționari mai puțin proeminenți, s-au îndreptat spre mai multe centre europene, încercînd să continue lupta pe căi diplomatice pentru cauza națională. În mai puțin de un deceniu, cu toate divergențele manifestate între ei, capii revoluției din Principate, în urma unei abile lupte diplomatice, vor ști să facă din problema unirii și a independenței țărilor lor o problemă europeană.

Ocuparea Capitalei și a altor centre unde avusese loc revoluția a fost urmată de represalii împotriva foștilor luptători rămași în țară, a familiilor celor care fuseseră exilați, și chiar împotriva acelor care erau numai bănuți de ajutor și simpatie acordate revoluției.

În 23 septembrie 1848, Gheorghe Barițiu îi scrie din Brașov lui Ion Maiorescu, că Tell, Eliade, I. Bălăceanu, Negulici și alții „scăpară aici la noi”¹. El mai adaugă că i-a sfătuit pe foștii locotenenți domnești să meargă la Magheru, la Rîmnicu Vilcea, deoarece „cauza nicidecum nu e pierdută”².

De remarcat că în pofida moderației lor față de puterea suzerană, atît Eliade cît și Tell au căpătat pașapoarte de plecare în Austria la insistența consulatului englez din București³, și tot sub protecția acestuia au avut cale liberă spre Sibiu, fiind escortați pînă la Turnu Roșu și eli-

¹ *Anul 1848...*, IV, p. 490—491.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*, vol. V, p. 13.

berați cu condiția de a nu se mai reîntoarce⁴. Gîndul, cu care ei au trecut Carpații, a fost acela de a se îndrepta spre Frankfurt pe Main, pentru a cere ajutor german⁵. La 7 octombrie, Tell era încă la Brașov, unde va mai sta aproximativ o lună de zile, după care, la începutul lui noiembrie, pleacă la Sibiu, sediul Comitetului Național al revoluționarilor români din Transilvania, unde-l întâlnește pe Eliade, pe Magheru care desființase tabăra de la Rîureni, trecînd și el Carpații, și pe alți 150 de emigranți munteni și moldoveni.

După discuții infructuoase referitoare la modalitatea organizării luptei emigranților, foștii locotenenți domnești se îndreaptă prin Belgrad spre Paris⁶, unde vor sta o perioadă mai îndelungată.

Lipsa de unitate ideologică între revoluționari a continuat și în exil. Eliade, Tell și N. Golescu, menținîndu-se pe aceleași poziții liberal-moderate, vor încerca să se impună ca reprezentanți oficiali ai emigrației române.

Ei chiar sînt investiți la Sibiu, în toamna anului 1848, ca să acționeze în numele întregii emigrații⁷, pe lângă puterile europene, pentru cauza română. Această împuternicire este atestată temporar și de emigranții români din Paris⁸. Reușind această numire, foștii locotenenți, mai ales datorită veleităților lui Eliade, vor exercita un control sever asupra inițiativelor celorlalți, încercînd să le imprime linia lor și pretenția de a „domina asupra tuturor românilor și a nu permite nimănui nici o acțiune, nici o scriere, fără știrea și încuviințarea lor”⁹.

La 13 octombrie 1848, I. Maiorescu scria lui A. G. Golescu, precum că Tell și Eliade ar fi plecat, de la data de 6 octombrie, spre Frankfurt pentru a cere sprijinul și protecția guvernului central, întrucît Austria se dezinteresa de cauza românească¹⁰. La 19 octombrie 1848, îi scria din nou, afirmînd că Tell și Eliade nu sosiseră la Frankfurt. Considera că fie s-au dus în lagăr la Magheru, fie au fost

---

⁴ *Ibidem*, p. 123. Vezi și: Ion Ghica, *Amintiri din pribegia după 1848*, I, p. 45, N. Bălcescu despre revoluție.

⁵ *Ibidem*, p. 139.

⁶ *Ibidem*, p. 653.

⁷ Ion Ghica, *op. cit.*, I, p. 56.

⁸ G. Fotino, *op. cit.*, II, p. 291.

⁹ Ion Ghica, *op. cit.*, vol. III, p. 29.

¹⁰ *Anul 1848*, V, p. 139.

opriți în drum de către unguri, fie nu pot pleca din Viena¹¹. Al. G. Golescu, într-o scrisoare către Ion Chica, din 17 decembrie 1848, observa că nu e bine să se scrie în gazete despre acțiunile exilaților : „sînt lucruri de care n-aș vorbi prin gazete : nu aș spune, spre exemplu, să scrie că Tell și Eliade se duc la Frankfurt ca să închine țeara Germaniei, dar ca să ceară ajutorul Germaniei contra rușilor, care amenință libertatea comerțului Dunărei și visează dezlipirea provinciilor slave de către Germania“¹².

În luna octombrie, Tell și Eliade nu plecaseră încă din Transilvania. De acolo, adresau, în calitate de foști Locotenenți domnești, un protest către sultanul Abdul Medgid. Încep prin a arăta cauzele revoluției, care constau în : „perfidul Regulament organic dictat de baionetele străine, spre derăpănarea drepturilor românilor“; care erau recunoscute în tratatele din trecut cu Imperiul otoman și; chiar mai mult, „a paraliza adevăratele noastre relații cu Înalta Poartă“ ; guvernarea contrară intereselor naționale a prințului Gh. Bibescu, violările și jafurile comise de oamenii săi, apoi cea „care a pus vîrf la toate, venirea generalului Duhamel; politica lui sălbatică ; purtarea lui neome-nească și desprețuitoare, cererile lui de a exila și pedepsi oamenii nevinovați, încît mișcarea reformătoare, neavînd mijloace de a se face prin plîngerii, se făcu spontanee, improvizată de desperație și primul și unicul său motiv cum și preparație fu o tiranie neconținută de optsprezece ani“¹³.

Tell și Eliade, ca și alți conducători ai revoluției, considerau absolut necesară menținerea unor bune relații cu Poarta, în care vedeau o cheazășie a revenirii la drepturile de autonomie din vechime, grav subminate de protectoratul țarist. Prin urmare, calea spre independență devenea deosebit de dificilă, făcîndu-se, din nou, pași înapoi, la fel ca în timpul dominației fanariote. De aceea, nu se puteau concepe progrese evidente în lupta pentru emancipare națională, fără înlăturarea protectoratului țarist și, în consecință, restabilirea drepturilor de autonomie, care, ulterior, puteau fi lărgite, pînă la căpătarea independenței.

În scopul urmărit, Tell și Eliade căutau să demonstreze sultanului că proclamația românilor din 9 iunie 1848. cu-

¹¹ *Ibidem*, p. 217.

¹² *Ibidem*, p. 661.

¹³ *Anul 1848*, V, pp. 326—327.

noscută deja, era bazată pe vechile tradiții. Ea nu a adus nici o atingere drepturilor de suzeranitate, nici relațiilor normale cu Rusia. Domnul Gh. Bibescu a fugit ca un trădător, lăsînd visticria goală și țara fără conducere. S-a ales un guvern provizoriu, apoi o Locotenentă domnească, ambele prin voința poporului. Și toate au decurs bine, pînă cînd : „Călcarea din nou a generalului Duhamel în pămîntul nostru cel sacru dete din nou semnalul dezordinei, turbură din nou pacea : intrigile lui paralizază frumoașa disciplină a oștirilor imperiale”¹⁴. Fraza ultimă dovedește, astfel, intenția reluării unor bune relații cu Poarta, o exprimare curtenitoare, de deferență. Evident, Tell și Eliade, date fiind sentimentele lor profund patriotice, dăruirea lor totală pentru cauza revoluției, erau nevoiți a proceda ca atare din rațiuni diplomatice și nu din filoturcism, așa precum, pe nedrept, fuseseră învinuiți de către unii din adversarii lor politici. Dealtfel, nici unuia dintre conducătorii revoluției nu li se puteau reproșa sentimente de acest fel. Ei au fost și au rămas, pînă în ultimele clipe ale vieții patrioți devotați, militanți fără preget ai cauzei naționale, pe care a servit-o fiecare, potrivit capacității de înțelegere a realităților vremii și calităților personale. Și, în această privință, au existat deosebiri.

În adresa lor de protest, Tell și Eliade relatau evenimintele, ce au premers înăbușirea revoluției, desprinzîndu-le semnificația. Ei aminteau că s-a putut stabili o înțelegere cu Soliman Pașa. Fuad Efendi n-a mai vrut însă să trateze cu românii și, în înțelegere cu Duhamel, a arestat capii revoluției, înăbușînd-o sîngeros. O reprimare cruntă și nedreaptă a poporului român. Locotenenții au fost destituiți și înlocuiți cu un căimacam, fără nici un act public. Totul, numai o samavolnicie, spre a trezi resentimentele românilor față de Turcia. Patrusprezece deputați ai Capitalei au fost arestați, maltratați și trimiși spre o destinație necunoscută. N. Golescu, care plecase la Constantinopol, spre a protesta în fața sultanului, a fost oprit din drumul său și inclus în grupul celor exilați¹⁵.

Cei doi foști locotenenți protestau contra uzurpărilor și trădărilor, contra sălbaticilor comise de trupele de ocupație. Ei cereau rechemarea lui Fuad Efendi și numirea

---

¹⁴ *Ibidem*, p. 328.

¹⁵ *Ibidem*, p. 328—329.

unui nou comisar, care să reprezinte adevăratele interese ale Turciei. Fiind exilați și neputînd ajunge la sultan, spre a prezenta protestul lor, Tell și Eliade precizau că au fost determinați a-l publica în presa europeană, pentru a ajunge astfel cunoscut. Își exprimau speranța că sultanul va dispune restabilirea în drepturi a poporului român, care merită toată atenția și considerația Porții „afară de a unei minorități, ce astăzi prin silă se află în capul trebilor și vînd și țeara și interesele Turciei”¹⁶.

La 20 octombrie 1848, Tell pleca din Sibiu la Brașov, dînd asigurări că se va reîntoarce¹⁷. Într-o scrisoare către Ion Ghica, din 12 noiembrie 1848, relata despre refugiații sosiți la Sibiu, situația lor grea și precară : „Noi asemenea sîntem persecutați și credem că guvernul actual al țării noastre va face toate mijloacele a ne goni și bani de cheltuială nu avem, nici cu ce pleca, nici cu ce trăi aici cu familiile noastre. Erau niște bani la București, destinați a se împărți între noi, dar i-au luatăra cei ce s-au dus în străinătate fără să ne dea nimic... De voi putea încherba ceva parale voi veni la Constantinopole, de poci fi sigur acolo sau la Paris. Până acum n-am șezut degeaba aici. Țăranii noștri nu se pot obișnui cu ordinea legală rusească, căci chiar alaltăeri s-au trimis cazaci în satele din prejurul Câmpinei, ca să le supue, căci nu sufer Regulamentul”¹⁷.

Gîndurile, sentimentele, abnegația și devotamentul lui Tell aparțineau, așadar, ca și în trecut, cauzei naționale. Ele sînt evidente, de necontestat. Cu toate acestea, datorită unor resentimente, atitudinea lui, cît și a lui Eliade și N. Golescu, foștii Locotenenți domnești, nu era apreciată ca atare. Deși criticabilă, în unele privințe, prin rezerva și moderația ce și le impunea în relațiile cu Marile Puteri, poziția lui Tell nu putea fi, totuși, situată sub limitele realității. Astfel, N. Bălcescu, într-o scrisoare către Ion Ghica, din Belgrad, 16/20 decembrie 1848, nu concepe cele mai bune aprecieri ale sale, afirmînd că foștii Locotenenți au plecat din Sibiu spre Paris „numai căci le era frică să mai șază în Transilvania”, pentru că, o ase-

---

¹⁶ G. Fotino, II, p. 196. Scrisoare a Zincăi Golescu către Ștefan Golescu, Sibiu, 20 octombrie 1848.

¹⁷ *Anul 1848*, V, pp. 415—416.

menea ședere acolo nu era posibilă din cauza privațiunilor și persecuțiilor.¹⁸

În mod cert, Tell plecase din Sibiu, și odată cu el alți exilați, unii spre Frankfurt, alții spre Paris¹⁹. Gh. Mașgheru, obligat și el a părăsi Sibiul, ajunsese la Triest, de unde scria lui N. și St. Golescu, la 1 ianuarie 1849, că Eliade, Tell și alți șase români au părăsit Sibiul și Brașovul, plecând spre Paris, cu trecere fie prin Triest, fie prin Viena²⁰.

Ajunși la Paris, foștii Locotenenți domnești, desemnați conducători ai emigrației la Sibiu, încearcă, și reușesc, a obține confirmarea lor ca atare de către majoritatea emigranților, aflați în capitala Franței, întâmplător nu dintre cei mai proeminenți dintre revoluționari. N. Bălcescu, în acel timp la Belgrad, scria lui Al. G. Golescu, la 6 ianuarie 1849, în privința banilor publici, asupra cărora cerea dare de seamă noua conducere a emigrației, îndeosebi Tell, pe care Bălcescu nu vroia s-o recunoască. Printre altele, relata despre modul cum a folosit banii primiți de la Locotenența domnească, apoi preciza că le va trimite bani celor din Paris, când îi vor cere în scris și subscris de majoritatea Comitetului revoluționar, care, se știe, cuprindea pe toți foștii membri ai Guvernului provizoriu²¹. În revoluție nimeni n-a fost învinuit de nici cea mai mică greșală și „n-ar fi bine ca un Bălcescu să fie învinovățit că a întrebuintat în folosul lui niște bani publici, măcar deși e singur răspunzător și poate fi platnic pentru dinșii”²².

De aici, sursa unor neînțelegeri acute cu Tell, om de o corectitudine excesivă, dar în intențiile sale bune orientându-se, mai ales după bănuieli, decât după dovezi evidente. N. Bălcescu, la rîndul său, exagera, crezîndu-l rău intenționat, știind foarte bine că nu cheltuise fără discernămint bani publici încredințați. Divergențele dintre ei vor continua în tot cursul anului 1848 și vor culmina printr-o provocare la duel a lui Tell de către Bălcescu. Tell, însă, a refuzat să se bată.

---

¹⁸ N. Bălcescu, IV, p. 119.

¹⁹ G. Fotino, II, 205, Zoe Golescu către St. și N. Golescu, din Sibiu, la 22 decembrie 1848.

²⁰ *Ibidem*, p. 217.

²¹ N. Bălcescu, IV, p. 125.

²² *Ibidem*.

Revoluționar democrat intransigent, N. Bălcescu nu putea fi de acord cu orientarea moderată a foștilor Locotenenți, care tocmai datorită acestei orientări fuseseră acceptați în astfel de funcții, în condiții de presiune externă asupra revoluției române. Moderația devenise o orientare dominantă după înăbușirea revoluției, punând stăpânire pe concepția și faptele celor mai mulți dintre emigranți. Așa se face că foștii Locotenenți au fost acceptați ca șefi ai emigrației de către grupul celor din Paris. Excepție făceau doar radicalii în frunte cu frații Brătianu și C. A. Rosetti, precum și N. Bălcescu, care nu acceptau moderația în acțiunile emigranților. N. Bălcescu, îndeosebi, se arăta categoric împotriva. Într-o scrisoare către Ion Ghica, trimisă din Belgrad, la 29 ianuarie 1849, aproba ideea acestuia de a se constitui o conducere, însă nu era de acord cu alegerea unui locotenent²³.

Despre Eliade și Tell relatează și într-o scrisoare către Al. G. Golescu, trimisă din Triest, la 5 februarie 1849, unde sosise de patru zile. Din nou, îndreaptă critici aspre contra celor doi, considerându-i vinovați de a nu fi știut modera pornirile subiective ale unora dintre emigranți: „Cînd am sosit eu în Transilvania, emigranții noștri se aflau acolo de două luni și se comprometaseră destul prin vorbirile lor. D-abia atunci unii din ei simțiseră lucrul și schimbaseră purtarea, prin urmare n-am putut influența într-un nimic asupra lor. Vina este a celor ce au fost ou dîșii, cum Tel și Eliade, că n-au știut să-i modereze”²⁴, ceea ce era, desigur, exagerat a pretinde.

Problema conducerii emigrației nu era rezolvată și nici nu va fi vreodată, întrucît nu exista o deplină unitate de vederi. Eliade, Tell și N. Golescu reușiseră a obține recunoașterea lor, dar de către un grup restrîns și numai provizoriu, pentru că Rosetti, care a fost prezent, a votat contra, apoi, la toți, exista convingerea că alegerea nu va putea fi recunoscută de I. C. Brătianu, N. Bălcescu și Ion Ghica, aflați în altă parte în acel moment²⁵. Propunerea alegerii celor trei Locotenenți a fost făcută de Șt. Golescu și I. Voinescu. După adoptarea ei, s-a comunicat alegerea

²³ *Ibidem*, p. 130.

²⁴ *Ibidem*, p. 131.

²⁵ Al. Cretzianu, *Din Arhiva lui Dimitrie Brătianu*, vol. I. București, 1933, p. 38.

printr-o circulară adresată de cei trei emigranți care nu se aflau la Paris. Lui D. Brătianu îi scriau, la 8/20 februarie 1849, făcându-i cunoscut : „spre a recunoaște în viitor de Guvern al emigrației, pînă la a doua punere la cale, pe aceste trei persoane, către care și numai te vei îndrepta la orice împrejurare ce ar cere dezlegare”²⁶.

Intr-o scrisoare de răspuns, din Londra, la 25 februarie 1849, D. Brătianu declara că dacă ar fi fost de față nu știe care ar fi fost opinia sa, dar cert este că ar fi fost intru totul de acord cu „o propunere care să fi unit glasurile tuturor celorlalți”²⁷, ceea ce însemna, de fapt, că nu era de acord cu alegerea. La 12/24 martie 1849, cei trei șefi ai emigrației nemulțumiți de conduita și părerile lui D. Brătianu, i se adresau cerîndu-i să lucreze în numele său și nu al conducerii, întrucît publicase o broșură prin care se atingeau „demnitatea și amorul propriu al turcilor, fireștii noștri amici și voitori de bine”²⁸. Orientarea lor moderată în relațiile cu Marile Puteri, îi determina, deci, la detașare față de acțiunile care contraveneau acesteia.

C. A. Rosetti, participant la alegerea celor trei, relatează : „La mulți dispăcea aceasta și nimeni nu cutează să se opună. În sfîrșit, Cretzulescu și eu, după mai multe debateri utile, declararăm că nu primim această alegere, adăogînd eu, că nu am încredere în acești oameni”²⁹. Împotriva lor, era și Al. G. Golescu, prietenul apropiat al lui N. Bălcescu. El însuși declara că a rupt relațiile cu Tell și Eliade, care nu se mai vedeau decît cu N. și Șt. Golescu, N. Pleșoianu, C. Aristia și Gr. Grădișteanu³⁰.

Tell, pe cît îi stătea în putință, acționa, în pofida unor nemulțumiri generate de resentimente, în favoarea cauzei naționale. La începutul lunii martie 1849 se afla la Londra, făcînd demersuri pentru a fi primit la lordul Palmerston. Intr-o scrisoare din 1 martie, lordul Dudley Stuart îl înștiința că lordul Palmerston îl însărcinase a-i spune că va fi încîntat a-l primi atît pe el, cît și pe Eliade,

²⁶ *Ibidem*, p. 178—179.

²⁷ *Ibidem*, p. 181.

²⁸ *Ibidem*, p. 201—202.

²⁹ Lui C. A. Rosetti (1816—1916). La o sută de ani de la nașterea sa, București, 1916, p. 195—19, Paris, 7 februarie 1819.

³⁰ C. D. Aricescu, *Correspondență secretă*, 18.

indemnându-l a trece pe la biroul de Afaceri Străine³¹. Dintr-o altă scrisoare a lordului Dudley Stuart, din 6 martie 1849, rezultă că făcuse demersuri spre a fi primit de către unul din membrii Parlamentului englez, anume Milnes, care, momentan, era ocupat și nu-i putea primi, dar îl ruga pe lordul Stuart să transmită lui Tell și Eliade că va fi foarte onorat de vizita lor³².

În acest timp, în Transilvania, trupele de ocupație țariste au alungat pe toți refugiații din Țara Românească, iar pe unii i-au arestat, printre care și soțiile lui Tell, Eliade și Bolliac, luându-le tot ce aveau scris, probabil cu intenția de a descoperi pe cei care au organizat revoluția³³.

Ulterior, Tell, Eliade și N. Golescu au intenționat să se stabilească la Constantinopol, unde emigranții, transferați la Brusa, erau tratați „în chipul cel mai amical”. Îmbarcați din Franța pe un vapor pentru Constantinopol, n-au fost primiți, fiind nevoiți a face drumul înapoi³⁴. Repatrierea le era în continuare refuzată, fiind considerată printre elementele periculoase ordinii interne. Ei nu puteau intra nici în Moldova. Printr-o adresă, din 20 iulie 1849, trimisă de Ministerul de Interne către Hătmănia Moldovei, se indicau numele persoanelor din Țara Românească oprite a intra în Moldova. În adevăr, se arăta cum consulul rus la Iași a făcut cunoscută hotărîrea Curților imperiale rusă și turcă, prin care se interzicea, „pentru fețele ce au făcut parte la neorînduielele urmate în Valahia, la trecutul an 1848... intrarea în Principaturi”³⁵. După Eliade, primul pe listă, urma Tell, apoi, în ordine : N. și Șt. Golescu, Al. G. Golescu și Radu G. Golescu. Această interdicție s-a menținut și în anii următori. Astfel, la 31 mai 1851, printr-o poruncă a Ministerului de Interne către isprăvnicia

³¹ B. A., Mss. Corespondență, Fond Chr. Tell, S $\frac{34(1)}{C_1}$.

³² Ibidem, S $\frac{34(2)}{C_1}$.

³³ G. Fotino, II, 249. Felicia Racoviță către Șt. și N. Golescu, Golești, 26 aprilie 1849.

³⁴ Anul 1848, VI, p. 213. Corespondență din Iași către ziarul „Bucovina” din 2 mai 1849.

³⁵ Documente privitoare la anul revoluționar 1848 în Moldova, București, 1960, p. 401.

ținutului Suceava, se interzicea intrarea în țară a unor munteni veniți din Occident. Printre aceștia, erau Tell și cei doi frați Golescu, Nicolae și Ștefan³⁶.

Divergențele dintre emigranți în privința conducerii, necunoașterea celor trei foști Locotenenți la conducere de către personalități proeminente au determinat pe Tell, pe la sfârșitul anului 1849, să declare în fața tuturor revoluționarilor români de la Paris că se retrage din comitetul alcătuit din foștii Locotenenți domnești. La fel a procedat N. Golescu. Eliade n-a declarat nimic, dar era evident că nu va mai putea coordona singur un comitet de conducere³⁷. Cu toate acestea, Tell nu a scăpat de criticile aspre îndreptate contra lui de N. Bălcescu. După cum însuși Bălcescu mărturisea lui Ion Ghica, după sosirea sa la Paris, nu i-a cruțat nici un moment pe cei trei, pe Chr. Tell provocându-l chiar la duel³⁸.

Acest duel era deznodământul unor certuri mai vechi. Tell a refuzat să se bată, continuând totuși a învinui pe Bălcescu. Martorii lui Bălcescu erau D. Bolintineanu și Șt. Golescu, iar cei ai lui Tell : N. Pleșoianu și Gr. Grădișteanu. N. Bălcescu s-a adresat emigrației române din Paris, dovedind lipsa de temei a acuzațiilor lui Tell. Cei patru martori propuși au devenit arbitri, dar neputând rezolva nimic, întrucât nu au găsit o formulă de înțelegere, au trimis o scrisoare către emigranții din Brusa și Constantinopol³⁹. Aceștia au răspuns, la 8/20 decembrie 1849. În scrisoarea lor, constatau cu amărăciune neînțelegerile dintre emigranți. Referitor la problema divergențelor dintre Bălcescu și Tell, au declarat că nu se amestecă în probleme personale, deci nu puteau fi nici pentru, nici contra. Se face totuși constatarea că emigranții au avut asupra lor bani publici, apoi s-au acuzat reciproc de folosirea lor incorectă, fără a putea dovedi temeinicia acestor acuzații. Dacă s-ar pleca de la astfel de considerente, atunci orice român exilat putea fi acuzat de lipsă de onestitate : „Noi

³⁶ *Ibidem*, p. 425—426.

³⁷ G. Fotino, II, p. 383, Al. G. Golescu către Ion Voinescu, Chr. Marghiloman și D. Bolintineanu, Paris, 29 noiembrie 1849.

³⁸ N. Bălcescu, *Opere*, IV, p. 232. Corespondență. Ediția critică de G. Zane. Scrisoare către Ion Ghica din Paris, 6 noiembrie 1849.

³⁹ *Ibidem*, p. 536. Nota lui Gh. Zane ; C. D. Aricescu, *Corespondența secretă*, p. 19, Ion Ghica către I. I. Filipescu din Constantinopol, la 30 decembrie 1849.

însă, pînă acum nu cugetăm astfel. Noi credem astăzi că nici unul din emigranții noștri, care au avut bani publici asupra-le, este desonest, deoarece, în dezordinea care a fost și este emigrațiunea de la începutul ei și pînă acum, nu putem ști desigur în ce chip a dispus fiecare de suma ce a avut asupra-i⁴⁰. Prin urmare, neexistînd un comitet al emigrației, nu a existat posibilitatea unei dări de seamă.

Dacă comitetul format din foștii Locotenenți domnești se credea îndreptățit a cere seamă apoi „acest comitet trebuie să fie, cel puțin, expresiunea majorității emigranților și atunci emigrațiunea noastră ar fi într-o stare mai unită, mai bună decît cea actuală. Noi vedem, însă, că emigrațiunea se află în dezordine, în anarhia cea mai cumplită“, se spunea, în continuare, în scrisoarea celor din Brussa. Așadar, comitetul format din cei trei Locotenenți nu era expresia majorității și nu putea pretinde a i se da seama, în calitate de conducător al emigrației. Considerau necesară numirea unei comisii provizorii care să primească conturile exilaților, alcătuită dintre cei care n-au avut bani publici asupra lor. Ei trimeteau voturile lor pentru membrii acestei comisii⁴¹.

O asemenea comisie provizorie se constituise din Ion Voinescu II, D. Bolintineanu și Chr. Marghiloman. Al. G. Golescu, din însărcinarea lui Bălcescu, făcea o dare de seamă, prin care se arăta că, în urma retragerii lui Tell și N. Golescu din Comitetul celor trei, emigrația a rămas fără conducere, Bălcescu nemaiavînd cui se adresa. Apoi, Comitetul revoluționar fusese și el desființat și numai acestuia dorea el să se adreseze. Prin urmare, „unde nu era comitet directoriu, nu era nici loc de dare de seamă, afară numai de s-ar fi produs ceva imputări grave, capabile de a aduce pată asupra cauzei și asupra toatei Emigrației, precum s-a întîmplat de curînd cu imputația făcută de dl. Tell în contra d-lui N. Bălcescu și care a adus de rezultat numirea comitetului alcătuit de d-voastră spre cercetarea tuturor socotelilor“⁴².

N. Bălcescu însuși trimitea o dare de seamă comisiei provizorii, la 11 decembrie 1849, prin care demonstra ne-

---

⁴⁰ Al. Cretzianu, *Din Arhiva lui D. Brătianu*, p. 221

⁴¹ *Ibidem*, p. 222.

⁴² G. Fotino, II, p. 383.

temeinicia afirmațiilor lui Tell⁴³. Atît problema duelului, cit și a banilor fuseseră, astfel, lichidate la Paris.

Problema conducerii emigrației va rămîne însă deschisă. Diferitele soluții propuse erau controversate și inacceptabile pentru majoritate. Unele se dovedeau interesante, vizînd unificarea emigrației muntene cu cea moldoveană. Astfel, Ion Ghica, din Constantinopol, cerea ca atît emigranții munteni cit și cei moldoveni să se organizeze sub o singură conducere formată dintr-un moldovean și un muntean. Ideea cooperării moldo-muntene era împărtășită și de N. Bălcescu, care însă propunea conducerea numai moldoveanului Costache Negri. Tot datorită inițiativei lui Nicolae Bălcescu, în decembrie 1849 se înființase la Paris *Asociația română pentru conducerea emigrației*. Această societate cuprindea majoritatea emigranților, afară de Tell, Eliade și N. Golescu, cărora nu le convenea probabil să-și piardă autoritatea și punctul lor de vedere. În vara aceluiași an, grupul mult mai radical al lui C. A. Rosetti, D. Brătianu, Ion Voinescu II, V. Mălinescu și alții întemeiază *Comitetul democratic român*. Existența acestor comitete însă a fost foarte efemeră datorită lipsei de unitate⁴⁴, părerilor foarte diferite. N. Bălcescu, Gh. Magheru, A. G. Golescu-Negru speraseră în reluarea luptei popoarelor oprite din monarhia habsburgică la care trebuiau să adere și românii din Principate, militînd în acest sens. Grupul condus de Ion Ghica vedea continuarea luptei pe cale diplomatică prin pledarea drepturilor țării.

C. A. Rosetti, Brătienii, Mălinescu și alții, care atacau violent Poarta, considerau că democrația va izbuti, și, cu ajutorul Franței, românii ar putea îndepărta armatele ocupante, făcînd să triumfe „republica română independentă și socială”⁴⁵. O poziție foarte realistă a avut Gheorghe Magheru, care și-a dat repede seama că o nouă revoluție generală era greu de conceput în acea perioadă, că atacarea Porții ar putea duce la respingerea de către aceasta a dorinței românilor de a scutura jugul protectoratului țarist, că un ajutor eficient din partea dietei din Frankfurt pe Main — cum susțineau foștii locotenenți domnești — era iluzoriu. De aceea el propunea să se acționeze pe etape,

---

⁴³ N. Bălcescu, Opere, IV, pp. 237—246.

⁴⁴ G. Fotino, op. cit., I, 125.

⁴⁵ Ion Ghica, op. cit., I, p. 74.

cu toate forțele, evitându-se sciziunile pentru a avea mereu aliați, să se menajeze susceptibilitățile Porții, să se încerce Unirea pe cale diplomatică⁴⁶ etc.

La începutul primăverii anului 1850 se zvonea, la Paris, despre o eventuală amnistie. Cel puțin astfel relata, la 26 martie 1850, N. Bălcescu lui Ion Ghica. Dar, pentru a determina o decizie, era de părere Bălcescu, trebuia mai întâi acordată amnistia. El declara că nu se va reîntoarce în țară, fiind de părere ca unii dintre exilați să plece, mai ales în cazul inițierii unor reforme. Încheind, îl întreba pe Ion Ghica : „Pentru ce escluzia lui Eliad și Tell din amnistie ? Li se face o poziție excepțională, ce nu merită”⁴⁷. Deci, nu le purta ranchiună. Că așa este, o dovedește în altă scrisoare către Ion Ghica, din 26 august 1850, când Tell și Eliade se aflau deja în insula Chios : „Cit despre Tell, e tot cu Eliade ; știi că se află în Grecia și nădăjduiește că turcii îl vor interna cu Eliad la Chio, făcându-le leafă, dupe cum se zice că le-a propus. Mi-ar părea bine căci sînt mult strîmtorați și au copii și neveste”⁴⁸.

Plecarea lui Chr. Tell din Paris a avut loc în luna mai 1850. Pașaportul îi era semnat de primul secretar al Legației turce la Paris. La 11 mai primea viza poliției pariziene, la 21 mai pe cea a consulului general turc la Marsilia. Din Atena, primea viza Legației Turciei, la 12/24 septembrie 1850, spre a merge și a se stabili în insula Chios⁴⁹.

Începînd din vara anului 1850, Chr. Tell adresează repetate cereri autorităților turcești pentru acordarea de ajutoare și pensie. Astfel, la 14/26 iulie 1850 adresa o cerere lui Reșid Pașa, marele vizir, în care arăta că a îmbrățișat cariera militară, începînd de la gradele inferioare, pînă la cele superioare, îndeplinindu-și datoria față de țară și de sultan „și cînd evenimentele de la 1848 m-au forțat a lua cota mea parte din responsabilitatea guvernamentală, eu am depus toate eforturile pentru a menține disciplina militară, ceea ce nu a contribuit puțin în timpul tulburărilor a salva viața și proprietățile tuturor fără excepție de partid”. După aceste evenimente, el s-a văzut exilat, de-

---

⁴⁶ Apostol Stan—Constantin Vlăduț. *Gheorghe Magheru*, București, 1969, p. 165—166, 170 ș. a.

⁴⁷ N. Bălcescu, *Opere*, IV, p. 288—289.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 327.

⁴⁹ B. A., Msse, *Arh. Chr. Tell*, I, acte 5. Pașaport eliberat la 7 mai 1850.

parte de familia sa, lipsită de orice mijloace și plină de datorii. Situația sa financiară devenea tot mai critică, iar creditul fiind epuizat „mă outremur văzînd că oprobiul mizeriei stă suspendat asupra epoleților mei de general”⁵⁰. Evident, Tell recurgea la denaturarea sensului participării lui la revoluție, pe care o dezaprobă chiar, spre a dovedi loialitatea sa față de Imperiul otoman, în speranța de a obține ajutor și pensie pentru sine și familia sa, dată fiind situația financiară disperată în care se afla. Numai în acest fel putea solicita mărinimia sultanului. Este, de altfel, o veche stratagemă în relațiile cu Poarta, folosită de atâtea ori în trecut, în situații similare.

Reșid Pașa i-a răspuns, la 8/20 septembrie 1850, dar, în acest timp Tell se afla la Chios, noul său loc. I se comunica precum că cererea sa a fost supusă aprobării sultanului, care, luînd în considerație motivele de sănătate, i-a permis a locui în insula Chios cu familia sa. De asemenea, i-a acordat suma de 1500 de piaștri pe lună, care-i va fi plătită pe toată durata șederii sale în insulă⁵¹.

Chr. Tell își exprima apoi recunoștința față de Reșid Pașa, rugîndu-l a-i mai acorda un ajutor pentru a-și aduce familia din Transilvania, unde se afla în refugiu, în insula Chios. În acest scop, cerea suma de 15 000 de piaștri, iar pentru achitarea datoriilor contractate suma de 8 000 de piaștri⁵².

Soția lui Tell, Tarsița, trimitea și ea, în acest timp, o cerere ministrului turc de externe, Ali Pașa, descriindu-i situația grea în care se afla, fără nici un sprijin, cu o familie numeroasă. Cerea să li se repare nedreptatea ce li s-a făcut, subliniind loialitatea soțului său față de Sublima Poartă. Roagă să i se înainteze cererea către Sultan, de la care așteaptă asigurarea existenței copiilor săi și repunerea soțului său în situația pe care o merită, drept urmare a patriotismului său și fidelității față de Poartă⁵³.

Aceste ultime cereri întîrziiau însă a fi rezolvate. Într-o scrisoare către Ali Pașa, din Chios, 9/21 martie 1851, exprimîndu-și gratitudinea pentru eliberarea unui pașaport

---

⁵⁰ B. A.; Msse, Arh. Chr. Tell, I varia 37. Ciorne și copii, în limba franceză.

⁵¹ *Ibidem*, I varia 39. Original, limba franceză.

⁵² *Ibidem*, I varia 37. Scrisoare către Reșid Pașa din 17/29 octombrie 1850.

⁵³ *Ibidem*, I varia 38. Original, limba franceză.

spre a se duce la Ierusalim, Tell reinnoia cererea de a i se acorda mijloace bănești pentru a-și aduce familia din Transilvania : „Tată și soț, sint în curind trei ani de cînd îndur toate suferințele departe de copiii mei și de soția mea”⁵⁴. Aștepta împlinirea acestei promisiuni făcute deja de Ali Pașa. Dar, promisiunea va întîrzia să se înfăptuiască. În anul următor schimbul de scrisori avea același scop : obținerea de ajutoare spre a-și aduce familia din Transilvania. Astfel, într-o scrisoare de răspuns la scrisoarea lui Tell din 11 aprilie 1852, Ali Pașa îi mulțumea pentru felicitările adresate cu ocazia numirii sale în funcția de ministru de externe, asigurîndu-l de sinceritatea sentimentelor sale de stimă și prietenie. Tell adnota la această scrisoare: „răspuns de primire, rugîndu-l tot deodată să mijlocească a-mi mări pensia, nu ca să trăiesc mai bine, ci ca să pociu da o instrucție copiilor”⁵⁵. Sfîrșitul anului 1852 nu semnifica o schimbare a situației, de îndată ce Tell se adresa din nou lui Ali Pașa, la 19 decembrie 1852, spre a-și îndeplini promisiunea, mai ales că suma cerută pentru deplasarea familiei sale la Chios putea fi trimisă prin frații Golescu, a căror plecare din Turcia era iminentă și nu vroia să piardă ocazia⁵⁶. Ulterior, Tell va rezolva și această problemă, deosebit de dificilă, tergiversată timp de peste doi ani.

În 1853, cînd se contura noul conflict între Turcia și Rusia, Tell consideră că a sosit momentul pentru o nouă ofensivă în eliberarea Principatelor de sub protectoratul țarist, cu ajutor turcesc. De aceea el cere împăcarea și unirea eforturilor tuturor emigranților români pentru războiul ce se pregătea⁵⁷.

În această nouă situație, revoluționarii români exilați au insistat pe lîngă diferitele cabinete europene ca românii să fie admiși să ia parte la războiul împotriva Rusiei țariste. Ei erau convinși că chiar dacă ar fi numai un regiment românesc pus sub comanda lui Tell sau Magheru, care să lupte lîngă turci, Principatele ar cîștiga mai repede independența față de protectorat. Alexandru Golescu-Albu considera că trebuie să fie răsculată Oltenia.

---

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ *Ibidem*. Scrisoarea lui Ali Pașa din 21 aprilie 1852.

⁵⁶ *Ibidem*, I varia 37.

⁵⁷ G. Fotino, *op. cit.*, IV, p. 54.

D. Brătianu, întrevăzând posibilitatea participării unei legiuni formată din români la operațiunile militare contra Rusiei, s-a adresat generalilor Tell și Magheru, primind răspuns pozitiv. Emigranții din Paris se entuziasmau pentru o astfel de inițiativă. Frații N. și Șt. Golescu, C. A. Rosetti s-au decis a pleca cât mai repede posibil în apropierea zonei de conflict⁵⁸. Chr. Tell îi scria lui D. Brătianu la 1/13 iulie 1853, din insula Chios, că oferise în scris, de trei săptămîni, serviciul său marelui vizir, Reșid Pașa. N-a primit însă nici un răspuns. La problema națională nu s-a putut referi, considerînd pe alții mai în măsură decît el spre a o trata : „În această chestie nu fac nici o aluzie la respectarea drepturilor țării noastre, căci credeam, după cum și cred încă, că va veni cineva din românii din Paris care se bucură de încrederea românilor emigranți și cu capacitatea cuviincioasă a trata această cauză”⁵⁹.

La Constantinopol, Tell a fost bine primit de turci, promițîndu-i-se a fi folosit. Între timp, însă, a fost numit general comandant al trupelor moldo-valahe prințul Gr. Sturza⁶⁰, fiul fostului domnitor al Moldovei din perioada regulamentară. Gh. Magheru fusese invitat mai de mult a lua parte la război⁶¹.

Chr. Tell, înflăcăratul patriot, mereu gata a-și împlini datoria, se și vedea comandant al oștirilor române. În acest sens, a pregătit un proiect de Proclamație către români și numai pentru a o putea adresa și a cîștiga autoritate punea, înaintea semnăturii lui, numele lui Fuad Effendi și Omer Pașa.

Proclamația era dată în numele sultanului și conținea un apel pentru înrolarea în detașamentul lui Tell : „Români ! Ora eliberării a sunat ! Ridicați-vă și veniți, în rîndurile valoroasei noastre armate, alăturați-vă șefilor voștri politici. Fie ca tot românul să devie soldat și să vină cu ardoare a se reuni sub drapelul național ținut de generalul Tell pe care noi l-am imputernicit cu încrederea noastră. La arme ! Români ! timpul de conciliere a trecut ; căci pentru a fi vrut în 1848 a evita flagelul războiului

---

⁵⁸ Al. Cretzianu, *Din Arhiva lui D. Brătianu*, I, p. 54.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 350.

⁶⁰ G. Fotino, IV, p. 57. Al. C. Golescu către Șt. Golescu, D. Brătianu și C. A. Rosetti, noiembrie-decembrie 1853.

⁶¹ *Ibidem*, p. 54, Al. C. Golescu către Șt. Golescu, D. Brătianu și C. A. Rosetti, noiembrie-decembrie 1853.

pentru patria noastră, noi am facilitat dușmanului nostru comun mijloacele de a invada actualmente imperiul otoman din toate părțile⁶².

O asemenea proclamație n-a fost publicată niciodată, pentru simplul motiv că Tell n-a devenit comandant și în genere nu s-a admis, ulterior, ca românii să participe la război. Dar este interesantă pentru analiza concepțiilor lui Tell, pentru marea lui dragoste de țară și dorința nestrămutată de a o vedea liberă. Astfel, căuta să îmbărbăteze la luptă pe compatrioții săi, spunându-le că numai prin acțiune hotărâtă poate fi expulzat cotropitorul străin. Amintea momentele grele ale campaniilor militare din 1828 și 1829, când căminele lor au fost transformate în cenușă, cei mai mulți fiind nevoiți a se hrăni cu coaja copacilor, precum și ale ocupației nedrepte din 1848 și a celei din 1853. Trupele de ocupație, să nu uite românii acest lucru, au adus întotdeauna foametea, ciurma și toate nenorocirile. De aceea, numai lupta dîrză, hotărîtă va putea alunga pe cei ce-au cotropit patria⁶³.

Proclamația se încheia printr-un apel entuziast la înrolare în armata care avea să lupte cu abnegație contra dușmanului comun : „Veniți deci, români, să susțineți autonomia voastră, să eliberați patria și să cuceriți dreptul comun. Nu priviți în urma voastră căci, Patria va avea grijă de bătrîni, de văduve și orfani. Români ! Faceți-vă datoria, fără de care mizeria și oprobriul vă așteaptă. La arme români ! Fiți demni de strămoșii voștri⁶⁴.”

Tell vedea, apoi, patria eliberată, adresîndu-se poporului, și în acest moment de euforie, printr-o proclamație, al cărei proiect îl scrisese, el făcea apel la unire, prin înlăturarea divergențelor, prin armonie : „Bucurați-vă, români... Dușmanul autonomiei voastre nu mai este ! Dreptul comun a renăscut ! ca fiecare din voi să aibă încredere în viitor — acest regulator al oricărui lucru ! Români din toate părțile, orășeni și țărani, bogați și săraci, uniți-vă ca frații, uitați divergențele în același timp cu suferințele și oferiți concursul vostru loial oamenilor care v-au eliberat de sub jugul de fier care a apăsas asupra voastră...

---

⁶² B. A., *Msse, Arhiva Chr. Tell*, I varia 2 a-b, Ciornă, original în limba franceză.

⁶³ *Ibidem*.

⁶⁴ *Ibidem*.

Astfel, respect persoanelor, protecție proprietăților și dreptate pentru toți : iată deviza noastră... Răzbunare, nicio-dată !⁶⁵. Tell, ca și alți contemporani ai săi, punea mai presus interesele naționale, decât cele sociale, considerînd că fără libertate națională nu putea exista progres social. Această convingere îi va rămîne constantă, pînă la sfîrșitul vieții. Consecvența cu care a susținut-o ulterior, fără a avea în vedere concomitent și necesitatea stringentă a unor reforme cu caracter social-economic, în diversele etape ale evoluției istorice, l-a situat în rîndurile oamenilor politici moderați înainte de unire și în timpul domniei lui Cuza Vodă, apoi a devenit conservator după 1866.

În calitatea sa de comandant, generalul Tell se adresa apoi soldaților, felicitîndu-i pentru purtarea glorioasă a drapelului național în luptă, pentru cinstirea numelui strămoșilor iluștri ridicați împotriva asupraitorilor și cotropitorilor pămîntului patriei. Disciplina și instrucția militară să fie obiective permanente ale vieții ostășești⁶⁶.

Deosebit de interesante sînt proiectele de declarație ale Marilor Puteri cu privire la statutul internațional al Țării Românești. Astfel, ambasadorul Angliei, de acord cu cei ai Franței, Austriei și Prusiei, avea „să vadă asigurată o egalitate perfectă de drepturi și de imunități acordată de M. S. Sultanul și de glorioșii săi strămoși comunității creștinilor supuși“. Urma, așadar, a se pune capăt, prin negocieri, diferendului dintre imperii, cu privire la Principatele Române. Negocierile aveau să se bazeze pe : evacuarea de urgență a Principatelor, reinnoirea tratatelor cu Poarta, comunicarea de firme referitoare la privilegiile spirituale acordate creștinilor⁶⁷. Concepția politică a lui Tell era generată, astfel, de convingerea că numai prin restabilirea drepturilor la autonomie a Principatelor și prin asigurarea acestora de către Poartă și Puterile europene se putea evita protectoratul, atît de primejdios ființei naționale. De aceea, dată fiind voința unanimă a Puterilor apusene de a menține integritatea Imperiului otoman, Tell nu vedea o evoluție politică a Principatelor Române decât sub suzeranitatea Porții, care semnifica, în accepțiunea

---

⁶⁵ *Ibidem*, I varia 3.

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ *Ibidem*.

sa, o revenire la drepturile de autonomie, grav uzurpate după 1829.

Perspectiva independenței nu era încă întrevăzută, nu numai de către Tell, dar nici de către alți contemporani ai săi. Aceasta se va deschide abia după înfăptuirea Unirii. Obiectivul principal al luptei emigranților consta în restabilirea drepturilor de autonomie. În concepția lui Tell, acest obiectiv nu putea fi realizat decât sub suzeranitatea Porții, cu concursul și garanția puterilor democratice ale Europei.

Astfel, după părerea sa, Marile Puteri urmau să declare că vor susține o dezvoltare cât mai eficientă a sistemului administrativ și îmbunătățirile interne în cadrul Imperiului otoman „de natură a satisface necesitățile îndreptățitei așteptări a supușilor săi din toate clasele”⁶⁸.

La sfârșitul anului 1853, Tell urma să plece la Șumla, unde se afla cartierul general al lui Omer Pașa. În vederea plecării, adresa o cerere lui Reșid Pașa pentru a-i aproba transferul familiei sale din Chios la Smirna și odată cu aceasta transferul subsidiilor acordate de sultan. Motiva că dorea să asigure o mai bună instrucție copiilor săi, neavînd condiții pentru aceasta în Chios⁶⁹. Concepînd un răspuns, mulțumea lui Reșid Pașa pentru rezolvarea cererii sale, arătîndu-se satisfăcut : „plec ca un militar loial fără a privi în urma mea”⁷⁰.

După mulțumirile de rigoare aduse lui Reșid Pașa, Tell îi expunea opinia sa referitoare la relațiile Țării Românești cu Poarta. Printre altele, considera bune tratatele bilaterale încheiate în trecut, ajungînd la convingerea că Principatele Române nu vor putea rezista decât sprijinindu-se pe Imperiul otoman, iar acesta nu va putea avea o mai bună avangardă decât „Moldo-Valahia constituită militar într-o singură administrație, ceea ce de altfel nu poate suscita complicații diplomatice, de vreme ce Turcia însăși este astfel constituită”⁷¹. Tell concepea, astfel, Unirea Principatelor Române, ca o necesitate militară pentru Imperiul otoman. El preciza că aceasta nu e decât o opinie personală pe care o supune aprecierii marelui vizir,

⁶⁸ *Ibidem*. Pera, 12 decembrie 1853.

⁶⁹ *Ibidem*. Scrisoare din 15/27 decembrie 1853.

⁷⁰ *Ibidem*.

⁷¹ *Ibidem*.

avînd în vedere că „problema trebuie prevăzută într-un aranjament care ar putea surveni”⁷².

Emigranții români, așa precum decisese, au sosit la Șumla, unde își avea cartierul general Omer Pașa, cel care începuse războiul Crimeii, în 1853, învingînd armatele rușești la Oltenița și despresurînd Silistra. A. C. Golescu relatează că Omer Pașa a fost foarte atent, chiar foarte amabil cu românii: „Pentru Tell (numit, din Constantinopol, pașa sau general al Legiunii române) i-a venit în întîmpinarea tuturor dorințelor. El «Tell» pleacă cu depline puteri pentru tot ceea ce privește formarea unei legiuni române”⁷³.

Omer Pașa a dat, la 17/29 ianuarie, 25 222,5 piaștri drept subsidii pe durata unei luni și jumătate pentru Tell, trei colonei, trei comandanți de batalioane și doi căpitani⁷⁴, ceea ce dovedește nu numai intenția, dar însăși decizia de a-i folosi în război în armata turcă. Mai mult chiar, Omer Pașa, în semn de simpatie pentru Tell, i-a dăruit un cal de preț, arăbesc. Se avea în vedere plecarea spre Calafat, după terminarea pregătirilor necesare. La data stabilită pentru plecare, cînd Tell s-a prezentat la el spre a primi instrucțiuni și depline împuterniciri, i s-a răspuns că nu sînt încă gata documentele. Așa a fost amînat, timp de cinci zile, pînă cînd, în cele din urmă, i s-a spus că trebuie să se împace cu Eliade, favorizat și sprijinit de Mehmet Ali Pașa, ministrul de război și protectorul lui Omer Pașa.

Venirea la Șumla a lui Eliade a fost considerată principalul impediment în trimiterea lui Tell și altor emigranți la Calafat. Influența sa pe lîngă Omer Pașa a făcut să eșueze orice demers al lui Tell și al fraților Golești pe lîngă acesta. Al. C. Golescu relatează episodul împăcării forțate a lui Tell cu Eliade, cerută de Omer Pașa. La început Tell a refuzat, respingînd ideea împăcării „cu cea mai mare energie”, dar, în cele din urmă, a cedat insistențelor lui Omer Pașa „nevroid a compromite întru totul o cauză nobilă înaintea aversiunilor individuale și chiar publice”. Și astfel, contrar convingerilor și voinței sale „a închis în sine însuși toate indignările sufletului său, a făcut să tacă

⁷² *Ibidem*.

⁷³ G. Fotino. IV, p. 70. Al. C. Golescu către D. Brătianu, C. A. Rosetti și Șt. Golescu, din Șumla, la 31 ianuarie 1854.

⁷⁴ B. A., Msse. *Arh. Chr. Tell*, I varia 25.

inima sa și spiritul său și în numele salvării țării sale și din dragoste față de scumpul său concetățeni, el întinde mina... [lui]... Eliade și se împacă cu el, bineînțeles după ample explicații, în calitate de oameni publici, ca servitori ai aceleiași cauze și nicidecum și niciodată ca oameni privați, ca prieteni care se stimează și se iubesc⁷⁵.

Împăcarea a fost formală și a fost privită ca atare. Eliade, de fapt, nu era de acord cu formarea unui corp de armată român sub comanda unui șef român, susținând incorporarea lor în armata turcă. Împotriva lui Tell uneltea nu numai Eliade, dar și prințul Gr. Ghica, încît misiunea sa era considerată eșuată încă de la plecarea din Constantinopol. Omer Pașa a cerut, în afară de împăcarea lui Tell cu Eliade, retractarea celor scrise în trecut din partea unora dintre emigranții români, ca de exemplu frații Golesți, ceea ce nu s-a acceptat⁷⁶. Din Constantinopol, unde se întorsese, Șt. Golescu scria fratelui său Radu, la 25 martie 1854, cum, datorită intrigilor lui Eliade, a fost forțat a se întoarce de la Șumla atât el, cit și frații lor Nicolae și Alexandru, precum și Chr. Tell, cu toți militarii care l-au însoțit⁷⁷.

Omer Pașa renunțase, așadar, la alcătuirea unui corp de armată sub comanda lui Tell, dispunînd plecarea lor din Șumla și întoarcerea la Constantinopol. La 5 aprilie 1854, N. Golescu scria din Constantinopol vărului său Al. G. Golescu cum Tell plecase la Smirna, spunînd lui Magheru că „dacă socotește că are trebuință de el să-l cheme și el se mulțumește să comande și una sută de oameni numai⁷⁸.

Generalul turc, după cum rezultă dintr-o scrisoare a sa către ministrul de război, trimisă din Șumla, nu considera oportună folosirea lui Tell și a celorlalți însoțitori ai săi: N. Pleșoiu, Al. Christofi, Gr. Serurie, Al. Lăzureanu, a secretarului său F. Blanc, francez de origină, precum și a doi ofițeri superiori polonezi, Berdnarczyk și Slotinsky, motivînd că: „Toți aceștia sunt revoluționari și inoportuni“, nefiindu-i permis a-i folosi. Recomanda, în

⁷⁵ G. Fotino, IV, p. 78—79. Al. C. Golescu către Al. G. Golescu și Radu C. Golescu, februarie 1854.

⁷⁶ *Ibidem*. Șt. Golescu către Radu Golescu, Constantinopol, 25 martie 1854; Al. Cretzianu, *op. cit.*, p. 57—58.

⁷⁷ *Ibidem*.

⁷⁸ *Ibidem*, p. 108.

schimb, pe alți cinci români, foarte capabili, care ar putea fi folosiți în cadrele armatei turcești : Gr. Grădișteanu, Gr. Zosima, Nicolae Russo, Gr. Giurescu și Gh. Magheru⁷⁹. Astfel, se explică insuccesul lui Tell în misiunea pe care o concepușe atât de bine : teama turcilor față de elementele care au avut un rol însemnat în evenimentele revoluționare din trecut.

Tell se dusese, așadar, la Smirna. De acolo, la 4/16 iunie 1854, îi scria lui Ali Pașa, precum că, deși i se aprobase transferarea drepturilor de pensie, guvernatorul insulei Chios refuza a se conforma, neprimind pensia pe lunile martie și aprilie. Ruga a se ordona repunerea sa în drepturi în localitatea în care se afla⁸⁰.

Proiectele românilor de a participa în războiul Crimeii nu s-au putut realiza, Turcia dezavuându-le îndată după primirea ajutorului anglo-francez. Motiva apoi că o ridicare la luptă a românilor ar fi jignit Austria. De fapt, ea se temea de un succes al românilor, care ar fi amenințat integritatea imperiului, scopul fundamental al intrării sale în război contra Rusiei.

Văzîndu-se în imposibilitatea de a se întoarce în țară, deoarece Turcia respinsese colaborarea lor și armatele austriece ocupaseră Principatele, revoluționarii, printre care și Chr. Tell, își pun încrederea tot mai mult în rolul ce trebuie să-l aibă o diplomatie eficientă în fața guvernelor europene, care să nu piardă prilejul înfrîngerii Rusiei și reorganizării vieții interne a Principatelor.

Tell se arată foarte interesat în această propagandă diplomatică. De aceea, la 23 iunie 1856, Cezar Bolliac îi scria din Paris la Constantinopol, cu lux de amănunte, ce a făcut el în Franța pentru cauza română⁸¹. Îi menționa lui Tell, printre altele, că, baronul Talleyrand, trimisul extraordinar al Franței în Principate, va veni în curînd la București, după ce va trece prin Viena și Constantinopol, că Talleyrand are în copie toate memoriile făcute către guvernul francez. Îi mai menționa că a discutat cu împăratul, căruia i-a înaintat 18 memorii despre interesele românilor, că a publicat în presa franceză articole și poezii

⁷⁹ B. A., Msse, *Arh. Chr. Tell*, I, varia 31.

⁸⁰ *Ibidem*, I varia 37.

⁸¹ *Ibidem*,
$$S \frac{8(1)}{C}$$

despre România, că a angajat pe unii profesori să vorbească elevilor despre poporul român etc. Îl îndemna apoi ca el cu Eliade și Magheru să înainteze un memoriu la Poartă în care să ceară intrarea în țară a exilaților, înainte de alegeri, să dea copii după memoriu consulilor celorlalte puteri etc., întrucât Franța susține cauza română și pe emigranți.

Această luptă are succes. Este știut că Grigore Ghica, domnul Moldovei, care sprijinea Unirea, nădăjduind să ajungă el domn al României, rezolvă mai repede intrarea în țară a foștilor proscriși decât Barbu Știrbei, domnul Țării Românești. Acesta din urmă refuzase brutal și dorința lui Bălcescu de a intra în țară⁸² și expulzează din nou pe unii exilați intrați în țară cu îngăduința administrației de județ⁸³, ca Nicolae Pleșoianu, Alexandru Manu, Paleologu etc.

În primăvara lui 1857 vor veni în țară, după aproape un deceniu, cei mai mulți. Printre ei va fi și Christian Tell.

Printr-o adresă oficială din 19 iunie 1857, i se făcea cunoscut lui Tell, din partea caimacamului, că a primit autorizarea de a intra în țară din partea comisarului turc Savfet Effendi, la fel ca tuturor românilor exilați prin firmanul din 1848, cu condiția numai ca acele persoane să adreseze excelenței sale o scrisoare prin care manifesta simțămintele sale de fidelitate către Înalta Poartă și hotărârea de a nu se depărta, după întoarcere, din linia celei mai stricte legalități⁸⁴. Tell era invitat a trimite un angajament scris comisarului turc, spre a nu i se refuza intrarea în țară.

Înainte de a pleca spre țară, Tell adresa o scrisoare lui Reșid Pașa, prin care-i solicita acordarea pensiei pe următorii trei ani, pentru a putea să se reîntoarcă în patrie. Totodată, el făcea un scurt istoric al situației sale în exil. Fiind unul dintre exilații de la 1848, prin firman imperial și lipsit de mijloace de existență, s-a adresat sultanului, care i-a acordat, începând cu luna octombrie 1850 și pînă

---

⁸² Vezi V. Alecsandri, N. Bălcescu, în „Convorbiri Literare”, X, 1876, p. 142—143, și Cornelia Bodea, *Călătoria lui Bălcescu pe Dunăre în 1852*, în „Studii” X (1957), nr. 1, p. 161—171.

⁸³ *Documente privind Unirea Principatelor*, Studiu introductiv de Dan Berindei, vol. I, București, 1961, p. X—XI.

⁸⁴ B. A., Msse, *Arhiva Chr. Tell*, I varia 37.

la sfârșitul anului 1856, o pensie de 1 500 piaștri pe lună, care i-a fost apoi mărită cu încă 800 piaștri, întrucît nu-i ajungeau pentru întreținerea familiei sale numeroase. Arată, apoi, că, dîndu-i-se permisiunea de a reintra în țară, după un exil de 9 ani, el nu se putea bucura de aceasta din cauza datoriilor contractate și din lipsa de mijloace bănești necesare transportării membrilor familiei. De aceea, îl ruga pe Reșid Pașa de a binevoi să-i acorde posibilitatea de a primi pensia pe trei ani, începînd cu luna august 1857. Și pentru a împlini condiția intrării în țară trimitea o scrisoare lui Savfet Effendi, comisarul turc în Principate, asigurîndu-l că va păstra nealterat sentimentul de fidelitate pe care — preciza el — orice român îl datorează sultanului. Se angaja de a evita cu grijă orice act care ar putea direct sau indirect tulbura ordinea publică, prin urmare de a nu contribui în nici un fel la inițierea vreunui act revoluționar⁸⁵.

Odată cu ceilalți exilați, Chr. Tell intra în țară unde va participa activ la toate momentele premergătoare Unirii Principatelor.

Pe lista celor reintegrați în drepturile politice, prin simplul fapt al reîntrării sale în țară, publicată în presă, la 16 iulie 1857, Tell era trecut în al doilea grup : „oaspeți particulari ai Imperiului otoman“, alături de Eliade și Magheru⁸⁶.

O nouă perspectivă se deschidea activității sale, ca, de altfel, tuturor celor reînțorși în patrie, spre a-i făuri un viitor mai bun, după o lipsă atît de îndelungată din viața politică internă. Deși nu s-a situat printre elementele radicale, dornice a realiza, concomitent cu Unirea, și unele reforme sociale, Chr. Tell a fost un om politic onest, consecvent convingerilor sale patriotice din trecut.

---

⁸⁵ *Ibidem*.

⁸⁶ *Acte și documente*, V, pp. 133—134. Nota ziarului „Étoile du Danube“ din 16 iulie 1857.

REPATRIEREA ȘI LUPTA PENTRU INFĂPTUIREA UNIRII PRINCIPATELOR

Congresul de pace de la Paris, din 1856, deschisese largi perspective evoluției politice a Principatelor Române. Victoria puterilor democratice ale Europei asupra autocrației țariste a determinat o efervescență creatoare a forțelor progresului în țările din estul Europei. Elementele cele mai înaintate ale poporului român aveau acum prilejul să pună în aplicare plănuita Unire a Principatelor.

Lupta avea să fie dificilă, imperiile vecine avînd interese opuse năzuințelor poporului român, spre libertate, independență și unificare deplină. Popoarele mici și mijlocii din centrul și răsăritul Europei aveau de învins dificultăți multiple. Autocrația suferise doar un eșec parțial și momentan. Influența sa asupra relațiilor internaționale, deși diminuată, va fi totuși însemnată.

Oricum, șansele poporului român pentru înfăptuirea, fie chiar și numai în parte, a idealului național al unității statele erau, după Congresul de pace de la Paris, mai mari ca niciodată. Exilații reîntorși în Principate au sesizat direcțiile esențiale ale evoluției spre emancipare națională a poporului român, stabilindu-i obiectivele. Un prim obiectiv al luptei devine Unirea. Lupta pentru înfăptuirea ei va readuce pe scena vieții politice animația înfruntărilor de opinii, începutul unor clarificări ideologice și al constituirii viitoarelor partide politice.

Intoarcerea exilaților în țară a produs o vie și profundă satisfacție în rîndurile maselor de orășeni și țărani. Referindu-se la atmosfera ce cuprinsese țara în legătură cu această reîntoarcere, Grigore Serurie îi scria lui Chr. Tell,

din Giurgiu la 5/17 februarie 1857 : „Junimea și negustorimea — cît despre țărani nu mai e nici o îndoială — doresc cu mare foc ca să se afle acum, în acest suprem moment al țărilor noastre, emigra(n)ții noștri în patria lor ; căci numai ciocoi, lingăii lor și scepticii tîmpiți au mai rămas astăzi în țara noastră, care nu vor sau nu pot să înțeleagă binele ce l-a făcut națiunii române sfînta revoluție de la 1848”¹. Maria Rosetti, povestind despre felul cum au fost primiți exilații la Giurgiu, în vara lui 1857, de o mare mulțime de oameni care „alerga din toate părțile spre a-i felicita”, amintește cum la prefectura orașului „se succedară deputațiunile negustorilor, ale tinerimii, preoții, sătenii”, bucurîndu-se și arătîndu-le mare încredere. În drum spre București, ca și la bariera Capitalei, alte mulțimi îi ovaționau și le aruncau buchete de flori iar „căruța lor, continua Maria Rosetti, fu transformată într-un car triumfar”. Pe Cîmpul libertății, sub faldurile tricolorului, ca la 1848, altă mulțime de oameni îi aclama².

În alegerile pentru Adunările ad-hoc din septembrie—decembrie 1857 unele personalități politice își aleg circumscripția electorală, altele, printre care și Christian Tell, solicită înscrierea în liste prin petiții adresate ministerului de Interne. Tell, ca și Gheorghe Magheru, solicită trecerea în liste, în județul Gorj, fapt pentru care Ministerul de Interne îl și recomandă Administrației de Gorj³.

În legătură cu aceasta, Ghiță Gh. Magheru îi scrie, printre altele, din Tîrgu-Jiu la 16—28 august 1857 tatălui său, Gheorghe Magheru, care abia venise în țară, fiind în București, că partizanii fostului domnitor, Gheorghe Bibescu, fac tot ce este posibil ca acesta să fie ales deputat, deși orășenii l-ar vrea pe el (pe Gh. Magheru). Întrucît el, Gheorghe Magheru nu era, orășenii din Tîrgu-Jiu îl rugară pe Ghiță Magheru, care candida și el, să lase locul lui Christian Tell, care venise în țară în iunie 1857, ceea ce Ghiță a promis⁴. Acest lucru dovedește încrederea de care se bucura Tell în fața gorjenilor, precum și legătura sa cu locurile de origine.

¹ D.U.P., vol. III, p. 188.

² *Acte și documente*, vol. V, p. 386.

³ D.U.P., vol. I, p. 455.

⁴ D.U.P., vol. II, p. 301.

Administrația de Gorj comunica în 8 august 1857 Ministerului de interne că Tell a fost înscris în lista proprietarilor de moșii, potrivit articolului 3 din firman, el îndeplinind condițiile cerute pentru a fi trecut în listele electorale pentru Adunarea ad-hoc.

În 29 septembrie 1857 au fost aleși, pentru Adunarea ad-hoc din districtul Gorj, deputatul Christian Tell, din partea micilor proprietari, iar Gheorghe Magheru și Zamfir Broșteanu, din partea marilor proprietari⁵.

La 30 septembrie, același an, Tell intra în Adunarea ad-hoc alături de alți fruntași pașoptiști⁶. La ședința din 5 octombrie 1857 a Adunării ad-hoc, când s-a citit raportul Comisiei însărcinate cu redactarea regulamentului intern al Adunării, Tell a fost ales cu 75 de voturi⁷ chestor (senator, deputat însărcinat cu supravegherea cheltuielilor corpului legislativ din care face parte și a ordinii de zi a Adunării). În postul de chestor are o largă activitate coordonând și controlînd, alături de M. Marghiloman, toate cheltuielile și veniturile bănești ale Adunării ad-hoc. În 11 noiembrie 1857, Christian Tell este ales și în Comisia însărcinată cu publicarea lucrărilor Adunării ad-hoc⁸.

Referindu-se la categoria de deputați care reprezenta pe micii proprietari în Adunarea ad-hoc, comisarul francez în Principate, Georges Le Sourd, într-un raport către Talleyrand-Périgord, din 3 octombrie 1857, afirma că toți, fără excepție, aveau idei progresiste. Dintre toți acești deputați, atrage atenția asupra lui Al. G. Golescu și lui Chr. Tell, participanți la revoluția de la 1848. Despre Tell spunea că a avut un rol mai important decît Al. G. Golescu, ca ministru de război. După aceea, a petrecut tot timpul în exil, pînă în 1857 : „Este un om capabil, asupra opiniilor căruia acțiunea moderatoare a timpului pare să fi lucrat”⁹.

Într-adevăr, devenea sesizabilă atitudinea lui Tell tot mai moderată, cu trecerea timpului. Conservatorismul începuse a pune stăpînire pe concepțiile sale și, dacă nu-l

⁵ *Acte și documente*, vol. V, p. 657 și 708.

⁶ *Ibidem*, VI, p. 3.

⁷ *Ibidem*, p. 11. Vezi și *Doc. privind Unirea Principatelor*, vol. I, p. 584—587.

⁸ *D.U.P.*, I, p. 611.

⁹ *Acte și documente*, V, p. 680.

admitea încă, din punct de vedere doctrinar, îi împărtășa totuși unele direcții de orientare în viața politică. Astfel, în ședința din 7 octombrie 1857, luându-se în dezbatere problema împărțirii Adunării în comitete, pe clase, Barbu Știrbey, în dezacord cu aceasta, se pronunța pentru folosirea comitetelor, „spre a putea da și hotărârilor noastre maturitatea celorlalte Adunări”¹⁰. La această propunere, Tell a replicat „că nu este nici o asemănare între Adunarea noastră cu a celorlalte națiuni, fiindcă acelea legiferă când noi n-avem decât a exprima dorințe generale”¹¹. De fapt, intenția lui Tell, ca și a lui Al. Golescu, era de a nu se intra în dezbaterile unor probleme interne, cu caracter social, susținând că Adunarea nu era deliberativă, ci consultativă. Intenția sa va ieși mai bine în evidență la sfârșitul dezbaterilor.

Moderate, concepțiile lui Tell erau totuși democratice. În ședința următoare, la care s-a dezbătut proiectul de Regulament al Adunării, a făcut propunerea de a fi admise și femeile în tribuna destinată publicului. Amendamentul său a fost adoptat de către deputați¹². Tell a mai propus, în ședința din 9 octombrie, să se bată o medalie cu prilejul punerii pietrei fundamentale a Academiei Române. Și această propunere a fost admisă de Adunare¹³.

La 9 octombrie 1857, Adunarea munteană a votat o rezoluție cu privire la unirea cu Moldova, care era mai categorică decât cea votată la Iași, cu două zile mai înainte. Ea cerea : „Unirea țărilor România (Țara Românească, n.n.) și Moldova într-un singur stat și într-un singur guvern”. Entuziasmat, deputatul Chr. Tell propune baterea unei medalii în cinstea acestei zile, ceea ce Adunarea și votează¹⁴.

În calitate de deputat, Christian Tell era interesat, desigur, de întregul complex de probleme al țării nu numai de județul Gorj. Astfel, M. N. Duilie, rugat de Tell să sprijine candidatura lui Opran la Brăila, îi scria lui Tell, din Brăila la 1/13 noiembrie 1858, expunându-i situația partidelor politice și a candidaților aleși în district și în oraș¹⁵.

---

¹⁰ *Ibidem*, VI, p. 13.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*, p. 27. Proces verbal. Ședința din 8 octombrie 1857.

¹³ *Ibidem*, p. 46.

¹⁴ *Istoria orașului București*, vol. I, București, 1965, p. 283.

¹⁵ *Doc. privind Unirea Principatelor*, vol. III, *Correspondență politică*, 1855—1859, București, 1963, p. 436.

Chr. Tell se numără alături de I. C. Brătianu, I. Eliade Rădulescu, C. A. Rosetti, Ion Ghica etc. printre fondatorii Lojei „Steaua Dunării“, înființată la București în 1857, avînd și o medalie¹⁶.

Patriotismul său binecunoscut și dragostea sa pentru interesele poporului român ca : Unire, independență, propășire sînt însă de acum concepute de pe poziții echivoce, mai nebuloase.

În discuția spinoasă din ședințele Adunării ad-hoc a problemei referitoare la o atitudine mai detașată față de puterea suzerană și de tutela marilor puteri, susținută de aripa radicală (liberalii de stînga), Tell se situează în gruparea centristă (moderați) alături de Al. G. Golescu Negru, A. Em. Florescu, Marcu Duilie, N. Picleanu etc.¹⁷. În lupta de opinii din Adunarea ad-hoc, Tell are o poziție echivocă, care reflectă totuși conformismul și subiectivismul său declarînd că : „e mult timp de cînd nu mai face parte din nici o societate, din nici un taraf (partidă, grupare, n.n.) și că lucrează cu toți aceia care vor să ducă țara la fericire și nu la prăpastie“, fapt care provoacă o intervenție energică și francă a lui Magheru, cerîndu-i să-și precizeze poziția¹⁸.

La dezbaterile pe puncte a Memorandului către Marile Puteri, Tell cerea precizări, fiind în vădit dezacord cu formularea în care se specifica precum că „Adunarea reprezentativă să fie pe baze largi“. El întreba : „Ce se înțelege prin : baze largi care să reprezinte interesele generale ?“ și i se răspundea de către I. C. Brătianu, că „ale tuturor românilor“, iar Tell continua, întrebînd : „Ale poporului român întreg, fără deosebire de clasă ?“¹⁹. Desigur, lui Tell nu-i convenea formularea în termeni generali, care să fie interpretată oricum, ci vroia să se precizeze împărțirea pe clase, pe care, de altfel, a susținut-o și în privința alcătuirii Adunării ad-hoc. Prin urmare, nu era vorba de o opoziție formală, ci de fond. Poziția sa politică era accentuat moderată, apropiată de cea a conservatorilor, contrară liberalilor radicali.

¹⁶ B. A. R. Mss. Arh. Chr. Tell, I, Imprimare, 8.

¹⁷ Doc. privind Unirea Principatelor, vol. I., Buc., 1961, p. XLI—XLIII.

¹⁸ Ibidem, I, p. 660—662.

¹⁹ Acte și documente, VI c, p. 83—84, Ședința din 1 noiembrie 1857.

Sursele divergențelor erau profunde, fiind sesizabile în tot cursul dezbaterilor din Adunare. Încă de la începutul discuțiilor asupra actului dezvoltător votului Adunării ad-hoc dat la 9/21 octombrie 1857, deputatul clăcașilor Gh. Lupescu a prezentat un amendament, căruia i-a dat citire C. A. Kretzulescu : „Un guvern constituțional, cu o singură Adunare obștească largă, alcătuită de înfățișători luați din toate stările de oameni ai țării, cari să aibă dreptul să înfățișeze toate păsurile și trebuințele a tot norodului român”²⁰. Deputatul G. Ghica a cerut să se precizeze ce se înțelege prin termenul „stări”, meserii sau clase. I s-a răspuns că prin acest termen se înțelege „clase”. Chr. Tell s-a ridicat împotriva acestui înțeles dat termenului de „stări”, susținând ca formularea să rămână cea redactată de către comisia aleasă de Adunare, anume : „un guvern constituțional cu o singură Adunare reprezentativă, întocmită pe baze îndestul de largi ca să reprezinte interesele generale ale populației române”. Contra amendamentului lui Gh. Lupescu au fost și deputații B. Gănescu și C. Ipceanu, iar pentru, Al. Petrescu. Dar, nevoindu-se a se irita unele din Marile Puteri, deputații, care au susținut acest amendament, l-au retras. I. C. Brătianu a precizat, apoi, că în viitor se vor avea în vedere păsurile țăranilor, fără a mai fi necesară includerea lui într-un Memorandum către Marile Puteri²¹, ceea ce nu era lipsit de temeii.

Turcia, iritată de hotărârile adoptate de către Adunarea ad-hoc, în care nu s-a pomenit nici un cuvânt despre suzeranitate, a adresat, la 28 octombrie 1857, o notă circulară către reprezentanții săi pe lângă Puterile semnatare ale Tratatului de la Paris. Era vorba de cele patru puncte : unirea, domn străin, autonomie, guvern reprezentativ, sub garanția colectivă a Puterilor europene. În notă se preciza că aceste cereri tind mult mai departe, la independență și nu se datorau decât compoziției Adunării²². Reprezentantul Franței, Thouvenel, relata contelui Walewski că a prezentat în numele său observații la nota Sublimei Porți, care-și atribuia un fel de drept de veto împotriva hotărârilor ulterioare ale Congresului. El a contestat utilitatea

---

²⁰ *Ibidem*, p. 101. Ședința din 2 noiembrie 1857.

²¹ *Ibidem*.

²² *Ibidem*, V, p. 741.

practică a acestui demers al Porții, amintindu-i lui Aali Pașa că „cea mai mare parte a românilor exilați din țara lor, în urma evenimentelor de la 1848, au trăit, pînă în ultimul timp, la Constantinopol și acolo au găsit azil“, adăugînd că „d-l Magheru și d-l Tell mai ales, cei doi șefi militari ai insurecției, s-au întors... în Valahia, pentru a lua parte la alegeri și a fi aleși în Divan“²³. Prin urmare, o anume moderație se impunea.

Moderația lui Tell și a altor deputați nu era în întregime un act reprobator, lipsit de rațiune. Astfel, deputatul Eugen Predescu a prezentat un amendament la Memorandum, prin care se propunea ca cele patru puncte să fie intercon condiționate între ele. Gh. Magheru s-a ridicat împotriva condiționării aprobării unei cereri de toate celelalte. C. A. Kretzulescu, la fel, consideră amendamentul periculos. Chr. Tell, dimpotrivă, susținea că „misiunea Adunării e d-a arăta cele patru dorințe împreunate, fără a arăta preferința pentru una din ele“²⁴. Dacă în problema atitudinii față de Marile Puteri, moderația lui Tell putea avea unele urmări pozitive, în cea a dezbaterei problemelor interne, a unor reforme cu caracter social, a căror necesitate stringentă nu mai avea nevoie de argumente, atitudinea sa era îndepărtată de căile progresului, în vădit regres.

În ședința Adunării ad-hoc, din 29 noiembrie 1857, se urca la tribună spre a combate propunerea deputatului P. Cernătescu, prin care se susținea că nu era suficientă simpla prezentare a celor patru dorințe ale românilor, ci, pentru a le da tărie, să se argumenteze înaltei Comisii internaționale că Principatele Române se află într-o gravă situație de dezorganizare a puterilor publice, a căror cauză consta în separarea celor două țări, lipsite de guverne stabile, morale, oneste. După părerea lui P. Cernătescu, admiterea propunerii sale constituia singurul mijloc de evitare a blamului îndreptățit al posterității. Tell s-a pronunțat categoric împotriva, susținînd că națiunea a încredințat deputaților numai misiunea de a se consulta spre a găsi cele mai bune mijloace de a susține interesele generale,

²³ *Ibidem*, p. 778.

²⁴ *Ibidem*, VI 2, p. 108. Ședința din 4 noiembrie 1857.

problemele interne fiind în afara unor astfel de preocupări²⁵.

Constatînd înclinarea unor deputați spre punerea în dezbatere a unor probleme interne, așa precum se procedase în Adunarea ad-hoc a Moldovei, Tell a propus ca toți cei ce împărtășesc această părere să semneze o declarație. Făcea apoi o mărturisire asupra convingerilor sale, afirmînd că nu putea vedea clase în societate. De aceea, accepta binele de oriunde ar veni. Pentru acest motiv, nu s-a alăturat nici unei grupări, spre a fi liber în opiniile sale oricînd. Niciodată n-a vrut să-și angajeze conștiința, din considerentul exprimării neîngrădite²⁶. Argumentînd poziția sa independentă, Tell dădea exemple din Adunare, unde existau, credea el, două partide, de fapt două grupări politice, bine delimitate : unul susținător al progresului, acuzat de a merge prea departe, altul acuzat de a fi foarte conservator. Cu toate acestea, votarea celor patru puncte s-a făcut în unanimitate. N-au existat divergențe decît în privința dezvoltării acestor puncte²⁷. Tell devine, apoi, echivoc. Dar, intențiile sale sînt evidente : Nu era de acord cu radicalii, respingîndu-le sistematic propunerile. Pentru că ce altceva putea să însemne dezacordul declarat precum că el va colabora „cu toți cei care vor să ducă țara spre fericire și nu spre prăpastie”. Ultimii, erau firește radicalii. În atitudinea sa, Tell era susținut de Al. G. Golescu²⁸, un moderat care însă se va menține ca atare, fără a trece vreodată de partea conservatorilor, cum a procedat, mai tîrziu, Tell.

Divergențele între moderați și radicali devin tot atît de încordate ca și între radicali și conservatori. În combaterea radicalilor, Tell ajunge alături de conservatori, participînd la ședințele lor. În ședința din 2 decembrie 1857, deputatul Al. Petrescu propunea ca, înainte de încheierea primei părți a dezbaterilor, Adunarea să trimită o adresă de recunoștință și mulțumire Puterilor garante²⁹. Ion Rosetti, un conservator, vedea în această propunere un pretext pentru prelungirea lucrărilor, care nu puteau avea alt obiectiv decît dezbaterea problemelor interne. S-au

---

²⁵ *Ibidem*, p. 355.

²⁶ *Ibidem*, p. 356.

²⁷ *Ibidem*, pp. 356—357.

²⁸ *Ibidem*, p. 364. Ședința din 2 decembrie 1857.

²⁹ *Ibidem*, pp. 370, 371, 372.

iscat divergențe de păreri, apoi s-a ales o comisie pentru examinarea propunerii lui Al. Petrescu. În calitate de membru al acestei comisii, din care mai făceau parte Al. G. Golescu, Al. Florescu, Dim. Ghica, E. Predescu, Chr. Tell a prezentat Adunării raportul prin care se respingea propunerea lui Al. Petrescu, care a intervenit, insistând spre a fi admisă. Tell a replicat că mulțumirile către Marile Puteri au fost deja votate. În realitate, nu era de acord cu propunerea, care venea din partea radicalilor din Adunare.

Tell susținea, apoi, că în problemele de interes național nu putea fi vorba de minoritate sau majoritate, ci numai de unanimitate. În realitate, simpatiza cu gruparea conservatoare, fiind împotriva radicalilor. Astfel, își exprima nemulțumirea față de precizările făcute de I. C. Brătianu în legătură cu datoria conservatorilor „de a veghea la conservarea drepturilor politice și la onoarea națiunii“, ca unui oare se bucurau de privilegii și erau mai luminați³⁰. Tell, adresându-se conservatorilor, își exprima dezacordul cu I. C. Brătianu, care, spunea el, voia să le dea o lecție asupra manierei de a apăra interesele țării. El credea că e de datoria tuturor a apăra cauza națională, prin toate mijloacele legale. Considera, apoi, că trebuia urmată linia politică generală europeană, o orientare de oportunitate, ceea ce a determinat dezaprobarea unora dintre deputați³¹.

Comisarul francez, Taleyrand-Périgord, aproba poziția lui Tell și a lui Al. G. Golescu în Adunare. Referindu-se la discuțiile aprinse din ședința de la 9 decembrie 1857, când s-a propus votarea unei adrese de mulțumire către Marile Puteri de către radicali, conchidea că aceasta avea drept scop prelungirea fără termen a dezbaterilor : „Discuțiile au făcut loc unor remarcabile discursuri : d-nii Tell și A. Golescu s-au distins în mod deosebit prin expresia curajoasă a adevărilor foarte neplăcute pentru partidul ultra-democratic“³².

În mod evident, Tell considera lucrările Adunării încheiate odată cu votarea celor patru puncte. De aceea, se opunea categoric unui raport prezentat de Gr. Marghiloman,

---

³⁰ *Ibidem*, p. 382.

³¹ *Ibidem*.

³² *Ibidem*, V, p. 835. Telegramă către contele Walewski, din 21 decembrie 1857.

în numele unei comisii desemnate a se ocupa de examinarea a două propuneri urgente : una prezentată de Al. Florescu, care cerea ca Adunarea să înceteze a lua în considerație orice moțiune și să suspende orice lucrare și orice discuție, pînă la luarea unei decizii de către Congresul european, propunere respinsă de către comisie ; alta făcută de D. Brătianu și semnată de 30 de deputați, prin care se propunea luarea unei vacanțe de la data de 10 decembrie 1857, pînă la 3 ianuarie 1858, aprobată de comisie³³.

Chr. Tell a venit la tribună spre a combate raportul comisiei atît ca formă, cît și ca fond. Amintea că programul național conținea două părți : una a și fost îndeplinită prin votarea celor patru puncte, alta rămîne a fi realizată după hotărîrea ce va fi luată de către Marile Puteri, anume legea electorală și punerea bazelor Constituției. În acest sens înțelegea el ca Adunarea să fie prorogată, adică pînă la cunoașterea deciziei Puterilor europene asupra celor patru puncte. Din punctul de vedere al formei, Tell combătea raportul comisiei, întrucît lăsa impresia că Adunarea era suverană³⁴. Astfel, considera nelalocul ei invitația către români de a răspunde atacurilor făcute în ziare și prin alte mijloace, misiunea Adunării nefiind a susține lupta contra celor care combat cauza națională în acest fel. După părerea sa, forma în care era redactat raportul crea o rea impresie asupra Adunării, nedîndu-se dovadă de maturitate în fața Marilor Puteri, căroră li se cerea garanția unui guvern constituțional. Conform afirmațiilor din raport, Adunarea era suverană, rămînînd ca sentinela la postul său, gata a răspunde oricăror atacuri. Dar, în acest fel, se îndepărta de program și de cele expuse în Memorandum³⁵.

Excesul de deferență față de Marile Puteri, recomandat și susținut de Tell, nu era însă decît o pledare, pe căi ocolite, împotriva dezbaterii, fie și în perspectivă, a problemelor interne. Așa, spre exemplu, remarcă faptul că în Memorandum se specifica precum că nu era posibilă o intrare în dezbaterile problemelor interne înainte de decizia Marilor Puteri, ceea ce însemna că după cunoașterea de-

³³ *Ibidem*, VI 2, p. 371, 390—392.

³⁴ *Ibidem*, p. 396.

³⁵ *Ibidem*.

ciziei se putea trece de îndată la dezbaterea unor asemenea probleme. Din aceste motive, propunea Adunării un amendament la raport, de natură a sprijini propunerea lui Al. Florescu, anume de a nu se lua în considerație noi propuneri. Referitor la propunerea lui D. Brătianu de a se deschide Adunarea la 3 ianuarie 1858, Tell propunea un termen nedefinit, condiționat de decizia Congresului Marilor Puteri și de necesitatea elaborării unei legi electorale și punerea bazelor constituționale³⁶.

Pus la vot, cu apel nominal, amendamentul lui Tell a fost respins cu 42 de voturi din 80. În acest fel, raportul comisiei a fost aprobat cu o majoritate de 4 voturi. Lucrările Adunării s-au încheiat, numeroși deputați declarând că și-au terminat mandatul încredințat și, deci, că nu vor mai participa la alte ședințe³⁷.

Pornit împotriva radicalilor, Tell a trecut de partea conservatorilor în Adunarea ad-hoc. Din acest motiv, s-a adresat lui Șt. Golescu spre a propune Brătienilor și lui C. A. Rosetti de a înceta orice inițiativă, de a nu mai accepta a fi aleși în vreo comisie, în sfârșit, de a nu mai apăra nimic în Adunare, renunțând cu totul la rolul lor de pînă atunci, pentru a nu se produce o ruptură în partidul național. Șt. Golescu scria lui N. Pleșoianu, la 25 decembrie 1857, că a respins o asemenea propunere, considerind-o inadmisibilă : „A treia zi după aceasta, Tell a declarat în Adunare că cei ce sînt democrați și republicani nu pot apăra cauza națională pe lângă Puterile astăzi în ființă în Europa și că această misie nu o pot împlini cu oarecare succes decît conservatorii din Adunarea noastră ; așadar Tell a declarat formal Europei că deși am cerut toți un principe străin moștenitor, însă în partidul național capii lui sînt republicani-democrați. Îți mărturisesc — scria Șt. Golescu în continuare către N. Pleșoianu — că nu mă așteptam să văz că ura contra unor indivizi poate să ducă pe omul ce-l știam mai matur în cugetările sale, ca să comită o asemenea necuviință politică ; am suferit mult de această faptă a lui Tell, dar am tăcut. A mai zis, tot în Adunare, că se face o subscripție prin țeară ca să

³⁶ *Ibidem*, p. 397.

³⁷ *Ibidem*, pp. 397—398.

ajute cauza noastră, cei ce cugetă din deputați a merge la Paris ; și că aceasta nu o aprobează³⁸.

Șt. Golescu relatează cu amărăciune cum „De atunci Tell a asistat la toate adunările reacționarilor“, reușind să constituie o comisie cu o majoritate de două voturi, „Reacționarii triumfau cu totul și de atunci au început atacurile, nu numai contra persoanelor ce reprezintă partidul național, ci chiar contra partidului național“³⁹. Opoziția față de asemenea atacuri a crescut, apoi, învingând punctul de vedere al partidului național, adică reluarea lucrărilor Adunării la 20 ianuarie 1858. În ședința următoare a Adunării, după citirea procesului verbal al dezbaterilor ședinței precedente, Tell a depus o declarație semnată de 26 deputați, prin care se aducea la cunoștință Adunării că nu se vor supune hotărârii majorității și nu vor participa la dezbateri, decât după ce Marile Puteri vor aproba elaborarea legii electorale. Majoritatea, temându-se de o nouă discuție furtunoasă, a ieșit din Adunare, înainte de închiderea dezbaterilor : „Această faptă copilărească a majorității am dezaprobat-o chiar în Adunare ; însă nici o faptă nu poate fi atât de criminală, politicește vorbind, decât fapta unei minorități care se însurgează în contra majorității ; și cine este capul acestei minorități ? Iubitul nostru amic Tell ! Acum mai toți aceia care au subscris acea hirtie se căesc azi de fapta lor ; și la 20 ianuarie sînt hotărîți a veni la Adunare“⁴⁰.

Dezacordul cu poziția lui Tell în Adunare l-a exprimat Șt. Golescu lui Tell însuși printr-o scrisoare trimisă la 18 decembrie 1858, prin urmare, după un an de la incidentele petrecute. Astfel, cu deferență, voalat și aluziv, îi făcea un reproș cu privire la atitudinea din Adunarea ad-hoc, îndemnîndu-l la schimbarea acesteia : „Sper iubite Tell, să ne vedem iarăși în sinul Adunării viitoare și aceasta din toată sinceritatea inimii mele, căci precum și pînă acum am crezut că ești un adevărat rumân înimat de simțiminte curat patriotice, nu încetez a crede că și în viitor vei fi acel om deși poate diferim la mijloacele ce credem că ar

---

³⁸ *Documente privind Unirea Principatelor* (prescurtat : D.U.P.), vol. III, pp. 342—343.

³⁹ *Ibidem*. Vezi și scrisoarea lui Dim. Crețulescu către Ion Ghica, din 9/21 decembrie 1857, p. 339.

⁴⁰ *Ibidem*, Vezi și Telegrama baronului de Talleyrand-Périgord către contele Walewski, din 26 decembrie 1857, vol. V, p. 843.

fi priincioase ca să conducă la acel sfârșit. Vrei fericirea patriei noastre întru toate precum o doresc eu. Destul ca să ne stimăm și să ne iubim unul pe altul și din partea-mi mă voi ține legat de această credință. Când ne vom mai întâlni o vom grăi mai pe larg asupra mai multor incidente, căci crez că purtarea noastră în Adunarea viitoare, de vom fi trimiși în sinul ei, trebuie să fie cu totul modificată”⁴¹.

Ștefan Golescu își exprima părerea că, într-o Adunare în care se dezbăteau cele patru doleanțe ale națiunii, atât moderația, cât și extremismul nu-și aveau nici o rațiune. De aceea, nu putea înțelege de ce oamenii de la 1848 au trebuit să se dezbine. Într-o viitoare Adunare independentă întrevade trei curenți : reacționarii, care n-au învățat nimic din evenimente, moderații, care vor veni din rindul extremiștilor, apoi extremiștii, al căror număr va fi în scădere⁴².

Moderația lui Tell depășea, așadar, limitele unei atitudini de deferență față de Marile Puteri, atitudine de care dădeau dovadă în acțiunile lor și radicalii. Nici nu se putea altfel. Radicalii propuneau totuși susținerea, cu demnitate și autoritate sporită de natura împrejurărilor favorabile, a celor patru puncte exprimate în Memorandul adresat Marilor Puteri. Erau tendințele firești ale unei națiuni spre o evoluție politică de sine stătătoare. Afirmarea lor nu era o cutezanță, ci o necesitate. Reprezentanții Marilor Puteri trebuiau convinși asupra tuturor problemelor de care depindea dezvoltarea viitoare a Principatelor. Problemele interne nu puteau fi neglijate. Necesitatea abordării lor era recunoscută chiar de către unii dintre comisarii Puterilor europene, deși cu toții apreciau pozitiv acțiunile moderaților în Adunare, ceea ce era explicabil pentru reprezentanții unor guverne monarhiste, cu tendințe conservatoare, instalate la putere după înăbușirea revoluțiilor de la 1848.

Concepțiile înaintate ale radicalilor liberali români nu erau în concordanță cu vederile diplomației europene, interesată în rezolvarea situației viitoare a Principatelor Române. Evidențierea lor în Adunare, din rațiuni de adversitate politică, generate de o slabă înțelegere a celor

---

⁴¹ *Ibidem*, p. 461.

⁴² *Ibidem*, p. 462.

mai bune mijloace de realizare a progresului social, dăuna, fără îndoială, luptei pentru cauza națională.

Emigrantul polon Jean Louis Gradovicz, informator asupra evenimentelor din Principate, se referea la natura divergențelor dintre deputații Adunării ad-hoc, într-o scrisoare către Ion Ghica, din 11 mai 1858. Adunarea, în loc de a demonstra Puterilor europene, „înaltele capacități pe care le are în materie de reorganizare internă“, căuta mai degrabă a-și evidenția atribute pe care încă nu le putea avea. De aceea, reprezentanții Marilor Puteri nu apreciau linia de conduită a unor oameni capabili: „Comisarii, puțin lucizi și nesesizînd finețea diplomatică a Divanului, au fost induși în eroare, declarînd sus și tare că Moldo-Valahia se distinge printr-o penurie completă de oameni capabili. Ce nedreptate făcută acestor patrioți! A nu recunoaște meritul de oameni serioși decît lui Alexandru Golescu, Tell și Știrbey“⁴³.

Accesele de moderație ale lui Tell, în timpul dezbaterilor din Adunarea ad-hoc, n-au influențat negativ asupra deciziilor privind statutul internațional al Principatelor. Din acest punct de vedere, Tell se situa pe poziții înaintate, de evoluție pe noi trepte de civilizație a națiunii române. Patriotismul și buna credință l-au călăuzit dintotdeauna în activitatea sa. Numai din rațiunile unei nemărginite dragoste de patrie s-au putut uni, în vederea realizării unui scop comun, oameni atît de deosebiți ca origină socială și convingeri politice. Dar, dacă din punctul de vedere al viitorului statut al Principatelor, al înfăptuirii Unirii, exista un acord unanim, în privința problemelor interne dezacordul se ivise încă din timpul revoluției de la 1848, accentuîndu-se și constituind obiectul scîndării treptate și definitive a mișcării naționale. Problema agrară devine pivotul în jurul căruia gravita întreaga viață politică. De felul cum se preconiza rezolvarea ei, depindea situarea fie pe poziții conservatoare, fie liberale. Între ele existau cei puțini și oscilanți. În momentul constituirii partidelor politice, unii vor intra în partidul liberal, alții în partidul conservator.

Christian Tell, unul dintre oamenii politici cu originile cele mai modeste, întîmpinînd mereu dificultăți pentru că nu putea dovedi realizarea unui venit de 400 galbeni, spre

---

⁴³ *Ibidem*, p. 380.

a îndeplini condiția alegerii ca deputat, avînd de întreținut o numeroasă familie, nu se putea ridica totuși la înțelegerea necesității unor profunde schimbări cu caracter social și economic. Lipsa de pătrundere a curenților ideologice avansate ale vremii, consecință directă a unor studii mai puțin stăruitoare, date fiind preocupările sale esențiale, îl determina a fi rezervat față de întreprinderile îndrăznețe, care presupuneau riscuri. Aparținînd micii boierimi, a rămas cu un suflet de rural, evident dispunînd de cunoscutele calități morale ale lumii rurale, dar cu permanenta teamă pentru nou. De aceea, evoluția sa era inevitabilă spre conservatorism.

CONTRIBUȚIA LA CONSTITUIREA STATULUI NAȚIONAL ROMÂN MODERN

Participant de frunte al mișcării unioniste, Tell s-a aflat întotdeauna printre cei mai ardenti susținători ai săi. Îndată, după îndoită alegere a lui Alexandru Ioan Cuza, împreună cu Al. G. Golescu, alt fruntaș unionist muntean, a fost ales deputat în Adunarea electivă a Moldovei, dovadă incontestabilă a prețuirii activității sale politice, a prestigiului de care se bucura printre contemporanii săi¹.

Revelatorie pentru activitatea politică a lui Tell, în primul an după unire, a fost participarea sa ca membru al Comisiei Centrale de la Focșani, care avea sarcina de a dezbate și a face propuneri pentru unificarea legislației Principatelor Unite, deci de a pregăti legile de interes comun. Dar, în loc de o clarificare, lucrurile s-au complicat și mai mult. Lucrările comisiei s-au deschis la 10 mai 1859. Era alcătuită din 16 membri, jumătate moldoveni, jumătate munteni, iar dintre toți aceștia, jumătate aleși și jumătate numiți de către Domn. Prin compoziția ei, reflecta interesul grupărilor politice care se confruntau : conservatorii și liberalii, aceștia din urmă divizați și ei în radicali și moderați.

Ca și în Adunările electivă, în Comisia Centrală, preponderenți erau conservatorii : „Comisia Centrală răsfrângea, în sinul ei, partizile politice care împărțiau țările române în două tabere deosebite : partida trecutului numită în polemica ziaristă a timpului și partida regulamentului (organic), a statului quo, sau reacționară, și partida viitorului : naționaliștii, liberali sau progresiști. În dezba-

---

¹ D.U.P., II, p. 473. Gödel Lannoy către Buol Iași, 3 martie 1859.

terile parlamentare erau denumite cu termeni de *dreapta* și *stînga*².

În primii ani de domnie a lui Cuza Vodă, dreapta se impusese în toate organismele politice. Astfel, în Comisia Centrală, Radu Rosetti, candidatul dreptei la funcția de președinte, a reușit să fie ales cu 8 voturi, contra candidatului progresist Șt. Golescu, care a întrunit 7 voturi³.

Presa timpului considera Comisia „un așezămînt conservator în chestiuni sociale“, în unele ziare se scria chiar că ar fi alcătuită din elemente reacționare, ceea ce era, evident, exagerat. Fără îndoială, conservatorii nu mai puteau lupta, după Unire, pentru menținerea vechii stări de lucruri, dar reformele le vroiau „cît mai dulci cu putință“⁴. Un exemplu de acest fel îl constituia respingerea luării în dezbatere a reformei electorale prezentate de liberali, motivîndu-se că Adunările electivă aveau suficient timp a se ocupa de această problemă.

În ședința Comisiei Centrale din 30 mai 1859, Gr. Sturza, în temeiul art. 32 din Convenția de la Paris, sprijinit de Apostol Arsachi și Petre Rosetti, a anunțat pregătirea unei propuneri potrivit căreia urma ca Regulamentul să fie ales ca bază pentru elaborarea noii Constituții, adică tocmai ceea ce se anulasă prin Convenție. Chiar un membru al dreptei, Al. Florescu, se mira de confuzia ce se făcea în problema Regulamentului și a Constituției.

Tell, adversar vehement al vechii stări de lucruri, în-deosebi al Regulamentului, consecință directă a protectoratului țarist, a prezentat o contrapropunere, sprijinită de Șt. Golescu, G. Arghiropol, L. Steege, E. Predescu, V. Mălinescu și M. Kogălniceanu, prin care se respingea luarea ca bază a Regulamentului organic și propunea elaborarea unei Constituții noi. Printre altele, Tell susținea că, întrucît Convenția de la Paris prevedea o nouă organizare a Principatelor, era necesară și o Constituție nouă. Dintr-o activitate mecanică, care ar porni de la revizuirea Regulamentului organic, ar ieși „o aglomerațiune de legi de tot soiul și de tot ordinul, neavînd între ele nici o legătură naturală, o monstruoasă legislație neaccesibilă marelui majorității a națiunii, care are necesitate de legi lămurite și precise

---

² A. D. Xenopol, *Domnia lui Cuza Vodă*, vol. I (vol. VII al *Istoriei românilor din Dacia traiană*), București, 1903, p. 103.

³ *Ibidem*, p. 104.

⁴ *Ibidem*.

și a căror filiațiune logică să fie vederată la toți ochii. Cu o asemenea colecțiune monstruoasă au voit oare Puterile să ne înzestreze Principatele?“⁵. Tell preciza că nu credea să țină cineva la Regulamentul organic, afară doar de cei ce nutreau speranța ascunsă de a-și asigura, sub acest nume, privilegiile pe care acesta le consacra, desființate apoi prin Convenție. Acest document prevede clar că e vorba de un act constitutiv al Principatelor Unite, așadar de o Constituție, un elaborat nou, pentru o situație deosebită fundamental de ce a fost în trecut. Nu se pot face confuzii de acest fel : altul era statutul internațional al Principatelor sub Regulamentul organic, cu totul altfel avea să fie după Unire. Împotriva afirmațiilor sale, a luat cuvîntul Gr. Sturza, contraargumentînd îndelung⁶.

Concepția lui Tell în Comisia Centrală de la Focșani, cu privire la elaborarea noii Constituții, era generată de convingeri democratice asupra evoluției politice a statului român modern în contextul relațiilor internaționale. El respingea categoric orice încercare de introducere, pe căi ocolite, a unor stări de lucruri din trecut, în discordanță cu noile cuceriri democratice ale poporului român consființite prin Convenția de la Paris.

Dacă din acest punct de vedere concepția sa evolua pe calea progresului, în privința problemelor interne, de ordin social-economic, rămînea pe poziția moderată din trecut, trecînd deseori, cu unele deosebiri nesemnificative, de partea conservatorilor și tot mai vehement împotriva radicalilor. În toate celelalte probleme dezbătute, Tell a fost de partea conservatorilor. Astfel, radicalii din Comisia Centrală au susținut că, înainte de înfăptuirea deplinei Uniri, era necesară interesarea țăranilor în sprijinirea ei. Conservatorii, în scopul de a ocoli începerea unor dezbateri în problema agrară, se pronunțau consecvent pentru un principe străin : „Unul singur dintre radicali s-a raliat acestui strigăt emis de data aceasta de conservatori, acest om era Tell“⁷.

---

⁵ M. Kogălniceanu, *Proiect de Constituțiunea Principatelor Unite Moldavia și Terra Românească elaborat de Comisiunea Centrală și Protocoalele Comisiunei Centrale atîngătoare de Constituțiune publicate de...* vol. I, Iassi, 1861, p. 125 și urm.; A. D. Xenopol, loc. cit., p. 106.

⁶ *Ibidem*, p. 134 și urm.

⁷ D.U.P., III, p. 617. Al. G. Golescu către D. A. Sturdza, Focșani, 9 iunie 1859.

Tell însuși relatează despre poziția sa în dezbaterile problemei principelui străin. Astfel, într-o scrisoare către V. Boerescu, trimisă din Focșani la 8/20 august 1859, își exprimă opinia hotărâtă și contrară radicalilor, mai ales lui C. A. Rosetti : „În privința Unirii și a principelui străin, nu sunt la nici o îndoială că ești de opinia cu totul contrarie de a colegului și confrate al d-tale în ziaristică Russetu, care vrea să facă pe lume a crede că rumânii de la 59 nu mai au tot acele opinii politice ca în 57. Tristă țară care are asemenea patrioți”⁸.

Conservatorii din Comisia Centrală, orientați de principele Gr. Sturza, fost pretendent la domnie înainte de alegerea lui Alexandru Ioan Cuza, nutreau sentimente de ostilitate față de Domnitorul Unirii. În mod vădit, alegerea le fusese impusă și, ulterior, n-au acționat decât pentru împiedicarea recunoașterii ei definitive, considerînd-o ca o soluție tranzitorie, provizorie, pînă la alegerea unui principe străin, prevalîndu-se de cererea făcută în Memorandumul către Marile Puteri votat de Adunările ad-hoc. În acțiunile lor reprobabile, conservatorii se eschivau de la luarea în considerație a imposibilității unirii sub un principe străin, pentru simplul motiv că Imperiile vecine erau împotriva Unirii. Singura soluție cu sorți de izbîndă era alegerea succesivă a aceluiași domnitor în ambele Principate, ca o etapă de tranziție spre unirea deplină. Dificultățile recunoașterii ei dovedeau cu prisosință judiciozitatea alegerii lui Cuza Vodă. Dar, sfidînd evidența, conservatorii din Comisia Centrală s-au situat pe poziții ostile domnitorului Unirii, evidențiate, îndeosebi, cu prilejul dezbaterii proiectului de răspuns la mesajul tronului, începînd cu a 12-a ședință, 4 iunie 1859.

Proiectul de răspuns redactat de către o comisie alcătuită din Radu Rosetti, C. Brăiloiu, raportor, Al. Florescu, Chr. Tell, E. Predescu, deci în majoritate conservatoare, nu se referea în nici un fel la problemele interne, care făcuseră unul din obiectivele mesajului tronului, ci amintea că Domnul făgăduise să se retragă îndată după alegerea unui principe străin. Îndeosebi se sublinia că electivitatea șefului statului dăuna unirii. Numai alegerea pe viață a unui principe străin ereditar ar fi putut asigura permanența unirii. Împotriva acestui proiect de răspuns la mesajul

---

⁸ *Ibidem.*

jul tronului s-au ridicat Ludovic Steege, apoi Gr. Văsescu, considerându-l „un act de ostilitate contra domnitorului“. A. D. Xenopol, referindu-se la atitudinea lui Tell, oscilantă dar, desigur, înclinînd de partea elementelor conservatoare, spunea : „Mălinescu și Tell, ambii membri ai partidului stîngii (cel din urmă și membru al comisiunii de răspuns) îngăimează în două înțelesuri deosebite : Mălinescu primește proiectul, însă este de părere a i se adăogi cîteva cuvinte privitoare la reforme, Tell conchide că s-ar putea schimba vericare rostiri nepotrivite“⁹. De aici, Xenopol trăgea concluzia că partidele nu erau constituite pe bază de principii sau comunitate de interese stabile, unii dintre membrii diverselor grupări oscilînd într-o parte sau în alta. Ca membri ai comisiei de redactare a proiectului de răspuns, Al. Florescu și C. Brăiloiu l-au apărut. La fel Gr. Sturza care preciza că îndoita alegere era străină prevederilor Convenției de la Paris, considerînd, ca atare, domnia lui Cuza Vodă ca un provizorat : „Domnul, oricît timp ar guverna, nu poate fi privit decît ca depozitorul demnității domnești și că este chemat a stăpîni țara noastră pînă cînd Europa ne va da un Principe străin“¹⁰.

Propunerea făcută în proiectul de răspuns la mesajul tronului, la care contribuise și Tell, de a se considera uniunea deplină și desăvîrșită doar sub un principe străin înfrunța, de fapt, voința Puterilor garant. A. D. Xenopol cita în acest sens, dintr-un articol publicat în „Românul“ din 15 august 1859. „Votarea unui articol ca acel de care e vorba era o neiertată greșeală căci cum vrea comisia centrală ca domnitorul să-i îndeplinească dorința cînd această cerere fusese răspinsă de Convenția de Paris în puterea căreia lucra tocmai comisia centrală“¹¹ ; apoi un alt articol din „Tribuna“, 3 septembrie 1859 ; „Și într-adevăr art. 33 din Convenție prevede că comisia centrală este chemată a priveghea la intacta păstrare a dispozițiilor constitutive ale noiei organizări a principatelor. Cum putea ea atunci să propună principele străin și ereditar care nu fusese admis de Convenție ?“¹².

Ștefan Golescu, membru al Comisiei Centrale, susținea și el același lucru în cadrul dezbaterilor : „este foarte pro-

⁹ A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 109.

¹⁰ *Ibidem*, vol. I, partea a II-a, pp. 397—398.

¹¹ *Ibidem*, I, p. 112.

¹² *Ibidem*, p. 112.

tabil că lucrînd contra sfaturilor date de puterile bine voitoare de a nu face nici un pas contra Convenției, după alegerea îndoită, vom desface cu minile noastre edificiul pe care l-am rădăcat cu atîta greutate în ziua de 24 ianuarie¹³.

Christian Tell se afla însă, în această problemă, pe poziții conservatoare. Mihail Kogălniceanu, care pledase îndelung împotriva proiectului de răspuns la mesaj și pentru punerea în dezbatere a unor legi în vederea desăvîrșirii unirii, îmbunătățirea soartei țăranilor, care, sublinia el, au dat întotdeauna mult și au primit foarte puțin, a fost combătut tocmai de către Tell. După părerea sa, M. Kogălniceanu încălcase Regulamentul Comisiei punînd în discuție asemenea probleme. Președintele Comisiei trebuia să-l întreprună. Lui Tell îi plăcea să creadă că era consecvent în atitudinea sa față de alții, precum Kogălniceanu, care depășeau limitele stabilite în ordinea de lucru a Comisiei. Astfel, la începutul dezbaterilor, Gr. Sturză a propus luarea ca bază a Regulamentului organic în elaborarea noii Constituții. El, Tell, a fost împotriva. S-a decis începerea lucrărilor la Constituție, apoi Kogălniceanu a venit cu propunerea de a se amîna pe altă dată pentru a face loc dezbaterii unor legiuri considerate de el mult mai oportune, ceea ce înseamnă lipsă de consecvență. Tell preciza că nu era posibil să nu se menționeze în Constituție problema unirii și a principelui străin¹⁴.

Criticat mai tîrziu, într-o ședință a Adunării legislative, din 6 februarie 1863, de către Anastasie Panu pentru lipsa de consecvență în opinii, Tell a fost apărat de Gr. Sturza, fost membru cu orientare conservatoare în Comisia Centrală de la Focșani. „D. Panu n-a fost drept în privința d-lui cînd l-a acuzat că și-a schimbat opiniunile. Socotesc de onoarea mea a declarat că la comisiunea centrală d. Tell a votat cu noi, n-a uitat opiniile sale anterioare¹⁵.

Moderația, cu o vădită înclinare spre dreapta, a fost așadar linia de conduită a lui Tell și în dezbaterile Comisiei Centrale de la Focșani. Contra radicalilor, cînd se punea problema luării în dezbatere a unor măsuri cu caracter social-economic, el s-a situat și împotriva conservatorilor

¹³ *Ibidem*, p. 113.

¹⁴ M. Kogălniceanu, *loc. cit.*, p. 238—243.

¹⁵ *Protocoloalele ședințelor Adunării legislative*. Supliment la „Monitorul Oficial” nr. 48. Ședința din 6 februarie 1863, p. 2—3.

în problema propunerii de a se lua ca bază Regulamentul organic în elaborarea Constituției. Fără a fi adversar al reformelor, prin atitudinea sa moderată, Tell le amîna rezolvarea, acordînd prioritate problemelor de ordin general, în care erau interesate toate clasele sociale. Dar și în această privință concepția sa politică era pătrunsă de unele influențe conservatoare, ca în cazul dezbaterii problemei unirii și principelui străin. Pe calea urmată în dezbaterile sale, Comisia Centrală trebuia să-și suspende ședințele, mai ales că membrii săi doreau să fie prezenți în alegerile generale¹⁶. După aceste alegeri, Tell n-a mai fost desemnat în Comisia Centrală de la Focșani.

Timp de doi ani, pînă la 30 decembrie 1862, cînd a fost numit ministru în cabinetul N. Crețulescu, Tell nu mai are o activitate notabilă, avînd mai mult răgaz a se ocupa îndeaproape de sine și familia sa. Aflîndu-se încă la Focșani, la 29 ianuarie 1860, scria soților Niță și Paulina Magheru, ginerele și fiica sa, îndemnîndu-i la o viață cumpătată, la respect reciproc. Din această scrisoare, printre puținele de acest fel, rezultă concepția sa despre familie și societate, duioasele sale sentimente paterne: „Am recept astăzi epistola voastră cu cea mai vie plăcere, căci fericirea voastră face pe a mia. Vă urez ca toată viața voastră să o petreceți în fericirea de care vă bucurați acum... Fiți uniți și indulgenți unul în privința altuia pentru defectele voastre, dacă din nenorocire nu vă puteți desface de ele. Fugiți cît puteți de dispute personale și concentrați cît puteți traiul vostru în familie, fără a căuta distracțiuni în societate, care adesea au de rezultat disoluțiunea familiei. Fugiți mai cu seamă de societăți corupte, cum sînt mai cu seamă ale ciocoilor și ciocoaicelor mari”¹⁷.

Pare-se că fiica sa Paulina n-o ducea tocmai bine în căsnicia cu nepotul lui Gh. Magheru, de care s-a și despărțit mai tîrziu: „Îți mai repet astăzi, ceea ce ți-am spus și altădată — se adresa el fiicei sale —, că nu voi suferi să fii nedreptățită și rău tractată de nimeni, pe cît timp dreptatea va fi de partea ta. De aceea, silește-te să o ai tot-

---

¹⁶ B. A., Msse, *Fond Chr. Tell*, Scrisoare către soții Niță și Paulina Magheru din Focșani, 29 ianuarie 1860. S $\frac{42}{C1}$

¹⁷ B. A., Msse, *Correspondență*, *Fond Chr. Tell*, S $\frac{42}{C1}$

deauna de partea ta, purtîndu-te bine cu bărbatul tău și nedîndu-i ocasiunea a fi brutal. Mai rabdă puțin, iubita mea Polli, pînă la venirea mea acolo și fii încredințată că lucrurile vor merge mai bine¹⁸.

După împlinirea vîrstei de 50 de ani, Tell primea pensie corespunzătoare gradului de maior, așa precum fusese înainte de revoluție¹⁹. Ca membru al Comisiei Centrale de la Focșani primea 5 000 lei și diurnă²⁰. Veniturile sale, deși neîndestulătoare, date fiind numeroasele sale obligații de familie, i-au îngăduit totuși a contribui la dezvoltarea armatei românești, căreia îi dedicase cea mai mare parte din activitatea sa în timpul revoluției. Astfel, în septembrie 1860, Tell dădea suma de 1 000 lei casieriei Ministerului Finanțelor în contul împrumutului de cinci milioane, votat de Cameră pentru „îmbunătățirea armelor oștirii”²¹.

Tell primise mandat din partea Camerei de a face parte din Comisia de verificare a titularilor pensionarilor. Rapoartele întocmite au fost aprobate de Consiliul de Miniștri, activitatea sa fiind apreciată pozitiv. I s-a reînnoit mandatul pe încă o jumătate de an, la 3 septembrie 1862, printr-o adresă a Ministerului de Finanțe, în care era rugat să se constituie în comisie împreună cu ceilalți membri, spre a continua activitatea „într-o chestiune așa de gîngășă atît pentru tezaur, cît și pentru persoanele ce au drept la pensie”²².

Perioada unei activități mai puțin fructuase pentru Tell trecuse odată cu numirea sa ca ministru al Cultelor și Instrucțiunii în guvernul lui N. Crețulescu. Titularii postului fuseseră Gh. Crețeanu, de la numirea guvernului în 24 iunie 1862 pînă la 16 iulie 1862, și Nicolae Dim. Racoviță, pînă la 30 decembrie 1862. De la această dată și pînă la 26 mai 1863, conducerea ministerului a fost încredințată lui Chr. Tell, fiind părăsită prin demisie²³.

---

¹⁸ *Ibidem*. Scrisoare din 20 august 1860 către Paulina Magheru, S⁴³
C1

¹⁹ *Ibidem*, Arhiva Chr. Tell, I, varia 40.

²⁰ *Ibidem*, varia 36.

²¹ *Ibidem*, I, acte 56, 57. Nota Ministerului de Finanțe din 24 septembrie 1860.

²² *Ibidem*, I, acte 60.

²³ Vezi Dan Berindei, *Guvernele lui Alexandru Ioan Cuza (1859—1866). Liste de miniștri*, în *Revista Arhivelor*, II, nr. 1, 1959, p. 159.

Îndată după numirea sa, la redeschiderea Adunării legiuitoare, în ianuarie 1863, Tell redevine activ, participînd la dezbateri. Venind în discuție proiectul de lege pentru deschiderea unui credit de 150 000 lei în plată de dobînzii la împrumutul național de cinci milioane s-au făcut propuneri pentru numirea unei comisii permanente la Ministerul de Finanțe, spre a controla buna folosire a creditului, ceea ce însemna fără îndoială o neîncredere în guvern. Mai mulți deputați au susținut necesitatea comisiei, contrar argumentelor primului ministru, desigur adversar al propunerii. Cel mai îndrîjit susținător al propunerii de instituire a comisiei a fost Anastasie Panu, care argumenta prin aceea că „însuși Ministerul de Finanțe a recunoscut existența unei dezordini în finanțe”²⁴.

Ca membru al guvernului, Tell se simte solidar și, de la tribuna Adunării, respinge categoric criticile îndreptate contra acestuia, considerînd punerea problemei în acest fel destul de gravă. De aceea, propunea a se stabili cu exactitate drepturile și datoriile puterii executive, precum și ale puterii legislative, numai în acest fel fiind posibile progrese în lucrările Adunării. Oricum, era de părere Tell, încercarea de a pune sub epitropie puterea executivă nu avea nici un temei legal. Evident, guvernul are și drepturi și datorii și atîta timp cît nu depășește atribuțiile sale, nimeni nu-l poate ataca. Considera că nici Camera nu putea intra în atribuțiile guvernului, nici guvernul în cele ale Camerii. Tell afirma că în activitatea tuturor se pot comite greșeli, dar nimănui nu i se poate pune la îndoială patriotismul și, dacă este așa, trebuie să căutate cele mai adecvate mijloace pentru îndreptarea greșelilor printr-un sprijin reciproc. Dacă puterea executivă încalcă legile, apoi trebuie pusă în dezbatere o asemenea problemă. Adunarea are acest drept: „Afară din acest drept însă, cînd veți trece peste dînsul și vă veți amesteca în atribuțiunile puterii executive, dați-mi voie a vă spune că comiteți o ilegalitate, și cînd se comit asemenea ilegalități din partea acestor două corpuri mari ale statului, suntem pe calea dezordinii și dezordinea nimeni nu poate prevedea unde poate ajunge. Cestiunea este aceasta: are drept Camera să puiă epitropiă puterii executive. Eu

---

²⁴ *Protocoalele Adunării legiuitoare*, Supliment la „Monitorul Oficial” nr. 19. Ședința din 14 ianuarie 1863, p. 4—6.

deneg acest drept Camerei și pe cît timp vom sta pe aceste bance, declar că nu primim o asemenea epitropie²⁵.

Tell se afla din nou pe poziția de moderație, într-un guvern moderat, ale cărui puncte de vedere le împărtășea și le apăra. Dezordine în finanțe exista totuși, deputații fiind îngrijorați de această stare de lucruri. Propunerea instituirii unei Comisii permanente era justificată, de îndată ce se ajunsese într-o asemenea situație. Întocmai ceea ce a demonstrat, ulterior, deputatul D. Văsescu, combatînd pe Tell. El arată că niciodată Camera nu și-a depășit atribuțiile. Există dezordine în finanțe și Ministerul se face vinovat de aceasta, întrucît a cheltuit bani publici fără aprobarea Camerei. Regretă că Tell consideră instituirea unei comisii permanente ca o epitropie, în situația în care guvernul propune un buget de 164 milioane cheltuieli și Camera constată că sînt numai 121 milioane lei venituri. Bugetul nu se poate întemeia numai pe împrumuturi²⁶.

Tell căuta a pleda totuși în favoarea guvernului. Recunoștea dreptul deputaților de a fi îngrijorați de dezordinea din domeniul finanțelor, dar nu putea fi de acord cu termenul de bancrută. Consideră greșită intenția unor deputați de a vota instituirea comisiei permanente. El face apel la patriotism, în scopul de a se renunța la propunere : „Toți suntem oameni, putem greși și este nobile și generos a recunoaște greșelile noastre, a le mărturisi și a căuta a le îndrepta²⁷. Dar, politica era incompatibilă cu sentimentalismul recomandat de bunul și generosul Tell. Interesele economice amplificau lupta pentru putere dintre diversele grupări politice rivale, în condițiile în care domnia devenise autoritară, numind un guvern moderat, considerat personal. Christian Tell, militar de carieră și mic proprietar rural, nu reușea să pătrundă în profunzimea noii doctrine liberale a burgheziei în ascensiune. Liberalii, la fel ca în domeniul economic, utilizau în viața politică tot felul de mijloace spre a-și atinge scopul propus. Procedeele utilizate de burghezie, care nu putea exista fără a agita neconținut viața politică, spre a pune mina pe putere, erau respinse de către conservatori.

---

²⁵ *Ibidem*, p. 6.

²⁶ *Ibidem*, p. 7.

²⁷ *Ibidem*, p. 8.

Tell va deveni unul dintre aceștia. Îl împiedica, deocamdată, numai trecutul său revoluționar. Când nu va mai putea suporta, de unul singur, ascensiunea politică a liberalilor radicali, mereu în efervescență și în ofensivă contra elementelor de dreapta, va trece fără rezerve alături de conservatori, spre a le spori prestigiul și forța de rezistență, el fiind unul dintre numele ilustre ale istoriei moderne a României. O evoluție firească a unui om legat de altă lume și de altă concepție politică, socială și economică decît cea a elementelor radicale ale burgheziei. De aceea, ca orice conservator, aflat în impas, făcea apel la o permanentă armonie socială, la înțelegere, sentimente nobile de generozitate.

D. Ghica, un conservator, nu era de acord cu încă moderatul Chr. Tell. Referindu-se la atitudinea guvernului în Cameră, afirmă că mai mult complică situația, iar, cît despre Tell exagera în mod evident în legătură cu numirea comisiei permanente. I. Otetelișanu considera că, din moment ce guvernul aprecia numirea comisiei ca o ofensă, să i se acorde creditul fiind vorba de o sumă mică. Tell, adeptul principiilor ferme, preciza că fie mare sau mică suma n-avea importanță. Importantă era respectarea principiului potrivit căruia „puterea legislativă nu are dreptul a pune asemenea epitropie puterii executive”²⁸.

M. Kogălniceanu, și el un liberal moderat, lua apărarea lui Tell și a guvernului. Declara că se bucura de numirea lui în guvern, exprimîndu-și dorința de a avea cît mai mulți miniștri ca el. De la început, s-a spus că guvernul era de tranziție, întrucît majoritatea din Adunare refuzase a forma guvernul, după asasinarea fostului prim ministru Barbu Catargiu. Prin urmare, în situația existentă, Tell avea dreptate afirmînd că era nevoie de un devotament deosebit spre a accepta demnitatea de ministru: „Da, domnilor, și eu o declar că trebuie un mare devotament ca cineva să răspundă la apelul tronului și să șcază astăzi pe banca ministerială”²⁹.

Tell se considera omul datoriei și acționa ca atare. Intrat din convingere în guvernul moderat prezidat de N. Crețulescu, se identifica liniei sale de conduită. În lipsa ministrului de finanțe, a prezentat proiectul de lege referitor la acordarea unui credit de 600 000 lei pentru

²⁸ *Ibidem*, p. 1—3.

²⁹ *Ibidem*, Ședința din 15 ianuarie 1863, p. 1.

plata dobânzilor la împrumuturile ce vor fi contractate de guvern în cursul anului. Prezenta, apoi, starea grea a finanțelor, datorită nestrîngerii veniturilor. Cel mai mult suferea armata și instituțiile publice. Dar, țara suferea nu numai din cauza dezordinii în finanțe, ci și din cauza agitațiilor politice sterile. Era acuzat guvernul de manevrare a trupelor în scop de intimidare, ceea ce e lipsit de temei. Nu același lucru se poate spune despre unii membri ai Adunării : „Se zice, domnilor, că între deputați se fac adunări cari au de scop să răstoarne starea de lucruri, se zice că s-au format programe, se zice că s-a compus chiar guvern provizoriu, liste de proscripțiune etc. etc.”³⁰. Aceste zvonuri nu sînt de natură a liniști spiritele, ci din contră. Face apel la rațiune, spre a se vota proiectul prezentat, menit a restabili ordinea și liniștea în țară. Considera prioritară preocuparea față de problemele majore ale țării, și nu de membrii guvernului : „Cînd veți da probe că voiți să împingeți țara spre progres fiți încredințați, domnilor, că atunci veți avea ministeriu după chipul și asemănarea d-voastră ; dar numai atunci... Și fiți bine încredințați că pînă nu ne vom uni ca să punem țara în starea normală, pînă nu vom face să înceteze zisele și îngrijirile, pînă atunci nu va fi liniște, nu va fi ordine”³¹.

Criticile îndreptate de Tell împotriva opoziției n-au rămas fără urmări. Pe bună dreptate, el dezvăluia unele practici politice reprobabile, generate de lupta pentru putere, care slăbeau, evident, forțele progresului tocmai în momentele decisive ale consolidării unirii. La rîndul său Tell contribuise implicit la favorizarea acestor practici politice în timpul dezbaterilor Comisiei Centrale de la Focșani, intrucît iarăși, pe bună dreptate, i se reproșa lipsa de consecvență chiar de către Gr. Sturza, care-l aprecia pentru activitatea depusă atunci.

Deputații opoziționiști încearcă a respinge alegerea lui Tell ca deputat, pe motivul că n-ar putea justifica 400 galbeni venit anual, condiție indispensabilă în această privință. Prezintă raportul comisiei de verificare a noilor alegeri, în ședința din 18 ianuarie 1863, s-au constatat nereguli în alegerea unor deputați, printre care și Tell. Aceasta nu era decît o șicană. C. Grădișteanu preciza că Tell a fost înscris cu un venit de 400 galbeni, fiind re-

³⁰ *Ibidem*, p. 5.

³¹ *Ibidem*.

cunoscut și ales deputat. Comisia nu a considerat temeinice listele electorale și a cerut noi dovezi pentru a constata venitul. Al. Florescu, un conservator, considera alegerea lui Tell legală și, prin urmare, valabilă. G. Vernescu făcea precizarea că a fost ales în unanimitate. N. Rucăreanu lua și el apărarea lui Tell, afirmând că „nici nu mai trebuie discutată alegerea d-lui Tell, pentru că d-lui a fost ales în unanimitate”³².

Înfruntările de opinii pe această temă au continuat, Adunarea fiind tot mai îndirjită contra guvernului. Atît dreapta, cit și stînga se coalizaseră. Principele Gr. Sturza, un conservator, afirma că are prieteni în guvern, printre care și Tell. Îl sfătuia însă să se retragă „ca să nu aducă țara în colisiune cu puterea esecutivă”³³. Într-o altă ședință a Adunării, Gr. Sturza spunea că, dacă a fost de acord cu poziția lui Tell în Comisia Centrală de la Focșani, acum nu mai putea fi: „Cu părere de rău și cu foarte mare părere de rău, vād însă că nu mai putem astăzi fi împreună, fiindcă n-ași fi dorit de loc ca un om ca d. Tell, care are curajul de a susține opiniunile sale și talentul de a le apăra, să-l vād astăzi pe un alt tărîm, în opozițiune cu acele principie. Nu putea un cetățean ca d-lui care a votat constituțiunea împreună cu noi se susțiă că poate un ministru, în regimele constituționale, să stea la guvern fără încrederea Adunării”³⁴. Considera necesară o explicație din partea lui Tell, îndoindu-se de solidaritatea ce ar exista în sînul guvernului. Dar, miniștrii toți s-au declarat solidari între ei, inclusiv Tell.

Într-o ședință anterioară a Adunării, 22 ianuarie 1863, Anastase Panu, membru al grupării radicale, prezentase un amendament la proiectul de răspuns la mesajul tronului, prin care cerea să se includă în text că „Adunarea, la această ocasiune, este datoare să arate toate suferințele și nevoile țarei”³⁵. În amendamentul prezentat de An. Panu se mai spunea că guvernul n-a răspuns la așteptările Adunării. Astfel, n-a făcut nici o dare de seamă, de la deschiderea sesiunii, asupra problemelor interne și externe, nici asupra situației financiare, despre care chiar

³² *Ibidem*, ședința din 18 ianuarie 1863, p. 1—3.

³³ *Ibidem*, p. 7.

³⁴ *Ibidem*, ședința din 6 februarie 1863, p. 3.

³⁵ *Ibidem*, Supl. la M.O., nr. 30, Ședința din 22 ianuarie 1863, p. 3.

ministrul de resort declara că este „în cea mai mare dezordine“. Statul român — menționa An. Panu în amendamentul prezentat — se afla într-o situație dificilă, iar, în acest timp, guvernul încalcă principiile constituționale. În proiectul de răspuns la mesaj al opoziției din Adunare, ceea ce era considerat a fi amendamentul propus, se adresa domnitorului următoarele cuvinte: „De patru ani, guvernul Măriei Tale nu și-a aplicat puterile sale legale spre a înlesni sincera funcționare a mecanismului constituțional și astfel acest regim n-a putut da roadele ce cu drept cuvânt aștepta de la dînsul și țeara și Europa“³⁶. Datoria ce revenea Adunării era grea și dureroasă, dar s-a considerat oportun de a se arăta domnitorului și Europei „dezvelite în toată goliciunea lor, ranele ce bîntue națiunea și o fac să sufere amar“³⁷.

Amendamentul prezentat de An. Panu schimba complet sensul răspunsului la mesajul tronului, fiind, de fapt, un atac îndreptat contra lui. Comisia care a redactat proiectul a acceptat unele modificări, dar a respins amendamentul lui An. Panu, decizindu-se, totuși, publicarea ambelor proiecte de răspuns³⁸.

An. Panu îndrepta apoi criticile sale împotriva lui Tell. Începea, pentru a argumenta mai bine, prin a se referi la activitatea sa ca membru al Comisiei Centrale de la Focșani, revenind la părerile actuale ale acestuia cu privire la prerogativele puterii executive: „D. ministru de culte a zis că ministerul nu trebuie să fie expresiunea majorității și că n-are trebuință să cerșetoriască încrederea Adunării“. Nimic mai greșit decît această părere, întrucît nu era altceva decît o violare a Constituției. Nu i se puteau ridica Adunării toate drepturile: „Mai zice-va oare d. ministru de culte pe care articol mă întemeiez pentru a-l întreba cine este, cînd îl văz într-un ministeriu neconstituționale. Cum, d-le ministru, ai fost pârtaș al Revoluțiunii din 1848, ai fost apoi în Comisiunea Centrale, în contra acelora cu cari ai lucrat la 1848, ș-acum vii într-un ministeriu (guvern, n.n.) care este contra ș-a unora ș-a altora și nu-mi recunoști dreptul d-a te întreba cine ești?“. Considera că Tell nu mai era consecvent convingerilor sale politice

---

³⁶ *Ibidem*, p. 4.

³⁷ *Ibidem*, p. 6.

³⁸ *Ibidem*, Supl. M.O. nr. 37. Ședința Adunării legiuitoare din 1 februarie 1863, p. 3.

numind datoria puterii executive de a cere încredere Adunării — cerșetorie, iar Adunarea „vatră de conspirațiune“. Din cauza relelor multiple ale guvernării : „Stînga și cu dreapta... s-au unit ca să spuie aceasta tronului“³⁹.

Într-adevăr, conservatorii și liberalii se uniseră contra guvernului. Însuși Lascăr Catargiu, cunoscutul fruntaș conservator, ataca politica guvernului și atitudinea lui Tell, nefiind de acord cu afirmațiile acestuia, precum că se puteau limita drepturile Camerii, în conformitate cu art. 15 din Constituție⁴⁰.

Din partea liberalilor radicali, Tell era aspru criticat de către I. C. Brătianu. În discursul său asupra contra-proiectului de răspuns la mesajul tronului, rostit în ședința Adunării Generale din 11 februarie 1863, se referea la amendamentul lui An. Panu, semnat de 32 de deputați, printre care și el, I. C. Brătianu. Guvernul prezidat de N. Crețulescu era considerat și de către dreapta și de stînga guvern personal al domnitorului. În pofida unor mari divergențe din trecut, stînga se unise cu dreapta, întrucît, după părerea lui I. C. Brătianu, „dreapta se pune pe tărîmul național“. Era nedumerit și se întreba de ce acei care protestau contra dreptei, bazîndu-se pe faptele sale din trecut, nu s-au unit cu stînga contra ei : „Dacă v-ați fi unit toți cu noi, partidul național, era să iasă triumfător. De ce înverșunarea vă vine astăzi cînd dreapta nu mai e la putere și cînd din contră se pune pe tărîmul național ? Cum, d-le Tell, d-ta, care în Comisiunea Centrală, după d-l Sturza, ai fost mare patriot, cum nu-ți aduceai aminte atunci de relele ce au făcut boerii ? Cum atunci nu puneai la îndoială sinceritatea lor ? Cum, d-ta, care atunci ziceai că nu voești a face parte din gașcă de turburători, adecă din partidul național și care benchetuiai cu boerii, cum vii astăzi să ne impuți nouă că ne-am unit cu dinșii, că ne-am dat mîna cînd am văzut pericolul la ușă, că ne-am întrunit pe tărîmul cel mare național ? Vreți să mă îndoesc de sinceritatea d-lor ? Ei bine, d-lor, eu nu voi, nu put să mă îndoesc ; pentru că știu că interesul lor e de a fi sinceri“⁴¹. Atît dreapta, cît și stînga nu puteau fi, în-

³⁹ *Ibidem*, Ședința din 5 februarie, p. 1—2.

⁴⁰ *Ibidem*, Ședința din 6 februarie 1863, p. 7—8.

⁴¹ I. C. Brătianu, *Scrieri și cuvîntări*, vol. I, partea I, București, 1903, p. 311—312.

cheia I. C. Brătianu, decît contra guvernului neconstituțional, autoritar și aristocratic.

Neconstituțional nu era guvernul, dar nu reprezenta interesele nici uneia dintre marile grupări politice. Fusesse format în condiții excepționale, cînd majoritatea din Adunare refuzase a prelua puterea, în urma asasinării fostului prim ministru Barbu Catargiu. Deci, un guvern de tranziție, provizoriu. Dar, acest provizorat întîrzia, iar puter-nicele grupări din opoziție voiau puterea. Domnia devenise mai autoritară, spre a face față împrejurărilor, dar și din motive subiective. Neexistînd un partid, sau mai bine zis o grupare politică de centru, Al. I. Cuza s-a constituit el însuși într-o asemenea forță politică. Guvernul prezidat de N. Crețulescu era o expresie a acestei tendințe autoritare a domnitorului. Coalizarea forțelor, adverse principial între ele, dar potrivnice lui Cuza Vodă, va determina, cu trei ani mai tîrziu, înlăturarea lui. Forța politică de centru nu putea fi viabilă și nici n-a fost vreodată o realitate cu vreun rol politic însemnat în istoria țării. Era exclusă de puternicile grupări politice ale liberalilor și conservatorilor.

A. D. Xenopol, ocupîndu-se îndeaproape de adversitățile politice din timpul domniei lui Cuza Vodă și de coalizarea forțelor de dreapta și extremei stîngi, pentru că stînga moderată era la guvern, găsea stranie această simbioză politică. Cu ea va avea de luptat domnitorul pînă la sfîrșitul domniei, ieșind învins. Șeful acestei *monstruoase coaliții* era considerat a fi Ion Ghica, tinzînd a lua locul lui Cuza Vodă. Cel puțin așa apreciau unele ziare engleze⁴².

În acest context politic evolua Tell, ca ministru al cultelor, prezidat de N. Crețulescu. Lipsit de aportul unor personalități cu mare influență în viața politică, va fi unul din guvernele slabe, menținut doar prin voința domnitorului. Chr. Tell se distinge, în acest guvern de tranziție, printr-o intensă activitate depusă ca ministru al Cultelor, în problema restrîngerii drepturilor mănăstirilor închinete, apoi va demisiona, înainte de căderea guvernului, nefiind de acord cu săvîrșirea unor acte reprobabile, sub oblăduirea domnului. Printr-un ordin al Ministerului Cultelor și Instrucțiunii, din 8 aprilie 1863, aprobat de Consiliul de Miniștri și confirmat de Domn, a fost destituit din funcție egumenul mănăstirii Văcărești, Chiril, care nu se con-

⁴² A. D. Xenopol, *Domnia lui Cuza Vodă*, vol. I, p. 275.

formase hotărârii Puterii Executive de a depune veniturile în tezaurul țării, dispunându-se trimiterea lui în judecată. Ordinul era semnat de Chr. Tell⁴³.

Un alt ordin al Ministerului Cultelor restringea drepturile călugărilor mănăstirilor închinat. Printre altele, se menționa că „oricine va contracta pentru case, prăvălii sau altele, proprietăți ale mănăstirilor românești închinat la sfintele locuri, cu superiorii acestor mănăstiri, acele contracte nu vor fi ținute în seamă de Guvernul Țării, fiindcă închirierile unor asemenea clădiri urmează a fi încheiate prin licitații în formă, după cum au fost și sunt arendate și moșiile acestor mănăstiri”⁴⁴.

La 17 aprilie 1863, Chr. Tell înainta un referat către Consiliul de Miniștri, prin care propunea ca „toate veniturile mănăstirilor pămîntene, zise închinat, să se încaseze în tezaurul statului, urmînd necesitate a se lua măsurile cuvenite pentru întreținerea acelor mănăstiri”⁴⁵. În consecință, cerea aprobarea elaborării bugetelor necesare fiecărei mănăstiri de către Minister, conform unor necesități constatate, nu declarate, pentru necesități ulterioare și modificări de bugete urmînd a se face referate. Raportul înaintat de Tell a fost aprobat prin jurnalul nr. 3 al Consiliului de Miniștri din 24 aprilie 1863. Un raport telegrafic al lui Tell către domn, cu același conținut, capătă aprobarea luării din Casa Fiscului a sumelor necesare întreținerii mănăstirilor închinat, în conformitate cu situația lor existentă⁴⁵. Așadar, măsurile preconizate de Tell au fost aprobate de guvern și domn.

Pe această cale, mergea chiar mai departe, pentru a pune stavilă oricăror transferuri de obiecte de artă veche bisericească din țară. În acest scop, a dat o circulară către prefectii de județe prin care li se interzicea a acorda pașapoarte călugărilor greci. În circulară se arăta că toți egumenii ar trebui să fie răspunzători pentru zestrea mănăstirilor, dar, cînd pleacă peste hotare, cu pașapoarte date de prefecti, „egumenii greci... iau cu dînșii obiecte prețioase, fără să le mai înapoieze vredată”. De aceea, le făcea cunoscut prefectilor că nu mai aveau dezlegare spre a elibera pașapoarte egumenilor, care aveau să se adreseze pentru acestea mitropolitului și Ministerului Cultelor „cărora, prin

⁴³ „Monitorul” nr. 80 din 10 aprilie 1863, p. 1.

⁴⁴ *Ibidem*, nr. 82 din 2 mai 1863, p. 1.

⁴⁵ *Ibidem*, nr. 83 din 3 mai 1863, p. 1.

învoire domnească, vor mijloci în urmă eşirea lor din Teară⁴⁶.

Călugării greci erau obligați să se supună ordinului guvernului de a celebra serviciul religios numai în limba română. Încă una din inițiativele și stăruințele lui Tell. La 22 mai 1863, domnitorul a decretat destituirea egumenului mănăstirii Vizantea din județul Putna, pentru că refuzase a se supune acestui ordin⁴⁷.

Chr. Tell, prin măsurile preconizate și aplicate în mare parte, căuta să afirme pe plan internațional atributele sporite ale statului român. Contribuția sa a fost dintre cele binevenite și ar fi fost mai mare încă, dacă n-ar fi survenit demisia dată la 26 mai 1863, ca urmare a opunerii sale înstrăinării unor moșii mănăstirești, mai precis intrarea în posesiunea particularilor, în detrimentul statului, pe căi ocolite. Acesta a fost motivul real. Cel oficial îl expunea Tell domnitorului în acești termeni: „Ne mai iertîndu-mi starea sănătății a ocupa postul cu care m-ați onorat pînă acum, vă rog plecat, Prea Înălțate Doamne, să binevoiți a primi demisiunea mea⁴⁸. Și domnitorul o aproba de îndată, exprimîndu-și cuvenita părere de rău. Graba acceptării era determinată totuși de implicarea în această afacere a vărului său Nicolae Docan. În locul lui Tell, era numit ad-interim Al. Odobescu⁴⁹.

Nicolae Golescu considera demisia lui Tell încă o dovadă a deteriorării situației politice, întrebîndu-se unde și cînd se va opri Al. I. Cuza și cu ce intenție a acceptat Al. Odobescu funcția ministerială⁵⁰. Cauzele demisiei lui Tell au fost expuse pe larg în ziarul „Românul” din 27, 28 și 30 mai 1863. Se începea prin a se arăta discreditarea guvernului Crețulescu care încălcase prevederile Constituției și ale Convenției de la Paris. Tell și-a dat demisia, în locul lui nefiind numit un ministru, ci un ad-interim. Demisionarea lui Tell a surprins, dată fiind pasiunea cu care apăra toate actele guvernului. Se spunea că i s-a refuzat înlocuirea a 14 egumeni. El ar fi procedat mai bine dacă, în loc de a se ocupa cu introducerea limbii române

⁴⁶ *Ibidem*, nr. 87 din 11 mai 1863, p. 1.

⁴⁷ *Ibidem*, nr. 97 din 28 mai 1863, p. 1.

⁴⁸ „Monitorul” nr. 96 din 27 mai 1863, p. 1.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ G. Fotino, IV, p. 379. N. Golescu către Șt. Golescu, București, 28 mai 1863.

în slujba religioasă, ar fi trecut averile acestor mănăstiri în patrimoniul statului. Motivarea demisiei publicată în „Monitor“ nu era, așadar, cea reală. Tell era sănătos și putea face față funcțiilor publice. Guvernul se dovedește neviabil, inoportun, din cauza unui dăunător principiu de guvernare : „Și dacă un om ca d. Tell, un bărbat cu inteligență, cu nume, cu energie ca domnia-sa, și care nimene nu poate pretinde că nu știa cînd a intrat, de unde pleacă, pe unde are să treacă și unde are s-ajungă ; și tot a fost învins și zdrobit de principiul, de sistema, de spiritul politicii ce urma, cine mai poate combate demonstrațiile ce facem de atîta timp, că politica ce urmează ministerul Kretzulescu și spiritul de care e cuprins nu poate conduce decît la slăbiciune, la destrămare ?“ Tell intrase într-un guvern, a înfruntat votul a 63 de deputați numai pentru a interzice folosirea limbii grecești în slujba bisericească a mănăstirilor închinete, apoi a demisionat pentru motivul că egumenii greci fuseseră recunoscuți proprietari de către un tribunal și de către guvern. A căzut sub logica principiilor pe care le-a urmat, spiritului de care a fost condus⁵¹.

Călugării străini au vîndut vornicului poliției N. Docan, vărul domnului, moșia Osoiu, cumpărată recent de ei de la Catinca Văcărescu. Dar pentru a se putea încheia formele legale, a trebuit ca acești călugări să fie recunoscuți proprietari pe veci ai moșiilor închinete. Și astfel, pentru ca un individ să ia o moșie, cu procesele ei „ne vindem dreptul de proprietari“. În articolul din „Românul“ se cerea ca moșia Osoiu să reentre în patrimoniul națiunii, de unde a fost sustrasă⁵².

Spre a nu intra în conflict cu domnul, Tell a demisionat. Altfel, trebuia să aplice prevederile ordinelor date anterior, precum că moșiile mănăstirilor închinete vor fi arendate sau vîndute la licitație. De aceea, a demisionat pe un motiv oarecare, domnul acceptîndu-l. Deși a demisionat din guvern, el n-a trecut în rîndurile opoziției, rămînînd chiar o persoană de încredere a lui Cuza. Astfel, în contextul social-politic al Europei anului 1863, evenimentele revoluționare din Polonia și legăturile lui Cuza cu Czartorskiy, încercările de colaborare româno-maghiare contra

⁵¹ „Românul“, VII, din 27, 28 și 30 mai 1863.

⁵² *Ibidem*.

habsburgilor etc. ce presupuneau o eventuală conflagrație europeană, sperîndu-se neatintrirea politică și chiar unitatea națională deplină, Cuza l-a trimis pe Tell în Serbia pentru anume probleme, rămase încă neclare, dar care au avut probabil legături cu scopurile urmărite în relațiile internaționale din acest timp⁵³.

De asemenea, printre măsurile de precauție, la care se gîdea Cuza pentru realizarea loviturii de stat, a fost și cea a numirii lui Chr. Tell în calitate de comisar extraordinar în Oltenia, avîndu-se în vedere prestigiul lui Tell și atașamentul la politica sa⁵⁴.

Infruntarea puternicei opoziții din Adunare de către Tell nu putea rămîne fără urmări. Unii dintre adversarii săi politici unelteau spre a-i lua singura posibilitate de afirmare în viața politică, funcția de deputat. Lipsa de toleranță față de afacerism în viața publică, utilizarea unor mijloace de presiune sau șantaj în scopuri de parvenire, în genere față de aspectele cele mai discordante cu unele principii etice ale lumii rurale, clădite și menținute pe tradiții, pe valori spirituale imuabile sau foarte greu de influențat, creau lui Tell dificultăți multiple, îndurate cu stoicism. De aceea, considera de datoria lui a combate excesele sau cel puțin a atenua, pe cît posibil, consecințele negative ale unor practici politice imposibil de înțeles și acceptat pentru el. Conservatorismul, în sensul tradiționalismului, și nu al aspectului său retrograd, părea să fie unica ideologie ce-l atrăgea. Din revoluționar, Tell devenise treptat, fără a-și da seama de ce și cum, un adept al evoluționismului, adversar îndîrjit al celor care promovau încă principiile înaintate ale revoluției ca : înfăptuirea unor reforme sociale profunde și ideea republicanismului. Și aceasta nu pentru că se dezisese complet de idealurile din tinerețe, ci pentru că nu le considera oportune atunci.

În concepția lui se statornicise temeinic ideea că nu putea exista libertate socială, fără eliberare națională. Or, în acel moment istoric, poporul său nu era liber și nici măcar sub un singur jug, ci îndura asupra sa concomitență a celor trei imperii absolutiste vecine.

Independent, neaderînd la nici una din marile grupări politice, Tell acționa în conformitate cu convingerile sale.

⁵³ *Istoria României*, vol. IV, București, 1964, p. 357.

⁵⁴ Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza Vodă*, București, 1967, p. 190.

Dar, această poziție și aceste convingeri se loveau de interesele unor puternice grupări politice din Adunare. Așa se face că, după alegerile survenite în urma demisiei guvernului N. Crețulescu, 12 octombrie 1863, în noua Cameră se pune iarăși problema recunoașterii lui Tell ca deputat. În raportul comisiei pentru verificarea titlurilor deputaților, prezentat de N. Picleanu în ședința din 6 noiembrie 1863, se spunea, printre altele : „La colegiul alegătorilor primari districtul Iași, în locul rămas vacant prin demisionarea d. G. Cuciureanu, s-a ales d. Christian Tell, împreună unanimitatea voturilor a zece votanți ce au fost de față”⁵⁵. Motivarea era făcută la fel ca în 1861, nerecunoașterea ca deputat „pînă cînd nu va înfățișa acte că a plătit contribuțiunea funciară pe un venit, cel puțin de 400 galbeni”⁵⁶.

Gh. Costaforu considera, pe bună dreptate, că se făcea din recunoașterea lui Tell ca deputat o problemă personală. Era de părere să fie invitat spre a se apăra. Asemenea probleme sînt de competența tribunalelor și nu poate Adunarea să îndepărteze „pe nedrept pe d. Tell din acest loc unde l-a mai trimis de două ori națiunea”⁵⁷.

D. Ghica, un conservator și un adversar al lui Tell, era în dezacord cu Costaforu, susținînd că însuși Tell a declarat că a plătit impozit pe un venit de 250 de galbeni. Dar, V. Boerescu și C. Brăiloiu luau apărarea lui Tell, pe considerentul că Adunarea nu se putea transforma în tribunal. În finalul dezbaterilor la acest punct de pe ordinea de zi, s-a pus la vot validitatea alegerii lui Tell ca deputat și s-a admis cu 41 voturi contra 33⁵⁸.

Chr. Tell a fost în cunoștință de cauză și a sprijinit lovitura de stat de la 2/14 mai 1864, îndemnînd să se meargă pînă la capăt în înfăptuirea ei. După succesul acestei însemnate acțiuni politice, prin noua lege electorală se schimba radical caracterul reprezentării naționale. Apare Corpul ponderator, ai cărui membri, în mare majoritate, erau numiți de domn, în genere nu dintre oamenii politici de prim rang în viața politică. Existau și dintre aceștia, dar mai puțini, printre care : Chr. Tell, M. Kogălniceanu,

---

⁵⁵ Dezbaterile Adunării legislative, ses. 1863/1864, Ședința din 6 noiembrie 1863, p. 28.

⁵⁶ *Ibidem*, ședința din 9 noiembrie 1863, p. 29.

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 38.

I. Strat, L. Steege, Teodor Balș etc. Prin urmare și unii dintre membrii vechilor familii erau de partea Domnului.

Adunarea deputaților era însă compusă din multe nume aproape necunoscute. Destul de puțini dintre cei cunoscuți : C. Negri, Al. Florescu, Gr. Cuza, Chr. Tell etc. ; în total 11 față de 160 dintre ceilalți. Dintre opoziționiști, nu intrase unul : „Lovitura în clasa boierească era o lovitură de moarte”⁵⁹.

Adeziunea lui Tell la actul de la 2 mai 1864 era în afară de orice îndoială. La 12/24 mai 1864 trimitea domnitorului o telegramă din Turnu Severin, prin care arăta cum o delegație de țărani din plasa Blahnița, județul Mehedinți, venise la el să „esprime adînca lor recunoștință către Măria Voastră, pentru că prin actul de la 2 mai ați scăpat Țeara de asupritori, rugîndu-mă să supui la piceoarele Tro-nului Măriei Voastre a lor recunoștință ceea ce și fac cu cel mai profund respect”⁶⁰.

La alegerile generale din 24 și 25 noiembrie 1864, Tell a fost ales deputat la orașul Țirgu Jiu, la 8 decembrie depunînd jurămîntul, în această calitate, față de domn. Pentru a-și îndeplini funcția de deputat, la care ținea, mai ales că-i fusese oferită de cetățenii Țirgu-Jiului, pe care-i mai reprezentase în trecut, Tell a renunțat la funcția de membru al Corpului ponderator. Adresîndu-se unui ministru, la 30 noiembrie 1864, spunea : „Prezentat fiind de către consiliul districtual, cu alți doi colegi ai mei, la alegerea M.S.D. pentru membru la corpul ponderator ; dîndu-mi-se mai în urmă și mandatul de deputat de către orașul Țirgu-Jiului, cu invitarea expresă a nu-l refuza ; eu dau preferință acestui mandat, voind prin aceasta a-mi arăta recunoștința către un oraș care m-a onorat în mai multe rînduri cu mandatul de deputat”⁶¹. Drept urmare, arătîndu-și recunoștința față de domn pentru numirea în funcția de senator, dădea de înțeles că va renunța.

În ședința Camerii din 22 decembrie 1864 a fost ales membru al comisiei de pensii. La discuțiile generale asupra raportului comisiei bugetare, Tell, împreună cu alți 13 deputați, a propus un amendament prin care, avîndu-se în vedere depășirea cheltuielilor în comparație cu venitu-

⁵⁹ A. D. Xenopol, *Domnia lui Cuza Vodă*, II, p. 6, 7.

⁶⁰ B. A., *Correspondență*, Chr. Tell către Al. I. Cuza, S ²⁹⁽²⁾
LXXVII

⁶¹ *Ibidem*, *Arh.*, Chr. Tell, I varia 40.

rile, se limitau cheltuielile la suma veniturilor țării. Amendamentul a fost însă respins⁶².

Activitatea lui Tell în noua Cameră, aleasă în urma loviturii de stat de la 2 mai 1864, va fi a unui opoziționist. El nu admitea lipsa de disciplină în diversele organisme ale Adunării și, ca de obicei, nu putea tolera votarea de credite care depășeau veniturile țării. Ales președinte al comisiei de indigenate și-a dat demisia, motivînd că mai era membru și în comisia de pensii. La indigenate nu se lucra și, pentru a evita orice răspundere față de Adunare, demisiona. A invitat pe membrii comisiei a participa la lucrările comisiei, iar aceștia n-au răspuns. Declara că va îndeplini orice sarcină, însă în alte comisii, în care să se lucreze. Pusă la vot, demisia lui Tell a fost acceptată, în locul său fiind ales I. Zalomit⁶³.

Discuția referitoare la demisia sa a luat însă proporții neașteptate. Tell regreta atât amploarea cit și forma discuțiilor. Declara că a fost determinat la demisie de un principiu constant în viața sa publică și privată, anume ținerea angajamentelor asumate. Or, asemenea angajamente au fost neglijate în comisia de indigenate. Președintele Adunării, Al. Florescu, considera motivarea lui Tell o „imputație defăimătoare” la adresa colegilor săi, neîngăduită de regulament. Oricum, punerea problemei în acest fel nu-și avea locul în Adunare. Incidentul s-a terminat printr-o precizare a lui Tell, precum că intenția sa nu a fost de a defăima sau imputa⁶⁴.

Un alt incident a survenit ulterior, cînd Tell s-a situat împotriva unui proiect de lege guvernamental cu privire la numirea mitropoliților și episcopilor. El susținea eligibilitatea acestora, motivînd că nici un laic nu putea numi capii bisericii, întrucît se recurgea la influențare. Proiectul de lege a fost adoptat cu 105 voturi și 11 contra, printre care Tell și Aricescu⁶⁵. În ședința din 22 ianuarie 1865, Tell lua cuvîntul, după citirea procesului-verbal al ședinței precedente, arătînd că a fost complet denaturată intervenția

---

⁶² *Dezbaterile Adunării electivă a României, ses. 1864—1865*, nr. 1, p. 1, 11, ședința din 22 decembrie, p. 36 ; 8, ședința din 30 decembrie 1864, p. 62, 64.

⁶³ *Ibidem*, ședința din 9 ianuarie 1865, p. 83—85.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 86.

⁶⁵ *Ibidem*, ședințele din 19 și 20 ianuarie 1865, pp. 112, 120.

sa. Tell reproșă vicepreședintelui Adunării că încălca regulamentul, chemându-i la ordin, nejustificat, pe el și pe C. D. Aricescu. În atare situație, își dădea demisia, motivînd că nu mai era posibilă libertatea discuțiilor în Adunare⁶⁶.

Președintele Consiliului de Miniștri, M. Kogălniceanu, considera că i s-a făcut o nedreptate lui Tell, demisia sa fiind justificată, dar, în urma satisfacției ce i se va da, va binevoi a-și relua locul în Adunare. Vicepreședintele Adunării a recunoscut că a comis o greșeală față de Tell, invitîndu-l a-și „relua locul său pe aceste bance pe carele presința d-sale l-a onorat și-l onorează așa de mult”⁶⁷. Deputatul N. Picleanu regreta și el demisia lui Tell și Aricescu, precizînd că cei doi deputați „aduc multă lumină în discuțiuni”. Adunarea trebuia să-i roage a renunța la demisie⁶⁸. În consecință, președintele Adunării, Al. Florescu, cerea rectificarea celor incriminate în procesul-verbal al ședinței din 20 ianuarie 1865. După acest incident, Tell n-a mai participat la ședințele Adunării. În intervalul 22—28 ianuarie 1865 s-au votat unele proiecte de legi; el nu era printre votanți, lipsind nemotivat. Puse la vot demisiile lui Tell și Aricescu au fost respinse cu 60 contra 53. După aceea și-au reluat locul în Adunare⁶⁹.

Revenirea lui va crea însă noi dificultăți majorității din Adunare. Astfel, ministrul de finanțe, I. Strat, a prezentat un proiect de lege referitor la contractarea unui împrumut de 150 milioane lei în vederea soluționării definitive a problemei despăgubirilor pentru secularizarea averilor mănăstirilor închinat, cerînd urgența. Tell s-a înscris la cuvînt recuzînd urgența și cerînd numirea unei comisii spre a cerceta problema și a prezenta un raport Adunării. De altfel, preciza el, nu putea fi convins de soluționarea definitivă a problemei cu împrumutul celor 150 milioane lei. Majoritatea din Adunare s-a ridicat contra lui, adoptînd proiectul de lege cu 107 voturi din 111. Tell, împreună cu alți deputați, a votat contra⁷⁰.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 122.

⁶⁷ *Ibidem*, ședința din 23 ianuarie 1865, p. 123.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 124.

⁶⁹ *Ibidem*, ședința din 28 ianuarie 1865, p. 145.

⁷⁰ *Ibidem*, ședința din 29 ianuarie 1865, p. 160, 168.

Ulterior Tell va vota împotriva unui proiect de lege pentru un credit de 1 064 404 lei considerat necesar Ministerului de Război⁷¹ și împotriva proiectului pentru un scăzământ de 10% unor arendași⁷².

Opoziția lui Tell față de politica guvernului nu putea fi considerată totuși un act de neloialitate față de domnitor. El însuși ținea să declare că rămânea credincios domnului, dar nu putea să nu-i arate lipsurile de care suferea țara. La începutul lui ianuarie 1866, cu prilejul dezbaterii proiectului de răspuns la mesajul tronului, Tell susținea alt proiect, pe cel prezentat de minoritate, făcând parte din comisia pentru redactarea lui. Luînd cuvîntul, preciza că proiectul minorității nu atingea nicidecum prerogativele domnului, pentru că a arăta lipsurile din activitatea guvernului, nu însemna a fi contra Domnului : „eu, care am jurat să fiu credincios domnului, voi fi credincios în modul acesta, adică, arătîndu-i răul în care merge țara. Căci dacă nu l-aș fi arătat acest rău aș fi un trădător”⁷³. Ca de obicei, învingea punctul de vedere al majorității, proiectul de răspuns la mesaj prezentat de aceasta fiind admis cu 87, contra 40, printre care și Tell, și 5 abțineri⁷⁴. Așadar, opoziția devenise puternică chiar în Parlament, fără a mai vorbi de coalizarea celor două grupări politice, care au determinat, peste puțin timp, la 11 februarie 1866, abdicarea domnitorului.

Chr. Tell, în tot timpul domniei lui Cuza Vodă, s-a declarat împotriva practicilor politice discordante cu punctele sale de vedere, fără a trece însă de partea forțelor ostile domnitorului. El a încercat a evidenția și a înlătura cauzele unor lipsuri, s-a opus constant creșterii nejustificate și în discordanță cu veniturile țării a bugetelor unor ministere, a căutat să limiteze abuzurile, să pună stavilă afacerismului, demisionînd, chiar, din guvern pe asemenea motiv. Conștiința lui de om politic intransigent, corect în

---

⁷¹ *Ibidem*, p. 312.

⁷² *Ibidem*, p. 334.

⁷³ „Monitorul Oficial al României”, nr. 11 din 15/27 ianuarie 1866, p. 47. Ședința Adunării electivă din 4 ianuarie 1866.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 51.

viața publică și privată, onest cu sine însuși și cu toți semenii săi, nu-i îngăduia admiterea unor excese adeseori imposibil de controlat și îndreptat, în condițiile fazei incipiente a constituirii statului român modern. Dacă în domeniul realizărilor concrete, imediate, contribuția sa a fost modestă, în cel al relațiilor umane, al promovării principiilor etice în viața politică a fost dintre cele mai însemnate. Prezența sa la diversele ședințe și întruniri publice impunea respect adversarilor politici, cu urmări pozitive pentru moravurile politice din acel timp.

PARTICIPAREA LA OPERA DE CONSOLIDARE A STATULUI ROMÂN MODERN. ULTIMA PERIOADĂ A ACTIVITĂȚII

În primii ani ai regimului politic instaurat după abdicarea lui Al. I. Cuza, Chr. Tell va continua a rămâne independent și a acționa ca atare, adică nu în funcție de interese de grup sau grupare politică. Puternicele înfruntări de forțe între marile grupări politice, care tindeau a se constitui în partide, nu mai lăsau nici o șansă afirmării micilor grupări sau individualităților, cum era cazul lui Tell sau al lui Al. G. Golescu¹. Tell, ca și alți contemporani ai săi, evident puțini la număr, se va ralia puternicei grupări politice a conservatorilor, unde căuta realizarea aspirațiilor sale. Fiind o individualitate puternică, o voință dîră și un spirit disciplinat, mereu în contradicție cu afacerismul în politică, cu mijloacele incorecte de parvenire socială, deci cu carierismul, Tell nu va fi totuși un bun conservator. Va ieși și din guvernul prezidat de Lascăr Catargiu, la fel ca și din cel prezidat de N. Crețulescu, pe aceleași temeinice motive ale tolerării unor afaceri de către miniștri, de însușire pe căi ocolite a avutului țării, de afaceri dubioase cu capitaliști străini în concesionarea căilor ferate etc. Din acest punct de vedere, al onestității și corectitudinii în viața publică și privată, Tell a fost și a rămas un model pînă la sfîrșitul vieții.

În noua Adunare aleasă după abdicarea lui Cuza Vodă, adversarii săi politici căutau cu asiduitate a diminua semnificația marilor înfăptuiri. Atacurile cele mai îndrîjite le îndreptau contra fostului prim ministru al lui Cuza,

---

¹ Vezi: *Anastasio Iordache, Alexandru G. Golescu*, București, Editura Științifică, 1974.

primul său consilier și sprijinitor în realizarea loviturii de stat de la 2 mai 1864 și elaborarea legii rurale, Mihail Kogălniceanu, căruia nu vroiau să-i recunoască mandatul de deputat.

La dezbaterile raportului comisiei a VIII-a referitor la alegerea deputatului de Fălciu, Tell lua apărarea lui M. Kogălniceanu, care reușise a fi ales în acest județ. Nu era de acord cu concluzia raportului, comisia neavînd a se ocupa decît de corectitudinea alegerii. Discuțiile pe această temă au devenit înverșunate, vădînd rele intenții față de M. Kogălniceanu. În cele din urmă, N. Blaremburg a prezentat un amendament în numele a mai mulți deputați, în care primul ministru al lui Cuza Vodă era considerat, după lovitura de stat de la 2 mai, „culpabil de un sperjur și un atentat în contra legilor“, propunîndu-se, în consecință, respingerea mandatului său, fără a-i mai cerceta titlul².

Chr. Tell lua cuvîntul contra amendamentului, subliniînd că problema a fost pusă pe tărîmul politic, ceea ce nu era bine. Era evident că semnatarii acestui amendament nu agreau convingerile politice ale lui M. Kogălniceanu. Oricît de mult l-ar învinovăți și oricît ar fi de vinovat „țara întreagă prin votul ei a spălat pe d. Cogălniceanu... Sunt șase sute și atîtea mii de voturi cari au spălat pe d. Cogălniceanu pentru ceea ce a făcut la 2 mai. Plebiscitul există“. Tell observa că în Cameră nu erau respectate opiniile oamenilor politici, nu se combătea prin argumente, ci prin resentimente : „De cînd această tiranie ca să cugete și să lucreze cineva după cum place altora ? Deară, d-lor, un om singur, în o națiune întreagă poate să fie respectat pentru convingiunile sale !“³.

Tell se afla din nou în minoritatea din Adunare, susținînd rațional, argumentat dreptul la opinie, libertatea exprimării convingerilor politice, primatul argumentelor în fața resentimentelor și a răfuielilor de orice fel. El spunea adversarilor lui M. Kogălniceanu, fără echivoc, că procedau cît se poate de greșit, dorind a-l îndepărta din Adunare. Era o dovadă grăitoare a temei pe care o aveau față de prezența lui pe băncile deputaților. Pentru demni-

---

² M.O.R., nr. 97 din 4/16 mai 1866, p. 427—428. Ședința Adunării electivă a României din 30 aprilie 1866.

³ *Ibidem*, p. 429.

tatea și onoarea Adunării, Tell făcea apel spre a nu se vota amendamentul propus⁴.

Spiritul dreptății la Tell nu era însă ceva abstract. Manifestările sale erau concrete, generate de convingeri formate pe baza unor adevăruri la faptele și evenimentele contemporane lui. Astfel, el aprobase fără rezerve lovitură de la 2 mai 1864, precum și legea rurală. Dar, fusese și era de acord cu proiectul de lege relativ la tocmelile agricole, al cărui inițiator fusese însuși M. Kogălniceanu. Prin urmare, îl apăra din convingere. Luându-se în dezbateră acest proiect de lege, în ședința Camerii din 10 martie 1866, Tell propunea un amendament. După părerea sa, o astfel de lege „are să facă mult bine în țară”. El considera că „prin punerea în aplicare a legii rurale s-a adus o mare perturbare în lucrările agricole” iar „scopul acestui proiect (referitor la învoielile agricole — n.n.) este să aline, să puie balsam pentru rănilor produse de schimbarea acestei stări de lucruri. De aceea, ar trebui să ne silim ca să nu lăsăm o poartă deschisă la abuzuri și cari abuzuri ar putea să ne aducă iară la starea dintii de nemulțumire”⁵.

În proiectul de lege se menționa că nu se puteau face contractele pe o perioadă mai mare de 5 ani. Tell propunea reducerea termenului la 1 an, motivând că „țărani noștri nu sînt încă deprinși ca să mențină contractele cari le fac, pentru că nu s-au obișnuit și pentru că nevoile îi silesc de multe ori să dea arendașilor și proprietarilor mai mult decît pot ei să dea”. Mai argumenta, apoi, că țăranul avînd nevoie de bani, se tocmea cu proprietarii sau arendașii, acceptînd un termen de 5 ani pentru contract, dar, de cele mai multe ori, nu se putea ține de angajamentele asumate, termenul de 5 ani era prea lung. Încheia cu modestie : „Acum d-lor, eu nu am amoare proprie, n-am ambițiune ca să se treacă în proiectul de lege observațiunile mele, ci numai supun la aprecierea d-voastră părerea mea, ca să facem cum este mai bine”⁶.

Deși recunoștea necesitatea învoielilor agricole, Tell căuta a limita efectele negative pentru țărani, prin reducerea termenului de arendare de la 5 ani la 1 an. Reacțiile la amendamentul său erau elocvente. Deputatul Aninoșanu

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Acte și legături privitoare la chestia țărănească*, seria I, vol. II. Adunate de D. C. Sturdza-Șcheanu, București, 1907, p. 1088.

⁶ *Ibidem*, p. 1089.

s-a pronunțat contra, argumentînd că, munca fiind liberă, nu se puteau „lega brațele“. Preciza că propunerea lui Tell părea filantropică ; dar, nu era. Țăranii aveau uneori nevoie de sume mari de bani ca împrumut și nu era posibil să fie acoperite cu un contract pe un termen de 1 an. N. Pîcleanu preciza și el că art. 4 din proiect, la care a făcut Tell amendamentul, era cu totul facultativ, specificînd doar ca învoiala să nu depășească termenul de 5 ani. Prin urmare se putea face și pe 1 an. Ion Ghica, președintele Consiliului de Miniștri, declara și el că nu înțelegea rostul amendamentului lui Tell. Doar, P. Grădișteanu aproba, în parte, acest amendament, susținînd că, pentru închirieri, tocmeli agricole, cu cît timpul era mai lung, cu atît avantajele erau mai mari pentru cei ce arendau. Cînd, însă, țăranul trebuia să plătească impozitul și nu avea suma necesară, fiind nevoit a se împrumuta spre a-l achita, nu trebuie să i se dea pămînt cu contract pe un termen mai mare de 1 an, întrucît ar fi căzut pradă arendașului. Conchidea ca să se menționeze facerea de contracte pe 5 ani cînd era vorba de închiriere și pe 1 an cînd era vorba de tranzacții de muncă. P. Teulescu susținea și el propunerea lui Tell⁷.

În scopul de a face mai bine înțeles sensul amendamentului său, Tell preciza, apoi, că urmărirea numai reglementarea învoielilor de muncă și nu arendarea pămîntului. Prin învoieli de muncă înțelegea : aratul, seceratul, cositul etc., care erau posibile de efectuat în timpul unui an. Tell conchidea că „țăranul poate să se înșele, însă legiuitorul este dator să îngrijească de clasele acelea cari pot încă să se înșele“. Propunerea sa nu a fost făcută în scopul de a cîștiga popularitate, precum s-a dat a înțelege de către unii preopinenți. Proiectul de lege urmărea, desigur, ca proprietarul „să aibă brațele țăranului“. Dar, nu trebuia silit țăranul să încheie contracte pe 5 ani, întrucît fie va săraci, dacă se va tocmi foarte ieftin, fie nu se va ține de contract și se vor produce perturbări în relațiile agrare. Amendamentul la art. 4 din proiect era conceput astfel : „Nici o tocmeală pentru munca agricolă nu se va putea face pe mai mult de un an, afară de închirierile de pămînt cari se vor putea face pe orice termen vor voi

---

⁷ *Ibidem*, pp.1089—1093.

părțile⁸. Semnau Chr. Tell și alți 16 deputați, printre care M. Serghiescu, C. D. Aricescu, P. Grădișteanu. Contra lui au intervenit din nou și mult mai pe larg Ion Ghica, Ulise Crețeanu, Aninoșeanu, Picleanu. L-au apărat Vasilache Jorj, P. Grădișteanu, Mărzea. Pus la vot, amendamentul lui Tell a fost respins⁹. Și astfel eșua o nouă încercare a lui Tell de a sprijini, „clasele acelea cari pot încă să se înșele“, adică țărănimea ignorantă și în stare mizerabilă, cu atât mai ușor de înșelat și exploatat prin contractele de învoieli agricole. Majoritatea parlamentară, dornică de afirmare a intereselor de grup, nu lua în considerație unele propuneri raționale, menite a atenua consecințele negative ale legii referitoare la învoielile agricole, care situa, de fapt, țărănimea în afara dreptului comun. Era o lege cu caracter excepțional, în discordanță cu prevederile Constituției. Țărănimea, imensa majoritate a populației țării, continua a duce pe mai departe greul evoluției economice a statului român, acumulând atât de puțin pentru sine și cedând atât de mult din munca sa pentru clasele dominante. Christian Tell era printre cei puțini, care constatau existența unei asemenea discrepante, propunând soluții pentru atenuarea ei.

Tell avea să se evidențieze și în Adunarea Constituantă. Astfel, el se opunea articolului 77 din proiectul noii Constituții, care prevedea ca membrii Senatului să nu primească nici o indemnizație, motivând că nu înțelegea ca oamenii care serveau țara să nu fie retribuiți. Propunea un amendament spre a suprima acel articol. N. Blaremborg preciza că nu era nevoie de retribuție, de îndată ce condiția pentru a deveni senator era de a avea un venit de 800 de galbeni anual. Tell se ridica de fapt împotriva unei prevederi care perpetua din vechime privilegiile politice ca o directă consecință a poziției economice. În acest sens, replica : „înțeleg ca fiecare om să fie retribuit când servă statului și pe lângă aceasta nu înțeleg ca să fie membrii Senatului privilegiați, căci prin aceasta se oprește indirect cei săraci a fi membri la Senat“¹⁰. Pus la vot, amendamentul lui Tell a fost respins, adoptându-se art. 77 așa precum fusese formulat¹¹.

⁸ *Ibidem*, p. 1094—1104.

⁹ *Ibidem*, p. 1094—1104.

¹⁰ Al. Pencovici, *Dezbatările Adunării Constituante din anul 1866 asupra Constituției și Legei electorale din România*, București, 1883, p. 239.

¹¹ *Ibidem*, p. 240.

Un alt amendament propus de Tell a fost însă admis, nelezind interesele majorității parlamentare. La art. 132 din proiectul de Constituție, referitor la elaborarea unor legi s-a propus un amendament prin care toate legile existente urmau a se pune de acord cu noua Constituție. Tell a propus și el un amendament în această privință, referitor la menținerea inalienabilității pământurilor țăranilor împroprietăriți, prevăzută în legea rurală, pe timp de 30 de ani. Preciza, apoi, că „în privința legii rurale noi am votat în această Constituțiune că nu se va atinge nimeni de pământul care s-a dat țăranilor și de despăgubire“. Ministrul de finanțe se declara de acord cu amendamentul lui Tell, care, pus la vot, a fost adoptat¹².

Ulterior, Chr. Tell a evoluat foarte repede spre dreapta, devenind conservator nu numai în concepție, dar și prin adeziunea efectivă la gruparea conservatoare. Vechile adversități și resentimente au renăscut în condițiile unei ascendențe fără precedent a liberalilor radicali în viața politică a țării.

La 1/13 martie 1867 a fost alcătuit un guvern liberal prezidat de moderatul C. A. Crețulescu, dar în care rolul principal îl va avea ministrul de interne, radicalul I. C. Brătianu. Într-o circulară către prefecți, ministrul de interne dădea instrucțiuni, îndată după venirea la putere, pentru modul cum trebuia supravegheat bunul mers al relațiilor dintre țărani și proprietari și arendași, căutându-se a se „întîmpina lipsa în care sînt reduși... locuitorii plugari“. În partea a doua a circularei, pe care Tell a combătut-o de pe poziții conservatoare, adresînd o interpelare ministrului de interne, se recomanda a se acorda țăranilor avansuri în bucate, bani și angajamente voluntare de muncă „fără însă a perde din vedere că în asemenea angajamente proprietarii sau arendașii să nu caute a profita de adversitatea și nevoile locuitorilor spre a obține învoieli împovărătoare clasei agricole“¹³.

Lui Tell i se părea „periculoasă“ această ultimă parte a circularei adresată prefecților de către ministrul de in-

¹² *Ibidem*, pp. 281—283.

¹³ „Monitorul Oficial al României“, nr. 53 din 7/19 martie 1867, p. 360. Ședința Adunării deputaților din 4 martie 1867.

terne, întrucît, în accepțiunea sa „proprietarii și arendașii au uă natură incorigibilă de a nedreptăți totdeauna pe țărani“. El considera că partea a doua a circularei nu avea nici un rost, întrucît între proprietari și arendași existau atît oameni buni cît și oameni răi. A pune la index pe toți proprietarii și arendașii era un lucru grav. De aceea, propunea să se facă referire numai la unii proprietari sau arendași. Evident, Tell dezagrea venirea la putere a liberalilor și mai ales a radicalilor din guvern. De data aceasta, însă, nu mai combătea de pe poziții înaintate, ci de-a dreptul conservatoare. Armonia socială, grija pe care o acorda Tell menajării suspiciunii celor din clasele posedante, inutilă de altfel, de îndată ce prevederile circularei emanau de la un ministru de interne cu o poziție socială și economică mai puternică decît a sa, evidențiau limitele sale de ideologie și doctrină. El mergea pînă într-acolo încît atrăgea atenția asupra afirmației, justificată după părerea sa, a lui N. Blaremborg că : „venirea d-lui Brătianu sau a ministerului acesta la putere este toxinul de la uă margine a țării pînă la cealaltă“¹⁴.

Replica, de pe pozițiile înaintate ale vremii, i-o dădea însuși autorul circularei. I. C. Brătianu nu înțelegea obiectul opoziției lui Tell, întrucît circulara era clară : îndemnul adresat prefectilor de a veghea să nu aibă loc abuzuri la încheierea contractelor din partea proprietarilor sau arendașilor. Prin urmare se referea la cei ce ar încerca să comită asemenea abuzuri, profitînd de lipsa materială a țăranilor : „nu văd nici un temei care ar putea pune pe domnul Tell în bănuială și în drept să zică că proprietarii sînt asupriți, sînt denigrați fiindcă și eu sînt proprietar, de nu mai mult, cel puțin tot atîta cît domnul Tell“. Tell întrerupea spre a preciza că, oricît de lăudabilă era intenția lui I. C. Brătianu, trebuia exprimată clar, pentru a nu crea nici un fel de bănuială. Apoi, expunea concepția sa în vădită discordanță cu intențiile ministrului de interne, pe care le considera periculoase pentru liniștea țării : „în împrejurările triste în care ne aflăm din pricina lipsei, negreșit că sînt multe suferințe ; suferințele de multe ori aduc nerăbdare ; suferințele de multe ori fac pe oameni să fie nedrepti ; suferințele domnilor, fac pe cei în lipsă să se uite cu ochi invidioși la cei ce nu sînt în lipsă ca

---

¹⁴ *Ibidem*.

dinșii. În asemenea împrejurări, domnilor, nu trebuie să se adreseze cineva la prefecti ca să îndemne pe proprietari și arendași să-și facă datoriile lor, și să nu exploate nevoile țăranilor, ci din contră, să facă apel la generozitate ; în asemenea momente generozitatea să fie chemată eară nu prefectii¹⁵.

Tell vorbea acum de pe poziții conservatoare, făcînd apel la generozitate și armonie socială, evident, pentru a stăvili ridicarea țăranimii pentru condiții mai bune de muncă și trai. Pentru a argumenta și mai temeinic, Tell afirma că țara dispunea de o Constituție liberală, care prevedea egalitatea tuturor în fața legilor și nu se mai puteau repeta situații ca în trecut „cînd prefectul era un mijlocitor între proprietari și țărani“. De aceea, considera el, partea a doua din circulara ministrului de interne „este un anachronism în timpul constituțional de astăzi“, nu aduce concordie între clase, ci discordie¹⁶.

Din toate acestea, nici o lipsă de consecvență în atitudinea lui Christian Tell. La o analiză superficială a acțiunilor și concepțiilor sale s-ar putea conchide o poziție oscilanta, contradictorie. În realitate, se schimbau situațiile în care acționa el. În înfruntarea de opinii cu elementele retrograde ale conservatorilor, Tell ieșea în evidență ca un om politic cu vederi înaintate. Dacă avea ca adversari pe liberali radicali, Tell se situa fără echivoc pe poziții conservatoare moderate, pentru că niciodată n-a trecut de partea forțelor reacționare, ultraconservatoare. De fapt, poziția sa politică era de centru-dreapta, însă, cum o asemenea grupare de forțe nu exista, a trecut de partea grupării conservatoare, neîmpărtășindu-i întru totul principiile ideologice și practicile politice. O poziție similară a avut Al. G. Golescu în partidul liberal, care, niciodată nu s-a identificat cu orientarea imprimată liberalismului de către radicali. Ambii, liberali moderați, pe aceleași poziții politice, uneori, dar mai ales în Adunările ad-hoc, Al. G. Golescu și Christian Tell vor sfîrși prin a se alia celor două mari grupări politice, fiecare consecvent convingerilor sale din trecut. Primul, mai atașat ideologiei liberale, ca unul ce fusese prietenul cel mai apropiat al lui N. Bălcescu, după o îndelungată perioadă de moderație,

---

¹⁵ *Ibidem.*

¹⁶ *Ibidem.*

a devenit membru fondator al Partidului Național Liberal. Al doilea, moderat încă de la începutul activității sale politice, a înclinat treptat, dar în mod cert, spre dreapta, devenind membru al Partidului Conservator. Integrați acestor partide politice, vor rămâne însă moderați, cu deosebiri de nuanță în orientarea politică și uneori pe poziții de dizidenți în propriile partide în unele probleme de politică internă sau externă.

Potrivit originii sociale și intereselor de clasă, Al. G. Golescu și nu Chr. Tell trebuia să adere și să militeze în rindurile Partidului Conservator. Primul descindea dintr-o veche și foarte bogată familie boierească, al doilea abia intrat în rindurile micii boierimi, foarte apropiat de condiția țărănimii libere. Îi deosebea, prin urmare, nivelul evident diferit de asimilare a marilor curente de idei și culturii epocii în care au trăit.

Mai accesibilă, pentru că se fundamenta pe tradiții, pe acele elemente de cultură proprii categoriilor sociale legate de vechile structuri economice, ideologia conservatoare a sfârșit prin a pune definitiv stăpânire pe convingerile sale. Resursele concepțiilor sale democratice, de fruntaș al revoluției și de liberal moderat, ale luptei pentru progres, așa precum îl înțelegea el, se epuizaseră treptat. În făptuirea unirii, reformele din timpul domniei lui Cuza Vodă, Constituția din 1866 se situau la limitele supreme ale înțelegerii progresului de către Tell. Lupta în continuare, de pe pozițiile cele mai înaintate, pentru progresul social și economic al țării, impunea cu necesitate asimilarea doctrinelor care militau în vederea impulsionării și afirmării lui. Sarcinile acestei lupte reveneau elementelor celor mai înaintate, provenind din rindul tuturor categoriilor sociale.

Trecerea lui Chr. Tell în gruparea conservatoare a fost precipitată de guvernarea liberalilor din anii 1867—1868. Adversitatea sa contra lor, îndeosebi a radicalilor, se accentuase cu timpul și, neputînd a-i combate cu succes de unul singur, s-a raliat puternicei grupări conservatoare. La alegerile pentru noile Corpuri legiuitoare survenite în urma numirii guvernului conservator prezidat de M. C. Epureanu, Tell era de partea conservatorilor, semnînd „un manifest de alegeri al oamenilor de ordine pentru

sprijinirea guvernului¹⁷. Printre semnatori mai erau : Dimitrie Ghica, generalul I. E. Florescu ș.a. Alegerile urmau să aibă loc la sfârșitul lui mai 1870. Tell a candidat și, fiind sprijinit de guvern, a fost ales deputat, deși radicalii repurtaseră însemnate succese electorale.

În urma alegerilor consiliilor comunale, Tell a fost ales primar al Capitalei la 11 noiembrie 1870. Se comiseseră însă multe abuzuri și fraude. În discursul său asupra acestor alegeri, în ședința Camerii din 22 februarie 1871, I. C. Brătianu se pronunța pentru dizolvarea consiliilor rezultate din violări și fraude electorale, fără a se mai aștepta sentința tribunalelor. Și în Capitală s-au produs abuzuri, recunoscute chiar de către primul ministru și ministrul de interne : „D-sa ne-a spus că nu numai că a fost frauduloasă alegerea, dar că chiar primarul acelui consiliu, onor. d. Tell, și-a dat demisiunea, motivînd-o pe considerațiunea că acel consiliu nu are nici un prestigiu, nu prezintă nici o garanție. Iată, prin urmare, care a fost motivul puternic, care a făcut pe onor. d. ministru să dizolve acel consiliu¹⁸.”

Tell ar fi demisionat oricum din funcția de primar al Capitalei, întrucît avea să fie numit ministru în cabinetul Lascăr Catargiu. Acest guvern conservator a venit la putere în urma evenimentelor din București, de la 11 martie 1871, cînd a fost atacată Legația germană cu prilejul festivităților organizate după învingerea Franței. De fapt, era încă un act de ostilitate îndreptat contra lui Carol I, care a amenințat cu demisia. Lascăr Catargiu și-a asumat în grabă sarcina alcătuirii unui nou guvern. Și astfel, printr-un decret, dat la 11 martie 1871, s-a primit demisia lui Ion Ghica, în locul său fiind numit Lascăr Catargiu, președinte și ministru de interne. Prin alt decret erau numiți miniștrii : Chr. Tell la Război, Gh. Costa-Foru la Externe și ad-interim la Culte și Instrucțiune publică, P. Mavrogheni la Finanțe, N. Crețulescu la Justiție și ad-interim la Lucrări publice¹⁹.

¹⁷ Titu Maiorescu, *Insemnări zilnice*, I, București, 1936, p. 158 ; Vezi și G. Bacalbașa, *Bucureștii de altădată*, vol. I, ed. a II-a, București, 1935, p. 16.

¹⁸ Ion C. Brătianu, *Acte și cuvîntări*, I, partea a II-a, p. 277—278 ; Vezi și B. A., *Msse, Arh. Chr. Tell*, I mss. 16.

¹⁹ „M. O. R.”, 1871, nr. 57 din 13/25 martie, p. 1.

A doua zi, guvernul s-a prezentat în fața Camerii, care fiind, în majoritate, liberală, l-a declarat neconstituțional. N. Fleva a protestat și a cerut explicații în privința retragerii vechiului guvern, îndoindu-se de capacitatea de a aplica vreun program de către cel nou numit. Apoi, Camera era înconjurată de trupe, ceea ce însemna stare de asediu. Președintele Camerei, N. Picleanu, s-a alăturat protestului lui N. Fleva. Generalul Tell, ministrul de război, a declarat că el nu a dat ordin trupelor să înconjoare Camera, fiind gata a le trimite în cazărmi²⁰.

Dizolvarea Corpurilor legiuitoare i-a fost acordată, cu atât mai mult cu cât, cu o zi înainte, acestea dăduseră un vot de neîncredere guvernului²¹, creînd o situație politică dificil de rezolvat în condițiile existente.

La 14 martie 1871 generalul Chr. Tell, ministrul de război, a fost numit, prin decret, ministru al cultelor și instrucțiunii publice, pe postul vacant, suplinat de ministrul de externe Gh. Costa-Foru. În locul său, la Ministerul de Război, a fost numit generalul I. Em. Florescu²².

În alegerile care au avut loc pentru noile Corpuri legiuitoare, Tell a fost ales și validat deputat la Colegiul IV Botoșani și, concomitent, ales deputat la Colegiul III Ilfov²³.

Devenit ministru în guvernul conservator al lui Lascăr Catargiu, Chr. Tell și-a însușit programul de guvernare și, îndeosebi, orientarea față de domnitor. De unde, după lovitura de stat de la 11 februarie 1866, Tell se pronunțase fără echivoc împotriva principelui străin, pe motivul că un asemenea principe nu ar fi reușit niciodată a cunoaște în fond nici țara, nici limba și religia sa²⁴, Tell începuse a se atașa domnitorului, fiind, ulterior, bine apreciat de el. A intenționat chiar să-și dea demisia din guvern, la 10/22 mai 1871, intrucît N. Blaremburg, care s-a remarcat prin acțiunile sale antidinastice, a fost ales deputat la colegiul IV cu sprijinul primului ministru și ministrului de interne, Lascăr Catargiu. Cel puțin așa

---

²⁰ *Notes sur la vie du roi Charles de Roumanie*. Par un témoin oculaire, București, 1894, vol. II, pp. 75—76; C. C. Bacalbașa, *op. cit.*, pp. 14—15.

²¹ „M. O. R.”, nr. 59 din 16/28 martie 1871, p. 1; nr. 60 din 17/29 martie 1871, p. 1; C. C. Bacalbașa, *op. cit.*, p. 15.

²² *Ibidem*, nr. 59, p. 1.

²³ *Ibidem*, nr. 114 din 28 mai/9 iunie 1871, pp. 617, 622.

²⁴ Vezi: *Notes sur la vie du roi Charles...*, vol. II, p. 87—88.

considera Tell. Dar, Carol I l-a îndemnat să renunțe la intențiile sale de demisie, pentru că „punea cel mai mare preț ca acest om de un caracter plin de fermitate să rămână atașat ministerului”²⁵. Într-o scrisoare către tatăl său, Carol I se oprea îndelung asupra calităților lui Chr. Tell, după ce făcea o scurtă caracterizare a guvernului L. Catargi, pe care-l agreea cu vădită satisfacție : „Cabinetul actual reunește elemente conservatoare de două nuanțe, acei care erau pentru și cei care erau contra lui 11 februarie. Lascăr Catargiu și Mavrogheni sînt oameni plini de onoare și de dreptate totodată care întotdeauna m-au sfătuit de bine în ultimii ani. Costa-Foru și Tell sînt ieșiți din popor ; ultimul a luat parte la mișcarea din 1848 și s-a pronunțat contra prințului străin în 1866... Dacă tu ai cunoaște caracterul acestui om, te-ai atașa și mai mult declarației sale. Tell spune totdeauna ceea ce gîndește fără ascunziș, nu suportă nici o contradicție și are voință inflexibilă ; el spune că iubește mai mult țara sa decît libertățile : «Eu țin mai mult la fericirea țării mele decît la libertăți». Mă tem numai că nu va rămîne mult timp în min’ster, căci o simplă divergență de opinie îl poate determina la demisie”²⁶. Ceea ce avea să se întîmple cu trei ani mai tîrziu.

În guvernul conservator prezidat de Lascăr Catargiu, Chr. Tell acționa cu convingere și devotament pentru dinastie. El intrase decis a lua măsuri dintre cele mai aspre contra profesorilor cu manifestări și spirit antidinastice : „Generalul Chr. Tell era considerat om energic și fusese probabil menit a înfrîna agitația unor profesori, al căror spirit antidinastic neliniștea lumea oficială. Fără nici o considerare pentru Constituție, generalul Tell vroia să împiedice, cu orice preț, pătrunderea în parlament a profesorilor opoziționiști, chiar dacă ar fi aleși, — îndeosebi a lui Nicolae Ionescu, a cărui retorică parlamentară trecea pe atunci drept periculoasă”²⁷. În consecință, a refuzat să acorde concedii profesorilor deputați spre a putea participa la dezbaterile parlamentare. Absentarea o considera nemotivată, urmînd destituirea din post, după o lună. Așa s-a întîmplat cu Titu Maiorescu și Nicolae

²⁵ *Ibidem*, p. 84.

²⁶ *Ibidem*, p. 87—88.

²⁷ Soveja (S. Mehedinți), *Titu Maiorescu*, p. 75.

Ionescu, destituiți din posturile de profesori universitari la o lună după participarea lor la ședințele Camerei.

Titu Maiorescu consemna în însemnările sale zilnice, la 9/21 noiembrie, impresia produsă de măsura neobișnuită luată de către Tell „Oarecare mirare a deputaților, fiindcă ministrul cultelor refuză concedii profesorilor care sînt deputați. Eu însă am venit tocmai fără concediu, deoarece îl am de drept... Cuvîntarea lui Tell — model de sofism popular (Ședința Camerei de la 4 și 5 noiembrie). Argument principal: Cum poate o Cameră, care are de votat, precum se știe, și legea învățămîntului, să vrea vreodată să excludă în mod absolut pe profesori? Interesul oricărui grup legislativ este să cunoască toate straturile societății și să aibă reprezentanți din toate ramurile vieții publice. De aceea și Senatul, unde, altminteri, intră numai oameni bogați, prevede alegerea profesorului în mod special, pe cînd pentru Cameră el poate fi ales, în genere”²⁸. Acesta era, firește, argumentul lui Titu Maiorescu contra iraționalei măsuri întreprinsă de ministrul cultelor și instrucțiunii publice.

Cererea adresată de Titu Maiorescu lui Chr. Tell ca, în timpul absentării de la post, să fie suplinît la catedra de filozofie de la Universitatea din Iași de către A. D. Xenopol, nu i-a fost aprobată. La 19 octombrie 1871, T. Maiorescu aprecia ca fiind în conformitate cu dispozițiile legale plecarea sa la București, salariul urmînd a-l primi suplinitorul său. Dar, la 25 noiembrie 1871, Chr. Tell îi făcea cunoscut că era considerat demisionat de la acea dată, întrucît absentă de la post începînd cu 18 octombrie 1871. Concediul cerut nu i se aprobase și nici propunerea de înlocuire cu A. D. Xenopol, fiind numit N. Quintescu, profesor la facultate, spre a suplini postul pînă la ocuparea lui prin concurs²⁹. După demisia lui Tell din guvernul conservator, în anul 1874, a fost numit în locul său T. Maiorescu, la 7 aprilie 1874. El nu a mai

²⁸ Titu Maiorescu, *Insemnări zilnice*, I, p. 173—174.

²⁹ Soveja, T. Maiorescu, pp. 76, 77. La 18 ianuarie 1872, Titu Maiorescu nota: „De la Cameră vreau să-mi iau concediu pentru restul acestei sesiuni. Profesor nu mai sînt, deoarece ca deputat, n-am vrut să cer concediu (și, probabil, nici nu l-aș fi obținut), și deci am fost considerat demisionat de către ministrul Cultelor Tell. Tot așa și N. Ionescu”. T. Maiorescu, *Insemnări zilnice*, I, pp. 178—179.

revenit la catedră, decît tîrziu, la Universitatea din Bucureşti, după războiul de independenţă.

Chr. Tell dăduse dovadă, evident, de exces de zel, fiind nedrept şi subiectiv. Titu Maiorescu nu manifestase niciodată vreo tendinţă antidinastică şi chiar dacă ar fi fost altfel, asemenea măsuri nu erau menite a facilita libertatea opiniilor, ci dimpotrivă, aşa cum s-a întîmplat în cazul lui N. Ionescu. Tell era acum în discordanţă cu principiile noi, promovate de oamenii politici care căutau alte căi spre o evoluţie pe trepte superioare de civilizaţie a societăţii româneşti. Titu Maiorescu era şi el un conservator, dar un conservator junimist, multă vreme în divergenţă, împreună cu prietenul său P. P. Carp, cu vechii conservatori, în genere, spirite mai închistate şi obtuze, refractare oricăror încercări de reforme. Deşi nu se va situa întrutotul pe poziţiile vechilor conservatori, Tell le împărtăşea unele puncte de vedere. Cel dinastic şi cel al opoziţiei îndirjite contra oricăror reforme îl vor aduce în conflict cu opoziţia liberală, iar scrupulozitatea sa în viaţa publică, intransigenţa cu care trata actele unora dintre colegii săi din partid şi guvern, cu conservatorii înşişi, care nu-i vor ierta criticile aspre şi îndreptăţite.

Concepţiile lui Tell despre organizarea învăţămîntului erau învechite şi uşor criticabile de către cei care îi dezaprobaau măsurile preconizate a fi întreprinse. Astfel, luînd cuvîntul la dezbaterea proiectului de buget al Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice, T. Maiorescu critica măsura luată pentru desfiinţarea şcolilor normale, menţinută şi pe anul 1873. Critica, de asemenea, orientarea Ministerului de a nu fi prevăzut mijloacele necesare dezvoltării învăţămîntului primar de la oraşe şi sate, precum şi învăţămîntul real şi de meserii : „Toată direcţiunea de pînă acum în această privinţă a fost primejdioasă şi a avut efect a hrăni din veniturile statului ceea ce s-ar numi pentru noi uă trebuinţă de lux şi a lăsa la o parte ceea ce era neapărat necesariu”³⁰.

Astfel, cu toate că şcolile reale erau menţionate în legea instrucţiunii publice, în buget nu s-a prevăzut nimic pentru dezvoltarea lor. În schimb, s-au prevăzut sume pentru mărirea salariilor profesorilor din universităţi,

---

³⁰ M. O. R., nr. 72 din 30 martie/11 aprilie 1872, p. 453.

licee și gimnazii. Această piramidă trebuia răsturnată. Cu toții se plîngeau de creșterea funcționarismului și lipsa de cadre tehnice. T. Maiorescu atrăgea atenția că nu mai trebuia hrănit păianjenul birocratismului. Era acută necesitatea dezvoltării învățămîntului sătesc, real și de meserii, fiind posibilă prin suprimarea cheltuielilor de lux. De asemenea, era necesară suprimarea măsurii desființării școlilor normale și tendinței de a face ca preoții să devină și învățători rurali : „E deară uă vechiă tendință reacționară, — căci numai reacționară pot numi încercarea făcută de domnii generali Florescu și Tell ca... numai preotul să fie învățător sătesc și nu laicul”³¹. Prin urmare se cumulau două funcțiuni în favoarea clericilor. Măsura era evident retrogradă, în contradicție cu cele mai înaintate concepții și orientări politice ale vremii, cu tendința spre progres a învățămîntului românesc.

Chr. Tell se afla în fața unei demonstrații logice impecabile. T. Maiorescu se referea la concepția de orientare a învățămîntului, deficitară sub aspectul unor proiecte în conformitate cu evoluția învățămîntului la nivelul cerințelor epocii, cu principiile moderne și necesitățile de cadre tehnico-profesionale și ingineresti, în discordanță cu unele tendințe spre un învățămînt realist-științific, ca urmare a marilor descoperiri științifice ale secolului. Desființarea școlilor normale, în care se pregăteau cadre didactice pentru învățămîntul primar, era, fără îndoială, o măsură lipsită de sens, nerealistă.

Titu Maiorescu a depus o moțiune pentru dezbateră imediată a problemei reînființării școlilor normale de învățători. În urma lungului său discurs, a fost puternic aplaudat. După cum însuși nota în însemnările zilnice, a fost felicitat de către membrii guvernului : „ministrul cultelor Tell, împotriva căruia vorbisem, mi-a mulțumit în public pentru demnitatea, decența și elocvența ingerească (a vorbit ca un inger) a cuvîntării mele. Tell a vorbit contra o jumătate de oră, a încheiat însă zicînd : „cedez invitărei d-lui Maiorescu și renunț la împotrivirea mea la menținerea școalelor normale, dacă-mi votați fondurile”³². Dar, de ce trebuia Tell să fie convins în acest fel și de ce nu a întrevăzut el însuși perspectiva dezvoltării

³¹ *Ibidem*, p. 455.

³² T. Maiorescu, *Însemnări zilnice*, I, p. 186.

tării pe principii moderne a învățămîntului? Evident, concepțiile sale despre evoluția socială nu mai corespundeau noii etape istorice. Propunerea lui T. Maiorescu a fost admisă, avînd doar 4 voturi contra. Satisfăcut de succesul repurtat, conchidea : „Față de Tell am fost foarte blînd și amabil în formă și zdrobitor în fond. Era așa de perplex și de cîștigat prin forma cuvîntării mele, încît mi-a adus într-una numai elogii — un fenomen de mirare, fiind dat felul său dur și fără tact”³³.

Aprecierile lui T. Maiorescu se dovedeau a fi obiective. În răspunsul său, Tell își exprima recunoștința pentru opiniile serioase și cuviința cu care au fost expuse : „Adevărul nu triumfează prin agitațiuni, prin zgomot, el triumfează cînd discuțiunea e serioasă și cestiunea este clar pusă ; atunci vine lumină, atunci poate lua uă decisiune rezonabilă”³⁴. Își exprima apoi dorința ca toate problemele să fie discutate în acest fel. Deși a recunoscut bunele intenții și buna credință a lui T. Maiorescu, spiritul de deferență și înaltă ținută parlamentară a discursului său, Tell i-a contrazis totuși fondul criticilor, motivînd prin lipsa de mijloace materiale : „După acest tribut plătit cu toată franchetea d-lui Maiorescu, să-mi fie permis acum a mă lupta cu opiniunile d-sale ; să-mi permită a-i spune că d-sa a vorbit ca un înger, din toate puncturile de vedere ; însă nu este om practic, d-sea s-a pus pe tărîmul teoriilor”³⁵.

Tell recunoștea că piramida era așezată cu baza în sus, în privința învățămîntului, dar amintea existența unor obiceiuri, tradiții împotriva cărora era greu de luptat fiind considerată o operă distructivă. Practic erau greu de realizat dezideratele lui T. Maiorescu, întru totul justificate : „Sînt deară cu totul de părerea onorabilului d. Maiorescu, că ne trebuie instrucțiune reală, căci uă națiune nu poate exista, nu poate să poarte numele de națiune, dacă nu va avea toate specialitățile necesare unei națiuni... Și cu toate acestea noi nu avem din acestea mai nimic”³⁶. Evidenția că în industrie și în comerț locul neocupat de români era luat de străini și vina era a

---

³³ *Ibidem*, p. 187.

³⁴ *M. O. R.*, nr. 73 din 31 martie/12 aprilie 1872, p. 460. Ședința Adunării deputaților din 12 martie 1872.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ *Ibidem*.

acelora care nu ocupau locurile, nu a străinilor. Pentru a pune stavilă funcționarismului, era necesară stabilitatea funcționarilor. Fluctuația în funcție de interese materiale ducea implicit la pierderea capacității de a practica meseria învățată. Oricâte școli reale și de meserii s-ar înființa, preciza Tell, nu ameliorau situația existentă, atita timp cît nu se închideau căile funcționarismului. Numai după stăvilirea acestei plăgi sociale se puteau crea școli reale³⁷.

Chr. Tell intrase, fără a-și da seama, într-un cerc vicios al raționamentului său ; pentru că nici măcar nu încerca noi soluții de remediere a stării de fapt, se situa pe poziții conservatoare. În privința măsurii, considerată reacționară de către T. Maiorescu, a încredințării învățămîntului rural preoților, mergea și mai departe în afirmarea unor concepții conservatoare, tradiționaliste. Declara că nu se miră, dar nu putea fi de acord cu părerea lui T. Maiorescu : „D-sea, ca profesore de filosofie, este filosof și filosofia cu religiunea-și întorc spatele uneia alteia”³⁸. Maiorescu dădea un exemplu din Prusia, dar a pierdut din vedere că Prusia era protestantă. Nimeni în România nu-și pusese problema distrugerii religiei, sublinia Tell.

În problema școlilor normale, Tell considera că era vorba de o eroare de expresie : Maiorescu dispunea de un mare talent oratoric : „un talent pe care-l admir, un talent de eloquentă, un talent de a-și aranja ideile seale încît să trîntească pe adversarul său. Să-mi permită însă și d-sa și dv. să nu mă las trîntit”³⁹. Tell demonstra cît de slab erau plătiți tinerii învățători, încît refuzau a lucra cu asemenea salarii. Cu părere de rău constata că, de fapt, nici nu exista instrucțiune rurală, ci numai fanfaronadă, din cauza lipsei de localuri de școală : „Dacă învățătorul era mai stăruitor și cere local de școală, primarul raportează că învățătorul este om de nimic, că este un răzvrătit. De aci perturbațiune, anchete, judecăți, ca să se vadă cine are dreptate ; deară instrucțiune tot nu este”⁴⁰. Apoi, la sate interesul pentru știința de carte e în scădere, comparativ cu orașele. A se forța lucrurile, nu era posibil. Atunci s-a considerat necesară folosirea preoților și ca învățători, ca unii ce au autoritatea spirituală asupra

---

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 461.

țăranilor spre a-i determina a-și trimite copiii la școală. În încheiere, Tell cerea mijloace pentru aplicarea propunerilor lui T. Maiorescu : „Cum veți voi așa votați ; însă dați-mi numai mijloace ca să eșecut votul d-voastră ; aceasta o cer”⁴¹.

De ce nu ceruse Tell Adunării deputaților asemenea mijloace și de ce nu prezentase un buget al Ministerului, pe care-l conducea, în concordanță cu necesitățile reale ale învățământului românesc mai înainte de a i se demonstra necesitatea lor, erau întrebări la care nu se poate răspunde obiectiv. Dificultățile economice erau deja cunoscute și recunoscute de toți. A le invoca spre a demonstra lipsa unor măsuri imperios necesare pentru depășirea lor, însemna a menține o stare de lucruri anacronică, în discordanță evidentă cu o evoluție conformă cerințelor epocii, cu principiile unui învățământ modern.

Desființarea școlilor normale constituia, fără îndoială, un regres, nu mai era nici măcar o măsură conservatoare, ci reacționară, așa cum o calificase T. Maiorescu.

În mod evident, activitatea lui Tell la Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice nu se remarcă pe linia progresului. Printre altele, în 1872 a respins cererea lui Ion Creangă de a fi integrat în învățământ. După o lungă expunere a situației sale, Ion Creangă conchidea în cererea sa : „Acum cinci ani m-au lovit în familie. Acum m-au lovit în serviciul meu de la biserică ; eară acum au făcut ca să mă loviți și dv. în pozițiunea mea la școală”. El cerea lui Tell să fie dat în judecată și de va fi găsit vinovat să fie pedepsit. Dar, cererii lui Creangă, Tell i-a răspuns negativ, afirmând că nu putea face dascăl pe un răsopit⁴². Ion Creangă a rămas fără post, fiind nevoit a deschide un debit de tutun. Abia peste doi ani, când la Ministerul Cultelor și Instrucțiunii a venit T. Maiorescu, a fost reintegrat în învățământ, unde a rămas pînă la sfîrșitul vieții.

În calitatea pe care o avea, Chr. Tell a respins achiziționarea unor tablouri ale lui T. Aman, existente în colecția lui C. Negri și expuse la Muzeul de pictură din Iași. Propunerea o făcuse M. Kogălniceanu. I s-a răspuns că nu poate decide achiziționarea, fără a prezenta un proiect de lege la Cameră. Altă soluție nu exista, întrucît fon-

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² B. A., Msse, *Arh. Chr. Tell*, I, imprimate 9.

durile Ministerului erau destinate altor scopuri. Dar, chiar dacă ar avea la dispoziție fonduri disponibile pentru achiziționarea de opere de artă, nu le-ar putea folosi fără aprobarea Adunării Deputaților⁴³, ceea ce însemna evident un refuz.

Spre sfârșitul anului 1872, Tell intenționa să demisioneze din guvern. Miniștrii erau vehement atacați în Cameră în privința concesiunii păgubitoare pentru stat a căilor ferate întreprinzătorilor străini : „În Cameră sînt interpelări după interpelări cu privire la concesiunea drumurilor de fier ; ministrul Tell vrea să-și dea demisia, pentru că s-au făcut deja foarte multe concesiuni Camerii⁴⁴. La 2/14 martie 1873 au avut loc discuții aprinse în Cameră cu privire la Creditul funciar. Majoritatea cerea ca să fie excluse capitalurile străine : „Epureanu declară că preferă a se separa de minister decît să se supună majorității Camerii. Mavrogheni vede cu regret că partidul conservator adoptă punctul strîmt și șovin al opoziției. Tell pune problema încrederii și proiectul este adoptat, dar numai după ce guvernul a cedat asupra cîtorva puncte, îndeosebi în privința excluderii capitalurilor străine⁴⁵. Prin urmare, Tell era încă solidar cu actele guvernului, înfruntînd opoziția din Cameră și amenințînd cu demisia, făcînd concesiile necesare spre a asigura stabilitatea acestuia, intervenind cu autoritatea sa spre a pune problema încrederii și a obține un compromis.

Descoperirea unor afaceri dubioase tolerate de unii dintre membrii guvernului, chiar de către primul ministru, practici incompatibile cu concepțiile lui Tell despre etica politică, l-a determinat a-și da demisia la 9 ianuarie 1874. Prin decret, domnitorul a primit demisia generalului Chr. Tell și a numit ad-interim la Culte și Instrucțiune publică pe ministrul Afacerilor Străine, V. Boerescu⁴⁶. Titu Maiorescu nota faptul demisiei, precum și al intenției numirii sale ca ministru în locul lui Tell, dar V. Boerescu era contra sa⁴⁷. Abia la 7 aprilie 1874 a fost

---

⁴³ B. A., *Correspondența, Fond Chr. Tell*, S $\frac{46}{C1}$ Chr. Tell către

M. Kogălniceanu, București, 16 noiembrie 1872.

⁴⁴ *Notes sur la vie du roi Charles I-er*, II, p. 143.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 150.

⁴⁶ M. O. R. nr. 8 din 11 ianuarie 1874, p. 41.

⁴⁷ T. Maiorescu, *op. cit.*, p. 212 ;

numit Titu Maiorescu ministru al cultelor și instrucțiunii publice.

Deocamdată, Tell, demisionat, a rămas într-o atitudine rezervată, dar, în anul următor, 1875, a trecut deschis împotriva guvernului, atacându-l pe cunoscutele motive ale demisiei sale. La 14/26 ianuarie 1875 se relatea situația dificilă pentru guvern în Adunarea Deputaților : „Generalul Tell acuză guvernul de a fi înșelat statul cu mai mult de o jumătate de milion la concesionarea monopolului tutunului și Epureanu vorbește pe același ton plin de ură. În final, Camera a votat cu o mare majoritate o moțiune de încredere în guvern”⁴⁸. Referitor la gravitatea situației, Carol I trimitea tatălui său o lungă scrisoare. Printre altele, menționa și puternicele înfruntări de opinie petrecute în Cameră : „opозиția a interpelat guvernul asupra demisiei lui Mavrogheni și majoritatea a acceptat ordinea de zi motivată. Iată că fostul ministru Tell se ridică deodată și afirmă că ministerul a înșelat statul cu 600 000 franci în afacerea monopolului tutunului. Afară de faptul că această acuzație a fost formulată fără nici o probă, ea n-a provocat mai puțin o veritabilă furtună. Dar Catargiu a vorbit atît de bine și cu atîta căldură, că două treimi din deputați i s-au alăturat și acuzațiile lui Tell s-au prăbușit. Lucrul este fără urmă, dar rămîne dezagreabil în fața străinătății”⁴⁹.

În realitate, Tell nu se situa în afara oricăror dovezi în acuzațiile contra guvernului. În ședința Camerei din 14 ianuarie 1875, N. Ionescu învinuia pe P. Mavrogheni, ca ministru în guvernul L. Catargiu, că a primit mită de la întreprinzătorii străini pentru concesionarea căilor ferate. Se recunoștea, îndeobște, că țara fusese păgubită prin asemenea concesiuni. S-a promis cererea unor lămuriri la Viena, unde se aflau concesionarii, spre a se urmări vinovații apoi s-a cerut închiderea discuțiilor. Tell a luat însă cuvîntul împotriva încheierii discuțiilor, fiind vorba de onoarea unui ministru și chiar a deputaților. El crede că „este vorba de o afacere scandaloasă, este vorba despre înjurături ce se dă națiunii noastre înaintea unei curți de jurați din țară străină”. Era, așadar, vorba de onoarea națiunii, guvernul fiind obligat la clarificarea situației. Dacă interpelarea n-ar fi fost la obiect, guver-

⁴⁸ *Notes sur la vie du roi Charles I-er*, II, p. 211.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 214.

nul n-avea de ce să fie iritat și să închidă discuția. Era necesară o anchetă parlamentară pentru elucidarea afa-cerii. Primul ministru cunoștea stuația celor 600 000 lei, care au fost trecuți la cheltuieli, păgubindu-se statul, dar n-a anunțat procuratura. Trebuiau aflate numele dela-pidatorilor. Tell se adresa, apoi, miniștrilor și deputaților spre a adera la propunerea lui N. Ionescu de a se face anchetă parlamentară în privința concesiunii căilor ferate și cheltuirii celor 600 000 lei. Dacă există onestitate și corectitudine din partea membrilor guvernului, n-au a se teme de asemenea anchetă⁵⁰.

Chr. Tell se adresa lui T. Maiorescu, membru al guver-nului și solidar cu el, spunându-i : „Eată, d-le ministru al cultelor, pentru ce nu trebuie să fim noi de tempera-mentul d-tale, ca cînd ne înjură un Ofenheim, noi să fim cu sînge rece și să nu ne pese, ci numai cînd ne înjură un boier mare, atunci să ne supărăm. Omul cu demnitate se supără de fiecare înjurătură ori de unde ar veni⁵¹. L. Catargiu considera afirmațiile lui Tell ca acuzații grave contra guvernului, neașteptîndu-se la acestea de la un fost membru al său. Tell a făcut cunoscut domnitorului, imediat după demisia sa, faptul că s-au luat 600 000 lei de la monopolul tutunului, invocînd ca martori pe Gr. Balș și Al. G. Golescu. Tell aprecia că primul minis-tru nu voia să răspundă la problemele care i s-au pus. P. P. Carp a propus o anchetă parlamentară în privința mituirii unor deputați la concesiunea căii ferate Lem-berg—Iasi⁵².

Popularitatea lui Tell în Cameră era evidentă. Fiind necesară alegerea unui vice-președinte, au candidat Chr. Tell și P. P. Carp⁵³. A fost ales Tell cu 54 voturi, Carp întrunind 42 voturi. Titu Maiorescu nota cu vădită mirare acest episod : „În Cameră însuși Carp a avut astăzi numai vreo 42 de voturi. Tell însă, care insultase în Ca-meră pe L. Catargi, cu ocazia afacerii Mavrogheni—Ofen-heim, a obținut majoritatea⁵⁴. În ședința Camerei din 22 ianuarie 1875, Tell mulțumea deputaților pentru votul

⁵⁰ M. O. R., nr. 15 din 22 ianuarie/3 februarie 1875, p. 304.

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² *Ibidem*, p. 308.

⁵³ *Ibidem*, nr. 18 din 24 ianuarie 1875. Ședința din 17 ianuarie 1875, p. 357.

⁵⁴ T. Maiorescu, *op. cit.*, p. 227.

cu care l-au onorat, ceea ce însemna că acceptase funcția de vicepreședinte al Adunării. De altfel, lucrările ședinței se deschiseseră sub președinția sa, asistat de 4 secretari⁵⁵.

În disputa sa cu guvernul, Tell nu putea obține satisfacție. Erau în joc interese prea mari, care afectau relațiile cu Puterile Centrale. Or, domnitorul, sprijinit de Lascăr Catargiu și alți fruntași politici conservatori, nu dorea aceasta. Drept urmare, Comisia de anchetă numită la 14/26 ianuarie 1875 a prezentat un raport în Cameră prin care declara acuzațiile lui Tell lipsite de fond, insinuante, ușoare și frivole. Camera adopta apoi o moțiune prin care se aprobau concluziile comisiei de anchetă⁵⁶. Totuși, guvernul nu mai putea rezista acumulării numeroaselor adversități politice și discreditului provocat de afacerile în concesionarea căilor ferate și monopolului tutunului. Fără nici o șansă în perspectivă, și-a prezentat demisia la 4 aprilie 1876.

În noul guvern conservator, prezidat de generalul I. Em. Florescu, Chr. Tell primea portofoliul Ministerului Finanțelor. Un alt general, Gh. Tobias, era ministrul lucrărilor publice. De aceea, ziarul german „Deutsche Zeitung” îl denumea „Ministerul Sabiei”, întrucât avea printre membrii săi pe cei trei generali „chemăți... să decidă lupta dintre liberalii naționali și conservatori”. C. C. Bacalbașa, care relata astfel de știri, afirma că guvernul era privit peste tot cu glume, fiind îndeobște știut că va dura doar pînă la deschiderea Parlamentului⁵⁷.

În memoriile regelui Carol I se consemna cu aceeași obiectivitate: „Ministerul stătea pe o bază foarte slabă, membrii săi sunt în cea mai mare parte fără influență în țară și necunoscuți ca oameni politici”⁵⁸. Deja, la 16/28 aprilie 1876 se relatează „generalul Tell este foarte neliniștit de a ști cum va plăti obligația (cuponul) datoriei expirate. Impozitele nu intră și există o lipsă sensibilă de bani în case. Verificarea alegerilor senatorilor a avut loc în mijlocul unor dispute violente”⁵⁹. Curînd, la 26 aprilie 1876, guvernul I. Em. Florescu și-a dat demisia, for-

⁵⁵ M. O. R., nr. 20 din 20 ianuarie 1875, pp. 403, 442.

⁵⁶ *Notes sur la vie du roi Charles I-er*, II, p. 214.

⁵⁷ C. C. Bacalbașa, *op. cit.*, p. 181.

⁵⁸ *Notes sur la vie du roi Charles I-er*, vol. III, p. 11.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 13.

mîndu-se un altul sub președinția lui Manolache Costache Epureanu. La Finanțe, în locul lui Tell, era numit I. C. Brătianu. La 10/22 iulie 1876 guvernul conservator al lui L. Catargiu era acuzat de violarea Constituției, risipirea avutului public și abuzarea de forța publică, propunîndu-se darea lui în judecată. Printre miniștrii vizati, era și Chr. Tell, deși demisionase din guvern în 1874, tocmai pentru aceste motive. La 23 iulie 1876 demisiona însă și guvernul Epureanu, la 24 iulie 1876 venind la putere guvernul I. C. Brătianu, pentru o perioadă de aproape 12 ani⁶⁰.

În timpul războiului de independență, Christian Tell nu a mai avut o prezență activă în viața politică a țării. Inclus între membrii guvernului Lascăr Catargiu, dat în judecată de către guvernul liberal, condus de I. C. Brătianu, a fost scos de sub acuzare, din respect pentru trecutul său revoluționar și pentru atitudinea sa diferită de cea a foștilor colegi de guvern după demisia din 1874. Datorită trecerii de partea conservatorilor, îndepărtați de la putere în condițiile cunoscute, Tell va întîmpina ostilitatea liberalilor aflați la putere. Astfel, timp de 7 ani, nu a mai reușit să fie ales în Parlamentul țării, forul politic în care-și exprima de obicei punctele sale de vedere, își înfrunta adversarii politici, încît, la importantele debateri referitoare la declararea independenței de stat nu a luat parte.

La alegerile de la începutul lunii iunie 1876, liberalii au obținut majoritatea covîrșitoare a voturilor. Foarte puțini conservatori au reușit a intra în Parlament, Tell nemaifiind printre ei⁶¹. În 1879 a candidat deputat la colegiul II județul Ilfov în alegerile pentru Constituantă, dar n-a fost ales, obținînd numai 38 voturi⁶². În 1880, candidînd la colegiul III pentru consiliul județean Ilfov, Tell a fost susținut de așa numitul Partid național democrat, de fapt opoziția liberalo-conservatoare. Nici de această dată n-a reușit⁶³. Abia la alegerile pentru Constituantă, din mai 1883, a fost ales senator la cole-

⁶⁰ *Ibidem*, pp. 14, 27, 29 ; C. C. Bacalbașa, *op. cit.*, p. 186.

⁶¹ „Monitorul Oficial“, nr. 129 din 12/24 iunie 1876, p. 3100—3101.

⁶² *Ibidem*, nr. 103 din 8/20 mai 1879, p. 2522.

⁶³ „Războiul“, III, 1880, nr. 68 din 4 iunie 1880, p. 1.

giul II Brăila, dar s-a retras din Parlament, împreună cu alți reprezentanți ai opoziției, pe motiv că au fost influențate rezultatele alegerilor. În realitate, nu era de acord cu programul guvernamental de revizuire a Constituției și al legii electorale. Neparticipând consecutiv la 12 ședințe, conform regulamentului, locul lui Tell în Senat a fost declarat vacant, fiind ocupat ulterior de Vasile Maniu⁶⁴. Aderînd la actele politice ale conservatorilor, în ultima perioadă a activității sale, Christian Tell n-a întîrziat prea mult a intra în partidul lor.

Constituit la 22 februarie 1880, prin fuziunea dintre vechii conservatori și junimiști, Partidul conservator se dovedea o formațiune politică fragilă, măcinată în permanență de puternice divergențe interne.

Prima organizație politică conservatoare a fost înființată cu doi ani în urmă, în 1878. Fruntașii conservatori, inclusiv junimiștii, au întemeiat societatea pentru înființarea ziarului „Timpul“, în scopul propagării ideologiei conservatoare, ziar care a durat pînă în 1900, data celei de-a doua fuzionări dintre conservatorii vechi și junimiști. Primul său comitet de redacție era alcătuit din Al. Știrbey, P. Mavrogheni, C. Suțu, precum și junimiștii T. Maiorescu și T. Rosetti. Au fost adoptate „Statutele pentru susținerea ziarului «Timpul»“. Printre membrii fondatori, se aflau fruntași politici din ambele fracțiuni: L. Catargiu, Al. Lahovary, T. Maiorescu, T. Rosetti etc. Chr. Tell lipsea. La fel P. P. Carp⁶⁵.

Clubul și Partidul conservator, înființate în 1880, aveau ca președinte pe Manolache Costache Epureanu și nu pe Lascăr Catargiu, fostul șef al grupării conservatoare. Primul Club conservator din România, de fapt organul central de conducere a partidului, a fost format din 88 de membri fondatori. Șeful grupării junimiste, P. P. Carp, n-a participat la constituirea Clubului. La fel, Chr. Tell nu se afla printre membrii fondatori, dar, ulterior, în 1881, a devenit membru al Clubului Partidului⁶⁶.

Prin încetarea din viață a lui M. C. Epureanu, la 7 septembrie 1881, ca președinte al Clubului și partidului a

---

⁶⁴ „Monitorul Oficial“, nr. 14 din 2/14 iunie 1883, p. 146; nr. 23 din 25 octombrie/6 noiembrie 1883, p. 216.

⁶⁵ „Conservatorul“, XIII, nr. 126 din 12 iunie 1913, p. 1.

⁶⁶ *Ibidem*, nr. 127 din 13 iunie 1913, p. 1.

fost ales L. Catargiu, șeful vechilor conservatori, adversari ai reformelor. Lui și sprijinatorilor săi i se opuneau junimiștii. Aceștia au încercat a impune la conducerea Clubului conservator pe Al. Știrbey, ceea ce l-a determinat pe L. Catargiu a-și da demisia. La 6 noiembrie 1881 a și fost ales Al. Știrbey președinte al Clubului. Dar vechii conservatori n-au acceptat această alegere. Generalul I. Em Florescu și-a prezentat demisia din Club, atacînd, apoi, pe junimiști în adunarea generală din 9 noiembrie 1881. Divergențele au degenerat în atacuri violente în adunare, a cărei atmosferă aprinsă e relatată de T. Maiorescu: „Theodor Rosetti deschide ședința, Florescu, generalul Tell, Granda, Mura, Hiotu ș.a.m.d. în atitudine amenințătoare. Eu vorbesc o oră înaintea adunării pe care o simțeam ostilă mie. Știrbey ia prezidenția, într-o atitudine de ghiață a adunării. Tacian, ca un cățeluș obraznic, contra. Și generalul Tell. Florescu aplaudă și a vorbit demonstrativ de alianță cu Vernescu, care e mai importantă decît Carp și Laurian. Nu s-a luat nici o hotărîre, Tell propune, triumfînd, ca adunarea să invite pe Lascăr Catargi să vină și să arate motivele demisiei sale”⁶⁷.

Din fost adversar al lui L. Catargiu, după demisia sa din guvern în 1874, Tell devenise, apoi, sprijinitorul său împotriva încercării junimiștilor de a-l înlocui la președinția Clubului și Partidului cu Al. Știrbey. De altfel, Tell n-a participat la fondarea Clubului conservator, în 1880, sub președinția lui M. C. Epureanu⁶⁸, din adversitate politică față de acesta, care constituise, la 26 aprilie 1876, un guvern împreună cu liberalii, după ce făcuse parte, anterior, din guvernul Lascăr Catargiu. A devenit membru al Clubului după alegerea lui Lascăr Catargiu, în 1881.

În conformitate cu decizia luată în adunarea generală din 9 noiembrie 1881, Tell, care făcuse propunerea, a trimis o scrisoare lui L. Catargiu, invitîndu-l a lua parte la întrunirea de la Clubul conservator: „În urma demisiunii domniei voastre ca președinte al Clubului, care a

⁶⁷ T. Maiorescu, *Insemnări zilnice*, II, pp. 23—24.

⁶⁸ Vezi: *Statutele Clubului Conservator și Programul Partidului*, București, 1880, p. 15.

fost urmată de aceea a întregului Comitet, Adunarea generală, nevroidă a proceda la alegerea unui nou președinte și a unui nou comitet, pînă ce nu veți fi venit domnia voastră pentru a explica cauzele pentru care v-ați retras, mă însărcinează, în calitate de președinte de vîrstă, a vă ruga să binevoiți a lua parte la întrunirea care va avea loc duminică viitoare în 22 corente⁶⁹.

Chr. Tell a avut un rol determinant în eșuarea tentativei junimiștilor de a-l înlocui pe L. Catargiu la șefia Clubului conservator. T. Maiorescu arăta că generalii Tell și Florescu erau cei mai aprigi adversari ai junimiștilor, reușind a-l readuce pe L. Catargiu: „Ziarele care fac politica Tell—Florescu «Poporul» și «Răsboiul», atacîndu-mă violent: spion austriac, slănină ș.a.m.d. Și pe Rosetti (Theodor), pe el ca spion prusac, prințul Știrbey prezentat ca o păpușă în mîna mea, din toate părțile atacuri amenințătoare în contra mea. Lascăr Catargiu vine, primește din nou prezidenția și mă ocolește⁷⁰. Ruptura în Partidul conservator se produsese. La 2/14 decembrie 1881, T. Maiorescu nota: „Discuție numai în ce privește președintele Clubului și al partidului. Noi, după cele întîmplate, nu mai putem avea pe L. Catargi⁷¹. Și astfel. Tell contribuisese la scindarea Partidului conservator, din ostilitate față de junimiști, dar mai cu deosebire față de T. Maiorescu, cu care avusese divergențe de opinii în trecut, el fiind cel învins și pus în situația de inferioritate în fața Adunării deputaților, în 1872. Evident, nu din resentimente, din ură față de liberalii radicali sau față de junimiști a trecut Tell de partea vechilor conservatori conduși de L. Catargiu. Părăsirea concepțiilor sale înaintate din trecut a avut loc treptat, trecînd printr-o fază de moderație accentuată cu vădită înclinare spre dreapta, apoi indecis între diversele grupări conservatoare, odată cu aderarea sa la conservatori, pentru a-și încheia activitatea politică alături de vechii conservatori, adversari ai reformelor și înnoirilor în viața economică, socială și politică.

---

⁶⁹ B. A., Msse, *Correspondență, Fond Chr. Tell*, Scrisoare din 15 noiembrie 1881, S $\frac{40}{C1}$.

⁷⁰ T. Maiorescu, *op. cit.*, II, p. 24.

⁷¹ *Ibidem*, p. 26.

Ultimul act politic al lui Tell a fost demisia din Parlament, la 10 mai 1883, împreună cu alți membri ai opoziției; L. Catargiu, M. Kogălniceanu, Gh. Vernescu, Al. Lahovary, Gr. Peucescu, Lascăr Rosetti etc. pe motiv că alegerile ar fi fost influențate, ceea ce T. Maiorescu considera un „pretext de motivare totdeauna rău”⁷².

În realitate, opoziția fusese zdrobită în alegeri, obținând doar 13 locuri în Cameră și 11 la Senat: „Înțelegând că nu mai poate juca un rol activ în Camerele acestea și că revizuirea legii electorale nu o mai poate împiedica, ea se retrage atît din Cameră cît și din Senat, trei zile după deschiderea parlamentului, în ziua de 10 mai, mai înainte chiar de alegerea birourilor... Junimiștii nu s-au asociat acestora și au rămas în parlament. Tot la fel nu s-au asociat nici fracționiștii moldoveni în cap cu Nicolae Ionescu, fiindcă erau revizionişti”⁷³.

Vechii conservatori își exprimau astfel public dezacordul lor cu programul liberal de revizuire a Constituției și legii electorale. Ziarul „Timpul”, organul lor de presă, aproba demisia din mai 1883, referindu-se îndeosebi la Tell, la 14 februarie 1884, cînd nu mai era în viață: „Cel din urmă act al său politic a fost demisiunea ce a subscris la mai 1883, împreună cu opozițiunea, retrăgîndu-se cu toți oamenii onești din toate partidele, din aceste adunări de contrabandă, cari au îndrăzneală a se atînge de Constituțiunea română”⁷⁴.

Partidul conservator se opunea cu dîrzenie revizuirii Constituției, considerînd că era în pericol privilegiul politic al marilor proprietari. Preconizarea desființării colegiului I însemna o puternică lovitură și se străduia s-o respingă. Astfel, pentru prima dată de la venirea la putere a liberalilor, se retrăgea încrederea acordată lui I. C. Brătianu. Opoziția era conștientă că nu va reuși să-l înlătore, dar căuta să-l împiedice a obține două treimi din voturi necesare revizuirii Constituției. În acest scop, a recurs la stratagema obișnuită a retragerii din Parlament. Cu toate acestea, revizuirea a fost admisă, deși s-au opus radicalii lui C. A. Rosetti și însuși Titu Maiorescu.

---

⁷² *Ibidem*, p. 183.

⁷³ C. C. Bacalbașa, *op. cit.*, I, ed. a II-a, p. 333—334.

⁷⁴ B. A. Mss. *Arh. Chr. Tell*, I impr. 1.

După 1884 situația politică internă se va agrava considerabil, prin înfruntări violente de opinii între oamenii politici, grupați și regrupați în partide. Christian Tell nu va mai lua însă parte la aceste puternice frământări politice. La 12 februarie 1884, a încetat din viață în casa sa din strada Luminii nr. 13, astăzi Christian Tell. Martorii decesului au fost Dam'ian Duțulescu, de 65 ani, amicul personal al generalului, și Dimitrie Zăgănescu, de 29 ani, un nepot al său⁷⁵. În actul de deces se menționa că avea 77 de ani și se născuse la Craiova, ceea ce nu corespundea datelor însemnate de el însuși pe actul de căsătorie cu Tarsița Ștefănescu, în decembrie 1834, precum că se născuse la 12 ianuarie 1808 în orașul Brașov⁷⁶. Prin urmare, la data decesului avea 76 ani.

În ședința Camerii din 13 februarie 1884 s-a comunicat decesul lui Chr. Tell. Ministrul de interne, Gh. Chițu, a propus ca funeraliile să se facă pe seama statului, așa cum se procedase și în cazul generalilor N. Golescu, în 1878, și Gh. Magheru, în 1880, iar N. Ionescu a propus ca bustul său să fie așezat în incinta Adunării deputaților. Ambele propuneri au fost supuse votului și adoptate⁷⁷.

Înmormîntarea a avut loc la cimitirul Șerban Vodă. Pe ultimul drum a fost condus de: I. C. Brătianu, Gh. Bibescu, D. Brătianu, generalul Ion Em. Florescu, care a rostit și un discurs, evocînd personalitatea lui Tell, apoi diplomați străini, miniștri și un numeros public.

Era ultimul dintre locotenenții domnești care se stinsese din viață. Toate ziarele din țară anunțaseră moartea generalului Tell, elogiindu-i meritele personale, activitatea politică dedicată viitorului mai bun al patriei sale. Organul Partidului conservator, „Timpul”, scria despre el că nu a fost numai unul din participanții la revoluția de la 1848, ci, alături de alții, „însuși autorul ei!” Ca și alte organe de presă, „Timpul” relua cunoscuta afirmație, precum că „Eliad a fost spiritul care a conceput. Tell a fost inima care a înțeles și brațul care a executat”.

---

⁷⁵ B. A. Mss., *Arhiva Chr. Tell*, I acte 11 a. Actul de deces al lui Christian Tell.

⁷⁶ *Ibidem*, I acte 11 b.

⁷⁷ *Ibidem*, I impr. 1.

Organul de presă conservator considera că alții și-au însușit meritele care-i aparțineau, aluzie, desigur, la liberalii radicali. Se sublinia modestia lui Tell, menționându-se că, după ce a ocupat, timp de 36 de ani, funcții dintre cele mai înalte, a murit sărac. A dat însă mult țării și n-a cerut nimic în schimb, decât pensia ce i se cuvenea : „Născut fără stare, el niciodată, fie prin recompense naționale votate de partizanii săi, fie prin impuneri deghizate sub nume de contribuțiuni, necum prin vreun act incorrect, n-a ridicat un ban măcar din munca și averea românilor. Curat în viața privată, el a fost în viața publică un model de virtuți civice ; el era un caracter în toată puterea cuvîntului. El nu pleca niciodată fruntea sa mîndră nici înaintea puterei, nici înaintea banului”⁷⁸.

Aprecieri similare, pe cît de elogioase, pe atît de obiective, însera în coloanele sale și ziarul „Binele Public”, menționînd afirmația lui N. Bălcescu, precum că Tell a fost brațul revoluției de la 1848. Printre altele, se conchidea asupra calităților : „Caracter ferm ce-i atrase supranumele de omul de bronz, generalul Tell o singură linie de conduită a avut în toată îndelungata-i viață : românismul și probitatea, credințe cu care intră în mormînt. Pentru România, perderea unei ființe scumpe ca a generalului Tell constituind un adevărat doliu, „Binele Public” depune adincele sale regrete pe rămășițele atleului luptător al propășirii naționalității române”⁷⁹.

„Gazette de Roumanie” scria, printre altele : „Generalul Tell era un patriot încercat și poseda un caracter de o fermitate puțin comună. El va ocupa una din cele mai frumoase pagini ale istoriei noastre contemporane”⁸⁰. Un alt organ de presă, „România Liberă” deplîngea pierderea unuia dintre cei mai de seamă oameni politici : „Încă unul din fruntașii țării s-a dus !... Generalul Chr. Tell, căpetenia cea mai energică a revoluțiunii de la 1848, acel caracter de bronz, a cărui inimă românească a fost pusă cu atîta devotament în serviciul țării, s-a stins dintre noi... Se duc bătrînii și golul se simte !... Să-i plîngem, dar să

⁷⁸ B. A., Msse, *Arh, Chr. Tell*, I, impr. 1.

⁷⁹ *Ibidem*, I imprimare 3.

⁸⁰ *Ibidem*.

ne înălțăm inimele!“⁸¹. În presă, făcându-se referire la ultima parte a vieții sale, se preciza că deși „a fost în alte cîmpuri decît ale liberalismului, a fost totdeauna unit la ideile naționale“⁸².

Contemporanii săi, indiferent de gruparea politică din care făceau parte, apreciau astfel meritele incontestabile ale generalului Chr. Tell în făurirea statului național român modern, spre a sta pildă generațiilor următoare, ca unul din exemplele cele mai grăitoare de luptă dîră, de abnegație și nemărginit devotament pentru cauza națională, căreia i-a dedicat întreaga viață, luînd parte activă la toate marile evenimente din istoria modernă a României.

---

⁸¹ *Ibidem.*

⁸² *Ibidem.*

CUPRINS

CAPITOLUL I

Introducere. Literatura și izvoarele CONSTANTIN VLADUȚ	5
--	---

CAPITOLUL II

Începuturile activității politice. Adeziunea la curențele de idei progresiste și la opera de propășire națională, CONSTANTIN VLADUȚ	10
---	----

CAPITOLUL III

Participarea la revoluția română de la 1848, CONSTANTIN VLADUȚ	21
--	----

CAPITOLUL IV

Activitatea politică în timpul exilului, ANASTASIE IORDACHE	56
---	----

CAPITOLUL V

Repatrierea și lupta pentru înfăptuirea Unirii Principatelor, ANASTASIE IORDACHE	80
--	----

CAPITOLUL VI

Contribuția la constituirea statului național român modern, ANASTASIE IORDACHE	95
--	----

CAPITOLUL VII

Participarea la opera de consolidare a statului român modern. Ultima perioadă a activității, ANASTASIE IORDACHE	121
---	-----

Redactor : Ion Rusu-Șirionu
Tehnoredactor : Marilena Buteică

**Tiraj : 2 290. Broșate : 2 200 + 90. Bun
de tipar : 30.III.1976. Coli de tipar :
9,5 + 16 planșe.
CRAIOVA, 1976.**

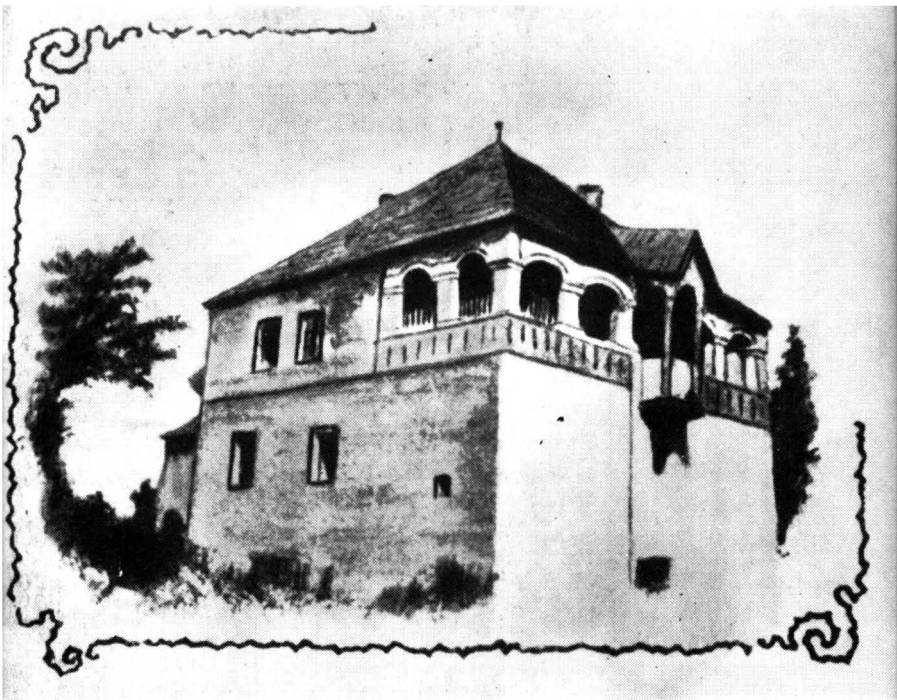

**Întreprinderea poligrafică „Oltenia”
Str. Mihai Viteazul nr. 4
Comanda nr. 320.**

Christian Tell în perioada Guvernului provizoriu de la Islaz.

Culă din nordul Olteniei la începutul secolului al XIX-lea

Stradă din Tîrgu-Jiu în secolul al XIX-lea

on Solomon. comandant de
panduri

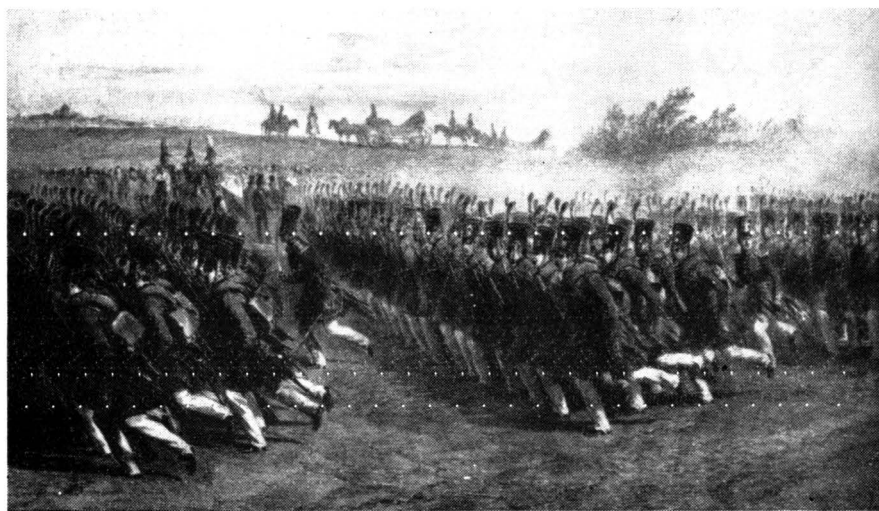

Dorobanți
din Oltenia

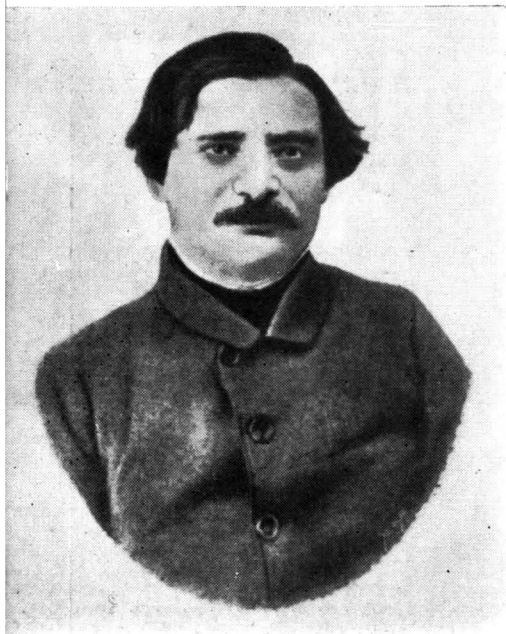
Preotul Radu Șapcă

Infanterie românească în timpul Regulamentului Organic
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://www.iini.ro>

Fruntașii revoluției din 1848 în Muntenia
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://www.iini.ro>

Ion Eliade-Rădulescu

Grup de revoluționari români din Muntenia la 11 iunie 1848

Sigiliul Locotenenței domnești
a Munteniei

Monumentul pompierilor din
Dealul Spirii

LOCOTENENȚA DOMNEASCA
DE LA 19 AUG. 1848
COL. N. GOLESCU, I. ELIADE RADULESCU, GEN. C. TELL

în ziua aceea
TALĂ AT EFENDI

a venit în București și a recunoscut

GUVERNUL LEGAL ÎN NUMELE SULTANULUI

ABDUL MEGID.

*Consulele puterilor straine au mers la palatul Domniei
și au felicitat guvernul.*

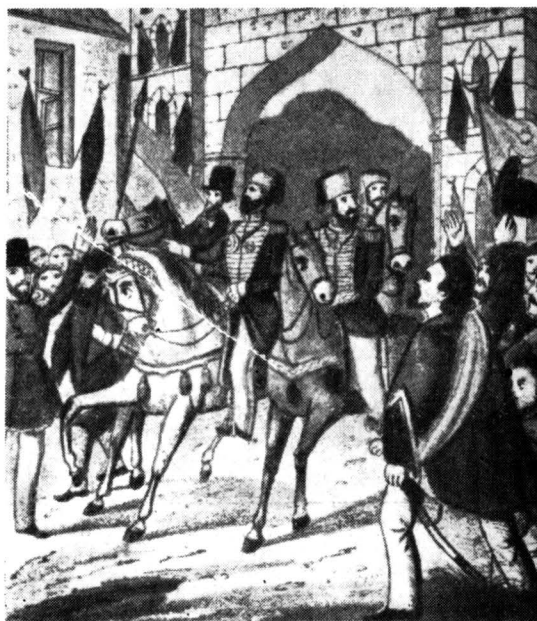
M. Christaki *Cravara din sprânci*

*Dom. Sten. Ștefănescu, Șeful partizilor Naționali. Liberal
fost ministru.
Roma 17 ianuarie 1849.*

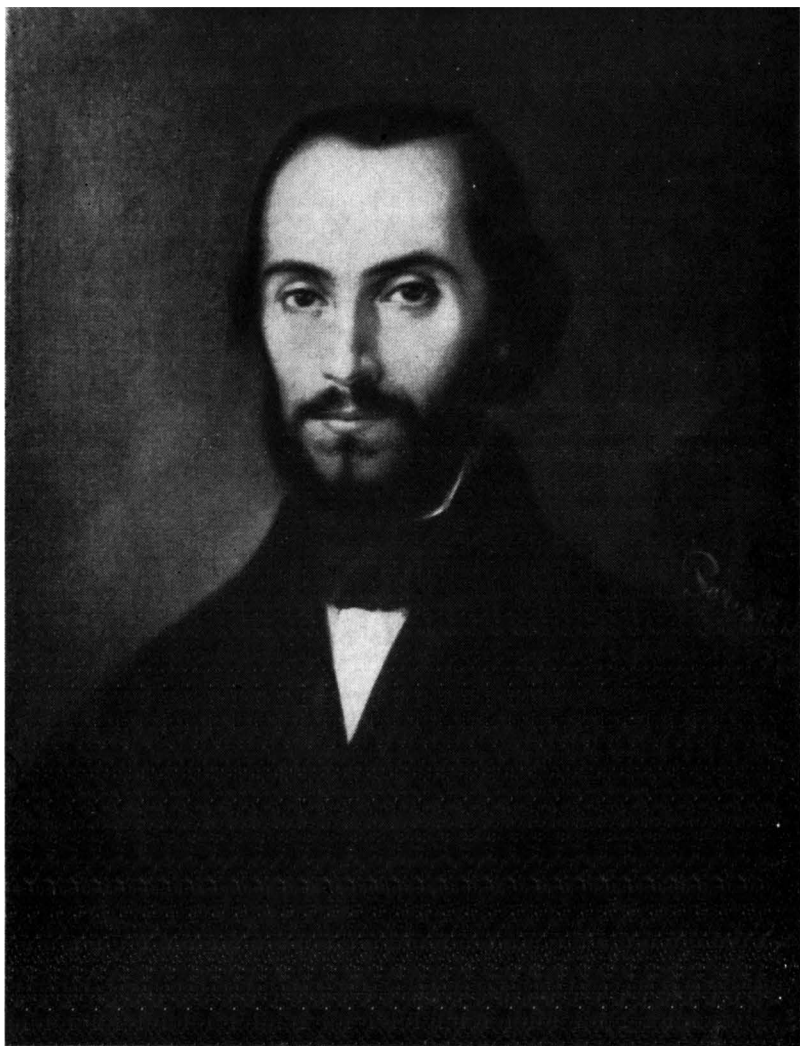

Omer Paşa, comandantul armatei otomane de ocupație

Sosirea lui Suleiman Paşa la Giurgiu

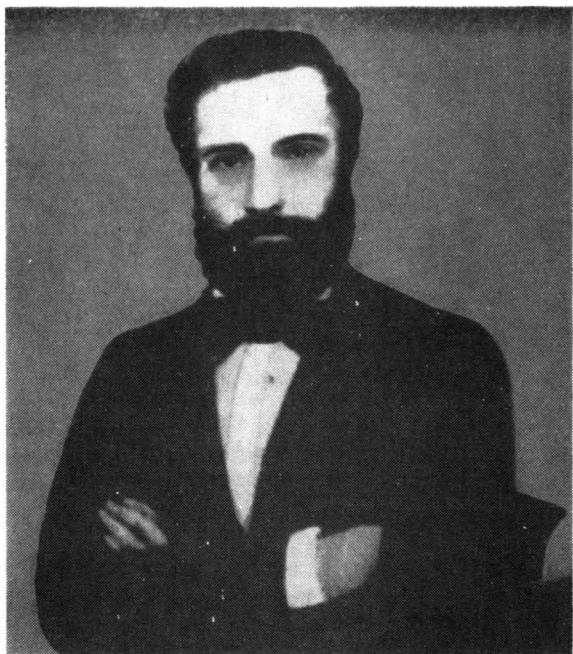
Nicolae Bălcescu

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://www.iini.ro>

Frații Golești : Ștefan, Nicolae, Radu și Alexandru
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://www.iini.ro>

Alexandru G. Golescu

Ion C. Brătianu

<https://biblioteca-digitala.ro/> / <https://www.iini.ro>

C. A. Rosetti

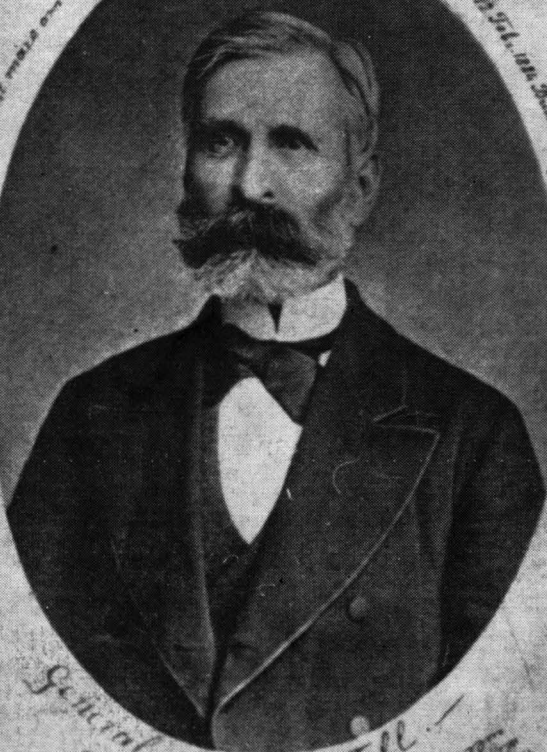
Ion Ghica

Alexandru Ioan Cuza

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://www.iini.ro>

General Christian Tell

Handwritten text in a circular arrangement around the portrait, likely a dedication or inscription in Romanian.

Handwritten signature or name at the bottom left.

BUCURESCI

Generalul Ion Em. Florescu

Lascăr Catargiu

Alexandru Christian Tell,
fiul generalului Christian Tell
om politic și general român

CHRISTIAN TELL face parte dintre acele personalități ale istoriei care s-au făcut exponentele ideilor și năzuințelor fundamentale ale poporului român.

Numele său este întâlnit la loc de frunte în temerare lupte de panduri, în organizarea armatei române sub Regulamentul organic, ca membru al Societății filarmonice, ca întemeietor al societății secrete revoluționare „Frăția“. În revoluția din 1848, al cărei fruntaș renumit a fost, a ocupat cele mai înalte funcții, făcând parte din Guvernul provizoriu și din Locotenența domnească.

Dacă Eliade a fost „**SPIRITUL CARE A CONCEPUT REVOLUȚIA DE LA 1848, TELL A FOST INIMA CARE A ÎNȚELES ȘI BRĂȚUL CARE A EXECUTAT**“, menționează Bălcescu.